

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 1999

Revistă editată de
Fundafia Culturală
Magazin Istoric

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Secretar general de redacție:
Dorin Matei

Redactori:
Florentina Dolghin (responsabil
de număr),
Ioan Lăcustă,
Marian Ștefan

Secretar de redacție
și macheta artistică:
Theodor Lianos

Economic-financiar:
Doina Pascu

Corectura: Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne,
Tudora Petre

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu

București, Piața Valter Mărcă-
neanu, nr. 1-3, sau prin Intrarea
Victor Eftimiu, nr. 2 (fostă
Dr. Marcovici), etaj III, camerele
281, 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon: 315.09.91

Tipografia R.A.I. – „COREST” –
București, director general
Dumitru Constantinescu; director
comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

1-4 *Berlinul* se pregătește să-și reia prerogativele de capitală a Germaniei reunificate. Iată câteva dintre simbolurile sale: Reichstagul, construit în anii 1884-1894 (clădirea refăcută va găzdui din acest an Bundestagul, parlamentul german); Biserica Sfântul Nicolae (distrusă, înconjurată de ruine, într-o imagine din anul 1945); iunie 1963. „Ich bin ein Berliner”, spună președintele Kennedy berlinezilor; „Reichstagul împachetat” a atras milioane de vizitatori în vara lui 1995; stema orașului; vedere de ansamblu a Reichstagului – cupola filigranată și transparentă (coperta 1); și Poarta Brandenburg în trei ipostaze ale istoriei ei (coperta 4)

2 Frescă de la mănăstirea Curtea de Argeș, reprezentându-l pe voievodul Radu Paisie („Petru de la Argeș”) împreună cu fiul său Marco. Reproducere din catalogul Expoziției *Frescele de la Catedrala Argeșului. O nouă concepție de restaurare*, organizată în lunile decembrie 1998-februarie 1999 la Muzeul Național de Artă al României – Secția de Artă Medievală Românească (organizatori Ioana Iancovescu, Dan Mohanu, Romeo Gheorghiță, Oliviu Boldura)

3 *Terra Australis Incognita* a fost populată de peste 10 000 de ani de descendenții neamurilor legendare ale dravidienilor care, în ceremoniile lor secrete, comunicau cu zeitățile micro și macocosmosului utilizând obiecte sacrosancte. Între acestea, cojile de copac de eucalipt pictate, opere de artă cu destinație religioasă, magico-divinatorie, educativă și decorativă

Prin amabilitatea domnului ambasador Romulus Budura, publicăm pentru prima oară în România – după știința noastră – reproducerea unei asemenea picturi, realizată în localitatea Meningrida

UN GÂND PE LUNĂ

„Defectul tuturor oamenilor este că așteaptă să trăiască, deoarece n-au curajul fiecărei clipe... Toți învățăm să trăim după ce nu mai avem nimic de așteptat, iar când așteptăm nu putem învăța nimic, fiindcă nu trăim în prezentul concret și viu, ci într-un viitor fad și îndepărtat“.

Emil Cioran

Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună

SUMAR mai 1999

4 Modelul medieval al onoarei

T. VIANU

6 Cum mi-am desco- perit vocația

PAPA IOAN PAUL II

11 Ctitorie româ- nească la Ierihon

S. VASILESCU

CAVALCADA REGIMURILOR

12 Zece ani dispar într-o noapte

Carol II abdică sub
amenințarea revolverului

I. HUDIȚĂ

18 Transfugi din lumea frigului

Lăsând în urmă patru
dictaturi

N. GEORGESCU-
ROEGEN

22 Arhivele confir- mă: atentat asupra lui Gheorghiu-Dej

M. CHIRIȚOIU

26 Cazaci în pustă

Documente de la Mos-
cova despre instaura-
rea comunismului în
Ungaria

V. ȘANDRU

AMBASADORII ÎSI AMINTESC

37 René Maheu la UNESCO

V. LIPATTI

40 Relațiile chino- americane. Canalul necunoscut: Australia

R.I. BUDURĂ

45 Berlin, din nou capitală

C. POPIȘTEANU

CRONICI PARALELE LA SECOLUL XX

50 Curente artistice D. GRIGORESCU

ÎN URMĂ CU 60 ANI - RĂZBOIUL!

57 Un atentator cele- bru și altul necunoscut

58 Versatilitatea cifrelor...

Câți militari a pierdut U.R.S.S. în război?

F. DOLGHIN

59 ... și a arhivelor

Fișierele evreilor din Franța lui Pétain

61 Bancherul mecena

Aristide Blank

C. NIȚULESCU

PE POVĂRNIȘUL TIMPULUI

65 Familii boierești în Orașul Lumină

A. DAVIER

70 Elocvența într-o republică în criză

Marcus Tullius Cicero

F. HERA

76 Năvalnicul Badea Ușurelu

Un personaj de roman al veacului XVII

N. KOSLINSKI

79 Beția libertății sau ispita spațiului

Alexandra David-Neel

84 Minunile lumii

Piramidele Egiptului

87 Dragoste și plăcere în Occidentul modern

T. STANCIU

RUBRICI

32 Album

F. Duschek, un fotograf imperial plătit regește

E. BĂDESCU

33 Dicționar istoric Kosovo

GH. ZBUCHEA

54 Povestesc veteranii

Jurnal de front

C. ISĂRESCU

74 Cititorii scriu istorie

D.A. Sturdza inaugurează statuia lui Gh. Lazăr

V. DRĂGOI

86 Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși

91 Zig-Zag prin secolul XX

10; 94; 95 Cărți

sosite; Rebus; Dialog

FIDELITATE ȘI CULTURĂ

TUDOR VIANU

Faptul etic al fidelității este unul dintre cele mai paradoxale, pentru că el însoțește entuziasmul cu atributul cel mai nefiresc pentru el, cu statornicia.

Eticienii desprînși din tabăra filosofiei vieții au crezut adeseori că pot ierta, ba chiar că pot încuraja inconsecvențele atitudinilor practice, sperând că în felul acesta salvează prospețimea elanurilor și autenticitatea intuițiilor morale. În locul unei statornicii moarte nu este oare de preferat o inconsecvență vie? Nu sunt oare preferabile personalitățile neliniștite ale oamenilor renăscuți, ale abjurătorilor și convertiților?

Bunul păstor și-a părăsit întreaga-i turmă pentru a căuta oia cea pierdută. Și fiul răătăcit a produs în casa părintească mai multă bucurie decât lunga fidelitate a fiului ascultător. Religiile au salutat totdeauna cu jubilară sufletele recăstigate, nu numai pentru că le-au putut dărui salvarea când ele erau atât de amenințate, dar și pentru calitatea mai vie a credinței în ele. Și, cu toate acestea, făptura entuziastă a oamenilor născuți din nou este adeseori privită cu o legitimă suspiciune...

Orice fidelitate este în esența ei o legătură a omului cu sine însuși. Prin valoarea străină, sufletul credincios se înapoiază în interiorul lui și pecetluiește un pact cu sine. Fidelitatea este una din formele unității morale a persoanei și a respectului pe care omul și-l dăruiește, după cum lipsa de credință și „amneziile” inimii sunt o dovadă a dispersiunii lăuntrice și a slabei stime pe care cineva o conține despre propria lui persoană. Modelându-se în elanurile lui exterioare, entuziasmul interiorizează în fidelitate și întărește consistența internă a omului.

Cine rupe pactul fidelității o face nu numai pentru că nu mai regăsește sensurile revelației de o clipă, dar și pentru că nu se mai află nici pe sine însuși în capacitatea lui de a iubi, de a sluji și de a se devota. Nu este oare o cumplită umilință în mărturisirea instabilității persoanei noastre prin partea ei cea mai bună? Nu este dimpotrivă justă și binefăcătoare mândria omului organizat puternic în jurul momentelor lui mai substanțiale, mai bogate în conținuturi și elanuri morale? Fidelitatea este o formă a onoarei.

Au fost veacuri și civilizații cari au ținut fidelitatea în mare cinste. În cultura cavalească a Evului Mediu fidelitatea era oarecum virtutea cardinală. Fidelitatea este apoi mai puternică în epoci consolidate, de puternice tradiții, în care viața omenească se poate dezvolta într-un cadru de relații morale și sociale stabile. Epocile de aspre schimbări, când sensul vechilor valori se întunecă și când existența omenească este cumplit amenințată sunt mai degrabă timpuri ale abjurației și nestatorniciei.

Dar tot atunci, din nevoia de a se salva interior din furtuna timpului, unele suflete regăsesc sensul fidelității și legându-se mai strâns cu ele însele cu hotărârea de a păstra ceea ce li s-a putut lumina odată ca adevărat și bun, netezesc calea prin care marile câștiguri ale culturii trecutului pot intra în viața prezentului.

Fidelitatea devine atunci puternicul resort al continuității culturii umane.

(Despre fidelitate; fragment din revista *Pământul românesc*, nr. 10/1942)

**Sanctității Sale,
Papa Ioan Paul
al II-lea
Vatican**

12 februarie 1999

Sanctitatea Voastră,

Cu bucurie în Hristos Mântuitorul, ne adresăm Sanctității Voastre, rugând pe Domnul să Vă dăruiască sănătate deplină pentru binele Bisericii Romano-Catolice, al clerului și credincioșilor săi.

În spiritul relațiilor frățesti statornice de multă vreme între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă, marcate atât de dureros de despărțirea de la începutul acestui mileniu, adresăm Sanctității Voastre invitație frățească de a face o vizită Bisericii Ortodoxe Române într-un viitor apropiat.

Această vizită Vă va da posibilitatea de a cunoaște-nemijlocit chipul unei Biserici adânc înrădăcinate în credințioșia față de Hristos și integrată în mod plener în Biserica Ortodoxă Universală. Biserica Română este conștientă deopotrivă de datorita care îi revine de a mărturisi Ortodoxia pe pământul românesc și de necesitatea refacerii unității creștine, prin dialogul ecumenic cu Biserica Romano-Catolică și cu celelalte comunități creștine.

În acest duh, Vă așteptăm, Sanctitatea Voastră, la București. Vom fi bucuroși să Vă revedem, să abordăm împreună subiecte legate de situația actuală a creștinătății și a lumii în general și, mai ales, să ne rugăm lui Hristos să binecuvânteze Biserica Sa și lumea întreagă cu dragostea Sa, căci numai El poate mântui lumea.

Asigurându-Vă de adâncă noastră prețuire în Hristos Mântuitorul și supunând binevoitoarei atenții a Sanctității Voastre câteva propuneri cu referire la programul vizitei în România, rog pe Atotțiitorul Dumnezeu să facă din această vizită la Biserica Ortodoxă Română un pas semnificativ pe calea – dificilă, dar neapărat necesară – a restabilirii unității creștine.

Al Sanctității Voastre în Hristos Mântuitorul.

**† TEOCTIST
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române**

**Prea Fericirii Sale Teoctist,
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe
Române**

Prin scrisoarea Prea Fericirii Voastre din 12 februarie, mi-ați adresat o invitație frățească de a veni la București.

Accept din toată inima această invitație cordială a Prea Fericirii Voastre și mă bucur să pot face o călătorie în România, la începutul lunii mai a.c., exprimându-mi dorința ca, în spiritul dorit de mine însumi atunci când am proclamat marele Jubileu, să întărim mai mult legăturile noastre, în perspectiva ajungerii la unitatea deplină, la vremea hotărâtă de Dumnezeu.

Odată ajuns la București, pe 7 mai, voi fi bucuros să salut pe Prea Fericirea Voastră și să avem un moment de rugăciune în Catedrala Prea Fericirii Voastre. În după-amiaza zilei de sâmbătă, 8 mai, voi fi bucuros să Vă vizitez la Patriarhie. Iar duminică dimineața, 9 mai, voi asista la Sfânta Liturghie săvârșită de Prea Fericirea Voastră, alăturându-mă astfel rugăciunii întregii comunități ortodoxe și rugând pe Domnul să se împlinească cererea pe care El a făcut-o Tatălui în ajunul jertfei Sale de pe Cruce pentru mântuirea lumii: „Părinte Sfinte, păzește-i în numele Tău, în care Mi i-ai dat, ca să fie una precum suntem și Noi“ (Ioan 17, 11). Mă bucur de asemenea să aflu că Prea Fericirea Voastră are intenția de a onora cu prezența Sfânta Messă pontificală pe care o voi celebra în după-amiaza zilei de duminică. Astfel, în cadrul diferitelor noastre întâlniri, vom aduce slavă lui Dumnezeu pentru ceea ce El împlinește prin noi, vom continua relațiile noastre frățesti și vom arăta voința noastră fermă de a lucra pentru unitatea deplină.

Desigur, voi avea și eu, în același timp, diferite prilejuri de a întâlni la București clerul și credincioșii comunităților catolice din România (greco-catolici și credincioși de rit latin), exprimând astfel legăturile de comuniune care-l unesc pe succesorul lui Petru cu membrii Bisericii Catolice.

Diversele întâlniri pe care le voi avea în România vor fi semne ale bucuriei și speranței pentru toți ucenicii lui Hristos, chemați să pășească împreună pe cale și să continue dialogul ecumenic între catolici și ortodocși.

În așteptarea pășirii mele pe pământul României, pământ al unei mari tradiții spirituale, mă rog Duhului Sfânt să pregătească inima tuturor credincioșilor, astfel ca vizita mea și dialogurile pe care le voi avea să aducă roade bogate. În această perspectivă, asigur pe Prea Fericirea Voastră de dragostea mea statornică în Hristos.

În Vatican, la 12 martie 1999

IOAN PAUL II

PAPA IOAN PAUL II: CUM MI-AM DESCOPERIT VOCAȚIA

Prinsă în menhina celor două totalitarisme, Polonia a cunoscut din plin atrocitățile secolului nostru: Auschwitzul și ghetoul din Varșovia, bombardamentele germane, masacrul de la Katîn, 45 de ani de dictatură comunistă. În această țară greu încercată s-a născut Papa Ioan Paul II. Vocația mea, har și taină este titlul sub care, în toamna anului 1996, a apărut cartea autobiografică a lui Karol Wojtyła, cel care a împărțit cu compatrioții săi toate loviturile cărora le-a căzut victimă Polonia.

Viitorul papă a lucrat ca muncitor într-o carieră de piatră, a văzut multă suferință în juru-i și, mai ales, a înțeles în ce măsură totalitarismul și frica pot degrada omul. De unde și deschiderea sa spre dialogul interreligios, spre angajarea în favoarea drepturilor omului și a demnității persoanei umane, în lupta contra tuturor formelor de totalitarism și de exploatare. Așadar, secolul și Polonia deopotrivă au dat, în 1978, primul papă neitalian de la... 1522 încoace. Ioan Paul II avea atunci 58 de ani.

Din autobiografia sa – scrisă ca orice autobiografie la persoana I, ceea ce conferă o notă de emotivitate în plus textului – prezentăm câteva extrase. (preluate după revista franceză L'Express).

Într-o carieră de piatră

Declanșarea războiului în 1939 mi-a schimbat radical viața. Profesorii de la Universitatea jagellonă au încercat totuși să deschidă noul an academic, dar cursurile nu s-au ținut decât până pe 6 noiembrie 1939. În

acea zi, autoritățile germane i-au convocat pe toți profesorii la o reuniune, ce s-a încheiat cu deportarea acestor respectabili oameni de știință în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen. Așa s-a terminat acea perioadă din viața mea consacrată studiilor de filologie polonă. A început ocupația germană, când am încercat înainte de toate să citesc și să scriu cât mai mult. De atunci datează primele mele lucrări literare.

În imagine: Ioan Paul II binecuvântează de Crăciun mulțimea din Piața San Pietro.

Ca să evit deportarea la muncă forțată în Germania, în toamna lui 1940, am început să lucrez ca muncitor într-o carieră de piatră, de pe lângă uzina chimică Solvay. Locul meu de muncă se afla la Zakrzówek, la vreo jumătate de oră de casa mea de la Debnicki. Zilnic mă duceam acolo pe jos.

Șefii carierei, care erau polonezi, încercau să ne menajeze pe noi, studenții. Pe mine, de pildă, m-au pus asistentul unuia care era un fel de artificier: se numea Franciszek Labus. Îmi amintesc aici, pentru că din când în când se întorcea către mine și îmi spunea ceva de genul: „Karol, tu ar trebui să te faci preot. O să cânti bine, pentru că ai o voce frumoasă și o să trăiești bine...” Exprima, într-un mod simplu, ceea ce credea majoritatea despre condiția preotului. Cuvintele acestui bătrân muncitor mi s-au întipărit în minte.

Teatru pentru inițiați

În tot acest timp am păstrat legătura cu *Teatrul cuvântului viu*, fondat de Mieczysław Kotlarczyk și care funcționa în clandestinitate. La început mi-a fost ușor să mă angajez la acest teatru, pentru că îi avusesem ca oaspeți pe Kotlarczyk și soția lui, Sofia, care reușiseră să treacă de la Wadowice la Cracovia, în teritoriul Guvernământului general.

Am locuit împreună; eu ca muncitor, el la început ca tramvaist, apoi ca funcționar într-un birou. Împărțind aceeași casă, puteam nu numai să continuăm discuțiile despre teatru, dar și să încercăm să punem ceva în practică. Făceam un teatru foarte simplu. Partea scenică și decorurile erau reduse la minimum; ne concentrăm atenția pe declamarea textului poetic.

Recitalurile noastre se desfășurau în fața câtorva cunoștințe și invitați, inte-

resați în special de literatură, deci un fel de „inițiați”. Trebuia să păstrăm secretul. Altfel riscam sancțiuni grave din partea autorităților de ocupație, inclusiv deportarea în lagăre de concentrare. Recunosc că toată această experiență teatrală m-a marcat profund, chiar dacă, la un moment dat, mi-am dat seama că nu aceasta era vocația mea.

În toamna lui 1942, am luat hotărârea definitivă să intru la seminarul de la Cracovia, care funcționa clandestin. Am fost primit de rector, părintele Jan Piwowarczyk. Demersul meu trebuia să rămână strict confidențial, chiar și pentru persoanele apropiate.

În timpul ocupației, arhiepiscopul a instalat seminarul în reședința sa; tot clandestin. Ceea ce putea antrena, în orice moment – atât pentru părinții profesori, cât și pentru seminaristi – represiunea severă a autorităților germane.

Am rămas în acest seminar neobișnuit împreună cu colegii mei, din septembrie 1944 până la 18 ianuarie 1945, ziua – sau mai degrabă noaptea – eliberării. Pentru că era noapte când armata roșie a ajuns în împrejurimile Cracoviei.

În retragere, germanii au aruncat în aer Debnicki. Îmi amintesc acea detunătură teribilă: suflul a spart toate geamurile reședinței arhiepiscopale. Ne găseam atunci în capelă, la o ceremonie la care participa arhiepiscopul. În ziua următoare ne-am grăbit să reparăm pagubele.

În realitate, experiența mea a fost nu

aceea a unui „preot muncitor”, ci a unui „seminarist muncitor”. Pentru că lucrasem manual, știam bine ce înseamnă efortul fizic. În fiecare zi mă aflasem alături de oameni care munceau din greu. Le-am cunoscut mediul, familiile, sferile de interes, valoarea umană și demnitatea. Știau că sunt student și că, imediat

Karol Wojtyła cu părinții. Mama sa a murit la scurt timp, iar tatăl, militar de profesie, și-a petrecut restul vieții în rugăciuni

Student, pe când era pasionat de literatură și teatru

ce situația o va permite, îmi voi relua studiile. N-am întâlnit niciodată ostilitate din acest motiv. Nu-i deranja deloc că aduceam cărți la lucru. Spuneau: „Suntem noi atenți. Tu citește”. Asta se întâmpla mai ales noaptea. Spuneau adesea: „Tu odihnește-te. Stăm noi de pază”.

„Dumnezeu vrea ca eu să devin preot”

Mi-am făcut mulți prieteni printre muncitori. Mă invitau din când în când la ei. După aceea, ca preot și episcop, le-am botezat copiii și nepoții, le-am binecuvântat căsătoriile și am slujit la înmormântările multora dintre ei. Am avut ocazia să descopăr viile sentimente religioase pe care le ascundeau și marea lor înțelepciune de viață.

Așa cum am spus, m-am convins definitiv de vocația mea sacerdotală în timpul celui de-al doilea război mondial, în vremea ocupației naziste. Să fi fost o simplă coincidență? Sau era o legătură mai profundă între ce se maturiza în mine și contextul istoric? Greu de răspuns la asemenea întrebare. Desigur, nimic nu este pur fortuit în planul lui Dumnezeu. Ceea ce pot spune este că tragedia războiului a dat procesului de maturizare a vocației mele o nuanță particulară. M-a ajutat să înțeleg, dintr-un nou unghi, valoarea și importanța

vocației. Sensul preoției și al misiunii preotului în lume mi-a devenit tot mai clar în condițiile extensiei răului și a atrocităților războiului.

Războiul, odată izbucnit, m-a îndepărtat de studii și de mediul universitar. În anii aceia mi-am pierdut tatăl, cea mai apropiată rudă care îmi mai rămăsese. Ceea ce m-a înstrăinat în mod obiectiv și de preocupările mele anterioare; era ca și cum aș fi fost dezrădăcinat din solul în care acționase până atunci personalitatea mea.

Dar n-a fost vorba de un proces într-un tot negativ. Conștiința mea se încălzea treptat cu o idee nouă: Dumnezeu vrea ca eu să devin preot. Într-o zi, parcă am avut o străfulgerare de bucurie; am înțeles că nu voi fi altceva decât preot. Această zi avea să-mi aducă o liniștitoare pace interioară.

Astăzi știu: nu din întâmplare

Momentul s-a produs într-un context de mari evenimente ce se petreceau lângă mine, la Cracovia, în Polonia, în Europa, în lume. Nu am fost implicat direct – decât în mică măsură – în ceea ce aveau să trăiască compatrioții mei începând din 1939. Mă gândesc în special la camarazii mei de la sfârșitul studiilor secundare de la Wadowice, prieteni foarte dragi mie, între care mulți evrei. Unii dintre ei aleseseră să satisfacă serviciul militar în 1938. Mi se pare că primul care a murit în război a fost cel mai tânăr din clasă. N-am putut afla date despre soarta altora dintre ei căzuți pe diferite fronturi sau morți în lagărele de concentrare, plecați să lupte la Tobruk și la Monte Cassino, deportați în teritoriile ale Uniunii Sovietice, în Rusia sau în Kazahstan. Veștile acestea despre ei au ajuns la mine treptat, apoi, mai complete în 1948, la Wadowice, la o reuniune cu colegii, pentru a zecea aniversare a examenului nostru de absolvire a studiilor secundare.

Din ceea ce a fost oribilul și vastul *theatrum* al celui de-al doilea război mondial o mare parte n-am cunoscut. În orice zi puteam fi arestat, la cariera de piatră sau la uzină, și

duș într-un lagăr de concentrare. Deseori mă întrebam: atât de mulți colegi de-ai mei mor, de ce nu și eu? Astăzi știu că nu din întâmplare. În cadrul marelui rău al războiului, totul – în viața mea personală – a mers în sensul binelui reprezentat de vocația mea. Nu pot să uit binele făcut mie în această perioadă grea de către persoane pe care Domnul mi le-a scos în cale, membri ai familiei mele, prieteni sau colegi.

N-am să pot uita nici sentimentele ce m-au încercat în primele zile „romane“, în 1946, când am început să fac cunoștință cu Cetatea Eternă.

În fiecare zi, de la Colegiul belgian, din str. Quirinal nr. 26, mergeam la Angelicum pentru cursuri, oprindu-mă în drum la Biserica iezuiților, Sf. Andrei, pe Quirinal, unde se aflau moaștele Sf. Stanislas Kostka, care locuise în noviciatul din apropiere și acolo își sfârșise și viața. Îmi amintesc că, printre cei care vizitau acest mormânt erau mulți seminariști germani din Germanicum, ușor de recunoscut după sutanele lor roșii. În inima creștinismului și la lumina sfinților, naționalitățile se întâlneau, prefigurând – dincolo de tragedia războiului care ne marca atât de puternic pe toți – o lume ce avea să-și depășească vrajbele.

La post, pe scurtătură

Mi-am îmbogățit experiența dobândită la Colegiul belgian grație contactelor directe nu numai cu Belgia, ci și cu Franța și Olanda. Cu acordul cardinalului Saphieha, în vacanța de vară a anului 1947, părintele Stanislaw Starowieyski și cu mine am putut vizita aceste țări. M-am deschis astfel unei mai largi perspective europene.

Astfel, plecând de la puncte de vedere diferite și complementare, mi s-a revelat întotdeauna mai bine Europa occidentală, Europa postbelică, Europa minunatelor catedrale gotice și, deopotrivă, Europa amenințată de procesul secularizării. Am înțeles încercarea pe care o reprezenta acesta pentru Biserică, chemată să facă față unui mare pericol.

La începutul lui iulie 1948, mi-am susținut teza de doctorat la Angelicum și, curând după aceea, am pornit acasă spre Polonia. De-abia

sosit la Cracovia, am găsit la arhiepiscopatul prima mea „scrisoare de misiune“, ceea ce se cheamă *aplikata*. Arhiepiscopul fiind atunci la Roma, îmi lăsase în scris expresia voinței sale. Am acceptat bucuroso destinația ce-mi fusese repartizată. M-am informat degrabă cum pot ajunge la Niegowic și am făcut tot posibilul să fiu acolo în ziua respectivă. De la Cracovia la Gdow am mers cu autobuzul; de acolo, un țăran m-a luat cu căruța până în satul Marzowice; apoi el m-a sfătuit să o iau pe jos pe scurtătură peste câmp. Departe am zărit biserica din Niegowic. Era vremea secerișului. Am mers prin lanuri de grâu, parțial secerat, parțial legănându-se încă în bătaia vântului. Când am ajuns în sfârșit pe teritoriul parohiei Niegowic, am îngenunchat și am sărutat pământul. Învătasem acest gest de la Sfântul Jean-Marie Vianney. În biserică m-am prezentat Mgr Kazimierz Buzala, decanul de la Niepolomice și paroh la Niegowic. Acesta m-a primit foarte cordial și, după o scurtă conversație, mi-a arătat locuința vicarului.

În această mărturie, nu pot să nu-mi exprim gratitudinea față de întreaga Biserică poloneză, în cadrul căreia s-a născut și s-a format vocația mea. Este o biserică ce are o moștenire de credință milenară; o biserică ce a născut, de-a lungul secolelor, numeroși sfinți și preafericiti și se află sub patronajul a doi sfinți episcopi și martiri, Wojciech și Stanislaw. Este o biserică profund legată de popor și de cultura lui; o biserică ce a susținut și apărât întotdeauna

„Am convingerea că preotul nu trebuie să aibă frică de a fi în afara timpului“

poporul, în special în epocile tragice ale istoriei sale.

În acest climat spiritual s-a dezvoltat misiunea mea de preot și episcop. Am putut cunoaște din interior, ca să spun așa, cele două sisteme totalitare ce au marcat în chip tragic secolul nostru: nazismul, pe de o parte, cu ororile războiului și lagărelor de concentrare, comunismul, pe de alta, cu regimul său de opresiune și teroare. Este deci de înțeles atașamentul meu față de demnitatea oricărei persoane umane și față de respectarea drepturilor sale, începând cu dreptul la viață. Este un atașament format în mine din primii ani ai preoției mele și care, în timp, s-a consolidat. Tot de înțeles este și solicitudinea mea față de familie și tineret: toate acestea s-au dezvoltat structural în mine, din cauza experienței mele tragice.

Cincizeci de ani de preoție este mult. Câte nu s-au întâmplat în acest jumătate de secol de

istorie! Au apărut noi probleme, noi stiluri de viață, noi provocări. În mod spontan te întrebi: ce implică faptul de a fi preot *astăzi*, pe scena acestei lumi ce evoluează în condițiile marșului spre mileniul III? Fără nici o îndoială că preotul, ca orice biserică, avansează odată cu timpul său și că el urmărește evoluția istoriei cu atenție și bunăvoință, fiind totodată critic și vigilent.

Dacă se analizează așteptările pe care omul contemporan le nutrește față de preot, se va vedea, de fapt, că nu există decât o singură și mare așteptare: el este însetat de Hristos. Restul, ceea ce are o utilitate economică, socială și politică, el poate cere multor altora. Preotului el i-l cere pe Hristos. Și el are dreptul de a-l aștepta de la el, mai întâi prin rostirea cuvântului. Preoții au ca primă menire să facă cunoscută Evanghelia lui Dumnezeu tuturor oamenilor. ■

Adaptare de Florentina DOLGHIN

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **N. Iorga – SUPT TREI REGI** (ediție îngrijită, note și comentarii de **Valeriu Râpeanu** și **Sanda Râpeanu**; studiu introductiv de **Valeriu Râpeanu**).

Editura Pro, București, 1999, 608 pp.: primele patru decenii ale acestui veac în însemnările memorialistice ale marelui istoric; volum publicat în cadrul colecției „Biblioteca Națională Politică”, inițiată și coordonată de scriitorul **Dinu Săraru**.

● **IN HONOREM PAUL CERNOVODEANU** (editor dr. **Violeta Barbu**).

Editura Kriterion, București, 1998, 464 pp.: volum omagial, la împlinirea a șapte decenii de viață a cunoscutului istoric, statornic colaborator al revistei noastre.

● **RIGAS. SCRIERI INEDITE** (ediție, traducere și postfață, **Lia Brad Chisacof**).

Academia Română, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București, 1999, 240 pp.: o descoperire, menționează editoarea, „extrem de importantă pentru literatura neogreacă, fiind unicul manuscris cunoscut până acum al unei opere literare originale a lui Rigas” (*Magazin istoric*, nr. 4/1999).

● **Lucian Petrescu – ISTORIA BLAJULUI**.

Editura Dosoftei, Iași, 1997, 372 pp., 25 000 lei: evocarea tradițiilor patriotice și culturale ale „Miciei Rome”, după spusele lui Eminescu.

● **Elisa Brătianu, Ion I.C. Brătianu – MEMORII INVOLUNTARE** (texte stabilite, note și prezentare: **Marian Ștefan**; cu o evocare de **Elisaveta Varlam**)

Editura Oscar Print, București, 1999, 161 pp.: însemnări despre vremuri apuse ale unei nepoate de domn, fiică de ministru și soție a doi prim-miniștri, care a trăit momentul independenței, pe cel al fărâșirii României Mari, dar și pe cele ale destrămării țării și instaurării a patru dictaturi; alături de un document necunoscut al soțului ei, Ion I.C. Brătianu.

● **Marin Radu Mocanu – CAZARMA SCRITORILOR**.

Editura Libra, București, 1998, 320 pp.: viața literară a anilor 1947-1951 în documente din Fondul de manuscrise al fostei Arhive a C.C. al P.C.R. și, respectiv, al fostului Minister al Artelor și Informațiilor, păstrate acum la Direcția Arhivelor Naționale Istorie Centrale.

COMPLEX MONASTIC ORTODOX LA IERIHON

Prof. dr. arh. SORIN VASILESCU

La inițiativa Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, am elaborat, împreună cu lector arh. Horea Gavriș de la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București, proiectul unui ansamblu mănăstiresc ortodox ce este deja în construcție în orașul biblic Ierihon din Israel. Grație unei danii a familiei Samoilă, pornită din Bârlad și așezată la Ierihon în anii '30, Biserica Ortodoxă Română a primit un teren ce a fost extins după mari eforturi materiale și diplomatice, pentru a fi corespunzător edificării unei mănăstiri.

Acestea au fost premisele pentru proiectarea unei mănăstiri de pelerinaj, cea mai mare ctitorie românească contemporană realizată peste hotare, într-un loc cu importanță excepțională pentru lumea creștină.

Dificultățile majore întâmpinate de către arhitecți au constat în păstrarea unei cât mai fericite

proporții între tradiție și inovație și în inserarea unei arhitecturi într-un context totalmente diferit de cel românesc, în care imaginea locului este generată de realități arhitectural-peisagistice și tehnico-materiale particulare.

Complexul monastic este format

din zona de cazare a monahilor, un pavilion al pelerinilor, stăreția și o casă arhierască dispuse în jurul unei biserici care,

respectând cu strictețe canoanele, încearcă a fi o sinteză a arhitecturii noastre eclesiastice, dar fiind mai de grabă în „caracter” și nu în „stil” românesc, deoarece considerăm dificil, dacă nu imposibil, să definim ce înseamnă stil românesc: stil muntenesc, stil moldovenesc sau stil transilvan.

Structura de rezistență este din beton armat, iar zidăria de umplutură din cărămidă și blocheți prefabricați. Întregul complex este finisat la exterior cu piatră de Ierusalim, iar instalațiile respectă toate normativele

particulare ale proiectării într-o zonă deșertică, lângă Marea Moartă, la peste trei sute de metri sub nivelul mării.

Această lucrare din Țara Sfântă este și un răspuns la marile preparative ce se fac pentru marcarea a două milenii de la nașterea Mântuitorului.

Clio anunță

Avanpremieră editorială

IOAN HUDIȚĂ: PAGINI DE JURNAL

versiunea

• Antonescu
tăinuie adevărul pentru
a menaja dinastia • Mărul
discordiei: generalul Mihail • Misiunea
Diviziei de gardă • Antonescu reacționează
prompt • Carol își scrie demisia sub amenințarea
pistolului • Complot eşuat • Generalul Coroamă confirmă

În conformitate cu cele stabilite în cadrul ședinței din ziua de 19 septembrie 1940, profesorul Hudiță urma să se prezinte în audiență la generalul Antonescu, pentru a-i înmâna un memoriu în care era expusă poziția Partidului Național-Tărănesc față de situația politică creată în țară după 14 septembrie 1940. Audiența a avut loc în ziua de 22 septembrie. În cursul acesteia, generalul Ion Antonescu i-a prezentat profesorului Hudiță, cu titlu confidențial și numai pentru știința lui Maniu și a apropiaților acestuia, o versiune necunoscută, complet diferită de tot ce se știe

până acum, despre modul în care s-a produs abdicarea regelui Carol II. Istoricii nu o vor putea trece cu vederea atunci când se vor opri asupra acestui moment dramatic. Am extras acest fragment din volumul III al Jurnalului politic al profesorului Ioan Hudiță, aflat în pregătire la Institutul European din Iași, spre a-l prezenta în avanpremieră cititorilor Magazinului istoric. Ca de fiecare dată, cuvintele introduse de noi în text au fost incluse în paranteze drepte, iar întreruperile de text le-am marcat prin trei puncte.

Academician Dan BERINDEI

ANUL 1940

Duminică 22 septembrie.

La ora nouă m-am prezentat la Președinția Consiliului din Piața Victoriei. Portarul m-a condus mai întâi în cabinetul lui Ovidiu Vlădescu, numit de curând secretar general la Președinție. Îl cunosc de mult, de pe când eram con-

ferențiar la Academia de Comerț; era de pe atunci bun prieten cu Mihai Antonescu. N-am așteptat decât trei minute și am fost condus de Vlădescu în cabinetul lui Antonescu. Eram f. curios să văd cum mă va primi. Noua situație de conducător de stat nu l-a schimbat deloc.

Îi place să vorbească mai mult decât să asculte, ceea ce e un mare defect pentru un om politic. N-apucasem bine să mă așez pe scaun, când el a început să vorbească, fără să-l mai pot întrerupe. În timp ce el pronunța primele cuvinte, eu am deschis servieta să scot memoriul. Timp

de o jumătate de oră l-am ținut ținut pe servietă până a terminat el ce avea de spus în legătură cu raporturile lui cu Maniu și Dinu Brătianu.

„Știu, a început el, că domniile Maniu și Brătianu mă critică peste tot și mă acuză că mi-am călcat cuvântul față de ei; când voi socoti eu momentul potrivit, ca să evit până atunci complicații inutile, voi lămuri eu lucrurile în așa fel că vor vedea și dășii că n-am putut face altfel și am acceptat, nu fără multă ezitare, funcțiunea de conducător cu puteri excepționale. Când se vor cunoaște toate aceste fapte sunt sigur că istoria nepărtinitoare nu mă va condamna. Eu am conștiința că acceptând această funcțiune

septembrie referitor la abdicarea lui Carol și la însărcinarea mea cu funcțiunea de conducător. Dacă am păstrat până azi secretul cel mai absolut asupra celor întâmplate, am făcut-o pentru un singur motiv, acela de a menaja dinastia și în special pe noul rege și pe mama lui, victime nevinovate ale monstrului pe care l-am detronat, da, l-am detronat cu revolverul în mână, pentru că bestia se pregătea să facă o baie de sânge în acea noapte, lichidând pe toți adversarii săi în frunte cu mine. Când d-nii Maniu și Brătianu și prietenii lor apropiați vor cunoaște exact ce am făcut eu, sunt sigur că nu mă vor mai ataca și critica și vor înțelege să mă lase în pace, să-mi pot

9/1998] de la șefia Statului Major, cu generalul Ioanițiu. Carol a refuzat categoric, arătând că Mihail se bucură de toată încrederea lui. Antonescu i-a răspuns că are cele mai proaste păreri despre militar, care ar fi trebuit reformat din armată încă din 1917 și că el, ca șef de guvern, nu poate colabora cu el! În fața acestei declarații, Carol a cerut timp să se mai gândească, o zi, două. Acest răspuns l-a cam pus pe gânduri pe Antonescu, întrucât vedea de la început că nu se bucura de încrederea completă a lui Carol.

După ce l-a instalat spre seară pe Coroamă în noul său post, a continuat, până la 12 noaptea, să vadă o serie de persoane, în vederea constituirii guvernului pentru ziua de 6 septembrie, cel mai târziu 7 septembrie. La ora unu noaptea s-a culcat. Nu apucase să adoarmă, când l-a chemat la telefon generalul Șova, comandantul Diviziei de gardă, cu sediul la Dadilov. Acesta, știind că [Antonescu] este însărcinat de două zile cu formarea guvernului, i-a explicat la telefon că nu poate executa ordinul de a veni cu divizia în Capitală până la ora 6 dimineața, întrucât gara nu dispune nici de mașini nici de vagoanele necesare. Antonescu l-a întrebat imediat cine i-a dat acest ordin să vină urgent cu divizia în cursul nopții. Șova i-a răspuns că ordinul i-a fost transmis de la Statul Major de către generalul Arhip.

„L-am detronat cu revolverul în mână, pentru că... se pregătea să facă o baie de sânge“.

voi putea servi națiunea mai bine decât o puteau face d-nii Maniu și Brătianu. Singurul lucru care-l pot spune pentru un moment este că atât dumnealor cât și prietenii lor mai apropiați îmi datorai mie libertatea de care vă bucurați, poate chiar viața, căci nu știu precis ce s-ar fi întâmplat dacă eu nu puneam piciorul în prag și nu luam taurul de coarne. Cu obligația de a păstra strict numai pentru d-stră, prietenii mai intimi ai d-lor Maniu și Brătianu, vă încredințez azi versiunea exactă a celor întâmplate în noaptea lui 5 spre 6

îndeplini misiunea mea istorică față de țara mea“.

După această introducere, pe care o reproduc cât mai exact posibil (am reproduș-o în Jurnal în seara acestei zile, din cauza importanței), Antonescu mi-a povestit următoarele. În ziua de 5 septembrie, el înlocuise pe generalul Argeșanu, comandantul garnizoanei București, cu generalul Coroamă. Carol n-a cedat decât cu greu să semneze acest decret. I-a propus, în același timp, înlocuirea generalului Gh. Mihail [Magazin istoric, nr. 8 și

Antonescu a înțeles imediat că prietenii lui Carol pregătesc un complot. El i-a spus lui Șova să stea pe loc și să aștepte ordinul său în cursul dimineții. S-a îmbrăcat imediat și a chemat la el pe generalii Coroamă și Ioanițiu.

La ora două fără un sfert, însoțit de acești doi generali, Antonescu s-a dus la Palat. Ofițerul de gardă, știindu-l prim ministru, iar pe Coroamă comandant al garnizoanei, i-a întâmpinat cu onorul obișnuit, lăsându-i să intre în Palat, unde credea că sunt așteptați de rege. Lucrul acesta era obișnuit, mai ales că, de mai bine de zece zile, Carol lucra noaptea târziu cu tot felul de persoane, civili sau militari. Când cei trei au intrat în cabinetul lui Carol, acesta se plimba furios și agitat prin biroul său, fumând țigară după țigară. A rămas încremenit, când a dat ochii cu ei. A dat fuga spre birou cu intenția de a lua ceva dintr-un sertar. N-a mai avut timp, căci Antonescu, cu revolverul întins, i-a cerut să stea jos, apostrofându-l cu următoarele cuvinte:

„Ești un ticălos incorrigibil, care, după ce ai distrus o țară, voiai acum să faci o baie de sânge cu toți patrioții mai de seamă ai națiunii. Ia o hârtie și scrie următoarele“. Sub dicteul lui Antonescu, Carol și-a scris abdicarea și înșărcinarea acestuia cu funcțiunea de conducător cu puteri discreționare. Tot ce a urmat, este cunoscut din comunicatele publicate de ziare.

După o scurtă conversație telefonică cu Fabricius, Antonescu l-a lăsat pe Carol ca arestat, sub supravegherea generalului Ioanițiu și a doi ofițeri din garda Palatului, iar

plecat cu Coroamă, lăsându-l pe Carol să-și pregătească bagajele, supravegheat de aproape de colonelul Elefterescu și doi plutonieri din garda Palatului. „Acesta

Sub dicteul lui Antonescu, Carol și-a scris abdicarea.

el, însoțit de Coroamă, s-a dus la Statul Major, unde a găsit grupul de conspiratori, care nu știau nimic despre cele întâmplate la Palat și așteptau ordinele lui Carol, îndată ce trebuia să sosească divizia lui Șova. Erau prezenți generalii Mihail, Argeșanu, Florea Țenescu, Glatz și Arhip. Au fost arestați pe loc și lăsați sub supravegherea lui Coroamă și a doi ofițeri din garnizoana Capitalei, sculați din somn și chemați la Statul Major de Coroamă. Antonescu s-a reîntors la Palat, unde a mai rămas până la 5.30, când a

este versiunea exactă a condițiilor în care s-a produs abdicarea lui Carol și pe care regret că n-o pot aduce la cunoștința opiniei publice din motivele care le-am spus. Vă rog încă o dată ca dl. Maniu și prietenii săi apropiați s-o păstreze numai pentru ei. Astăzi la 11 va veni la mine și dl. Dinu Brătianu și-l voi informa exact și pe el despre toate aceste lucruri. Sper acum că după ce dl. Maniu va cunoaște toate aceste fapte, va înțelege să mă atace mai puțin. În orice caz, el și prietenii săi apropiați îmi datorează, dacă nu viața, cel

Ion Antonescu și Horia Sima în fruntea demonstrației legionare din 6 octombrie 1940, desfășurată în Piața Universității din București (Realitatea ilustrată, 8 octombrie 1940)

puțin libertatea de care se bucură astăzi”.

În fine, mi-a venit și mie rândul să vorbesc. Trecuse mai bine de o jumătate de oră. „Dacă lucrurile s-au petrecut așa cum spuneți d-stră și personal nu mă îndoiesc că acesta este adevărul, am început eu, atunci, desigur, meritul d-stră este și mai mare și aveți dreptul la recunoștința țării și a noastră, celor care eram vizati direct de complotul bestiei de Carol. De acest lucru nu trebuie să vă îndoiiți un moment.

Nici unul din partidul nostru sau din cel liberal n-ar fi putut debarasa țara de monstrul de Carol, cum îi spunem noi. Din acest punct de vedere fiți sigur de recu-

dispoziție pentru lămuririle de care ați avea nevoie”.

I-am întins memoriul, pe care l-a citit nervos, subliniindu-l din loc în loc cu creionul roșu.

„Va să zică d-stră nu aprobați, a început el, după ce a terminat lectura, nici statul legionar și nici politica mea de colaborare cu Germania și Italia. Vă rog să spuneți d-lui Maniu că eu știu ce fac și că meseria mea de militar de carieră îmi permite să apreciez mai bine decât el cine va învinge în acest război. Aflați de la mine că armata germană este invincibilă și că, odată căzută puterea militară franceză, nu mai există în toată lumea o armată care să se poată compara cu cea germană, sub

națiune puternică, bine-înțeles, renunțând la rolul ei de mare putere, cum a fost, și încadrându-se în noua ordine pe care va face-o Hitler în Europa. Dacă Franța ar mai fi în picioare și ar lupta mai departe, hotărât, ca român mi-ar fi imposibil să lupt în contra ei ca aliat al Germaniei...

Aceasta fiind situația, eu sunt convins că țara noastră nu poate supraviețui decât mergând alături de Hitler și Mussolini, stăpâni definitivi ai Europei. Cu ajutorul lor, eu nădăjduiesc să pot elibera Basarabia și nordul Bucovinei și poate, până la urmă, dacă-mi va ajuta Dumnezeu, și Ardealul de Nord... În concluzie, vă rog să nu-mi faceți dificultăți în această direcție. În zilele care urmează, de îndată ce voi găsi un moment liber, voi căuta să stau de vorbă cu domnii Lupu și Mihalache pe care sper să-i pot convinge mai ușor decât pe dl. Maniu”.

„D-le general, i-am răspuns eu, noi rămânem la argumentele cuprinse în memoriul pe care vi l-am prezentat și mie personal îmi pare f. rău, dar argumentele d-stră nu m-au convins. Văd că audiența mea a durat prea mult pentru a mai încerca să vă explic în detaliu pentru ce nu sunt deloc convins că Hitler va câștiga războiul. Din contra, noi credem că-l va pierde și că va fi scrâșnirea dinților atât pentru poporul german, cât și pentru aliații lui din acest mare război. Această con-

Maniu e de părere că Antonescu are multă imaginație, îi place să exagereze și nu se jenează chiar să mintă.

noștința țării și a noastră. Dacă pentru evenimentele de la 6 septembrie suntem cu totul alături de d-stră, în schimb, față de politica inaugurată de d-stră, pe plan intern și extern, noi facem toate rezervele și ne găsim în situația delicată de a dezaproba și combate. Vă rog să ne înțelegeți bine, nu avem nimic contra d-stră personal, ci numai la adresa politicii d-stră. Vă rog să citiți memoriul nostru, semnat de toți membrii biroului partidului, în frunte cu președintele său, dl. Maniu. Vă stau la

raportul instrucției, disciplinei, comandamentului și înzestrării cu armament modern. Această armată funcționează ca un ceasornic. Singură armata franceză se putea măsura cu dânsa, dar ea n-a luptat fiind roasă de cancerul comunist.

Dl. doctor Lupu cunoaște mai bine ca toți ceilalți din conducerea partidului d-stră părerile mele intime în privința Franței și armatei sale. În sufletul meu sunt un mare francofil și mă doare f. mult prăbușirea ei militară și politică. Ea se va reface, desigur, căci este o

vingere adâncă și tot atât de sinceră ca și a d-ștră, ne obligă să nu acceptăm politica d-ștră. Vă stau la dispoziție oricând să vă explic pe larg pentru ce nu putem fi de acord cu politica schițată de d-ștră, politică identică cu cea expusă pe larg de Göbbels în broșura sa pentru tineretul german”.

Cum în timpul conversației noastre a zbârnâit continuu telefonul de pe biroul său, iar Ovidiu Vlădescu a intrat de vreo patru ori să-i comunice câte ceva la ureche, Antonescu nu mi-a mai răspuns, grăbit să termine cu mine și mi-a întins mâna, spunându-mi să transmit complimentele sale d-lor Maniu, Lupu și Mihalache. Audiența a durat o oră și jumătate... La 12 m-am dus la Mihai Popovici, unde mă așteptau colegii din biroul partidului, să-i pun în curent cu modul cum a decurs audiența. A lipsit numai Mihalache care nu e în București.

Le-am povestit în cele mai mici detalii conversația cu Antonescu. Au rămas profund impresionați de noua versiune dată de Antonescu despre evenimentele petrecute în noaptea abdicării lui Carol, Lupu, Madgearu și Mihai Popovici au declarat că ei sunt convinși că de data aceasta Antonescu a spus adevărul. Maniu e de părere că ceva trebuie să fie exact din această nouă versiune, însă trebuie verificat, întrucât Antonescu „are multă

imaginație, îi place să exagereze și nu se jenează chiar să mintă”. Madgearu își ia însărcinarea să verifice partea corespunzătoare la rolul lui Șova. Eu mă angajez să-l

Filderman. Cu toate acestea, în toată țara legionarii își fac de cap și confiscă prin teroare întreprinderile evreiești...

Vineri 27 septembrie.
Telefenez lui Maniu la 8

„Eu nu voi proceda niciodată ca Hitler”, i-a declarat Antonescu lui Filderman.

văd pe generalul Coroamă, pe care-l cunosc din 1917, când făceam legătura cu el pe frontul din valea Slănicului...

Seara, la C. Mihăiescu, cu Lupu, întors ieri noapte de la Arsura... Lupu spune că evreii sunt pur și simplu disperați. Antonescu a dat asigurări lui Filderman că legionarii nu se vor atinge de ei și că guvernul este ferm hotărât să respecte în întregime drepturile tuturor minorităților. „Eu nu voi proceda niciodată ca Hitler”, i-a declarat Antonescu lui

dimineata. Îi explic că la 9 merg la Coroamă...

[Acesta] m-a primit f. bine și și-a adus perfect aminte de mine. Timp de aproape o jumătate de oră am depănat amintiri comune din anii 1917 și 1918... Fără nici o ezitare, mi-a confirmat în întregime cele spuse de Antonescu. „Din moment ce el v-a spus aceste lucruri, pe care noi eram înțeleși să le păstrăm secrete, nu văd pentru ce nu le-aș confirma și eu, ca unul care l-am asistat în noaptea aceea de pomină, mi-a spus el. A fost și pentru

Manifestările legionare organizate la Iași în ziua de 8 noiembrie 1940. În prim-plan, de la stânga la dreapta; profesorul Ion Zelea Codreanu, Horia Sima și generalul Ion Antonescu (Realitatea ilustrată, 12 noiembrie 1940)

mine, a continuat el, un moment dramatic pe care nu-l voi uita tot restul zilelor mele, să văd un general, prim ministru, cu pistolul în mână, somând un rege, care, în acel moment, n-ai deținea funcțiunea de șef al statului și de comandant suprem al oștirii, să-și scrie abdicarea, sub dictarea lui; la fel nu voi uita niciodată cuvintele ofensatoare și grele pe care dl. general Antonescu i le adresa, în timp ce el, cu capul în jos, scria abdicarea și nu scotea o vorbă“.

Generalul Gheorghe Mihail – un măr al discordiei dintre Carol II și generalul Antonescu – ieșind din Palatul regal (Realitatea ilustrată, 9 iulie 1940)

L-am întrebat, înainte de plecare, care este situația generalilor arestați. Mi-a răspuns că f. curând se va lua o măsură în privința lor; care vor fi găsiți nevinovați vor fi puși în libertate, celorlalți li se vor face procese. Am stat la Coroamă o oră și douăzeci de minute. M-a rugat să mai trec pe la dânsul, întrucât „conversația avută cu mine i-a făcut multă plăcere“... ■

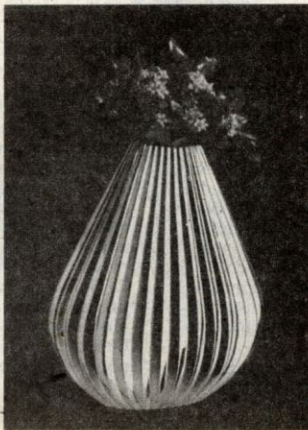
(Va urma)

Argintărie italiană

De-a lungul veacurilor, pentru argint, metal prețios, „au fost risipite comori de ingeniozitate – scrie Fernand Braudel în *Structurile cotidianului*. Pentru argint au fost deschise și utilizate prețioasele zăcăminte de mercur de la Almaden în Spania (metoda amalgamării face din argint în secolul XV și mai ales începând din secolul XVI un metal de producție industrială); pentru argint au fost înfăptuite progresele miniere (gale-riile, sleirea apei din puturi, aerisirea)“. Argintul a potențat frumusețea femeilor, după cum a decorat interioare antice, medievale și moderne. „O încăpere de cel mai prețios rococo vienez, îmbrăcată toată, pereți și mobile, în mătase sofrană cu *poleieli de argint*, întruchipând flori de nufăr“ este decorul aristocratic în care se mișcă Pușadia în *Craii de Curtea Veche*.

În luna aprilie, Oficiul Național pentru Documentare și Expoziții de Artă a găzduit la Galeriile 3/4 ale

Teatrului Național o expoziție de design intitulată *Argintărie italiană*, organizată de Institutul Italian de Cultură și Ministerul Culturii din România și coordonată de arhitectul Lucio Iezzi, cel care, împreună cu directorul Institutului Italian de la București, dl. Vito Grasso, a și inaugurat-o. După alte localități din Europa central-orientală și din S.U.A., Bucureștiul este al 36-lea oraș în care au poposit minunatele obiecte de argint, realizate de 24 de artiști italieni.

Manifestarea ținătoare a fost concepută în 1996 și a avut până acum 72 000 vizitatori, fermecați de energia caldă, luminoasă și monocromă a argintului, ca simbol al vitalității, rămas intact de milenii și dovedind că viața poate fi percepută și ca un spectacol. Italia a avut dintotdeauna o veche și nobilă tradiție în prelucrarea argintului. O probează și reușitul catalog *Silver Design. Italian Selection*, care însoțește manifestarea.

F. DOLGHIN

Filmul unui drum cu peripeții

BUCHUREȘTI - HARVARD,

VIA CONSTANȚA, ISTANBUL, NEAPOLE

NICHOLAS GEORGESCU-ROEGEN

O mare parte din discuțiile din casa profesorului Roegen – prezentate în numărul trecut al revistei – evocau plecarea sa, mai exact spus fuga din România.

Peripețiile acestei înstrăinări, dramatizmul și pericolele momentului erau relatate cu emoție și amărăciune.

„Să trebuiască să fug din țara mea ca un hoț a fost un sentiment extrem de trist, îmi spunea profesorul. Dar nu aveam alternativă. Existau cel puțin trei motive ce mă amenințau direct. Comuniștii mă considerau un criminal, deoarece în calitate de bursier Rockefeller și de președinte al Asociației române de prietenie cu Statele Unite eram vândut capitaliștilor. Eram criminal, deoarece făcusem parte din Consiliul Național al Partidului Național Țărănesc, ai cărui conducători fuseseră arestați și aruncați în închisoare, unde cei mai mulți aveau să sfârșească. Eram criminal, deoarece fiind secretar general al comisiei de armistițiu (unde mă desemnase P.N.Ț. sub guvernele Sănătescu, Rădescu și, inclusiv pentru trei luni,

sub guvernul Groza) am ridicat permanent vocea pentru apărarea intereselor noastre naționale.

Întreaga mea experiență și logică de viață îmi comandau să fug din țară înainte să fiu aruncat în temniță“.

Am rezumat aici motivația sa, dar ea este mult mai întinsă și poate fi găsită în biografia sa.

De la întâlnirea cu prof. Roegen s-au scurs cinci ani. Ceea ce atunci era doar o poveste și mi-a fost spusă pe viu, acum este istorisit în notele sale autobiografice din volumul amintit, *Omul și opera*. Am considerat oportun să apelez la cele câteva pagini din volum (în traducerea domnului Dinu Dragomirescu) pentru a pune la dispoziția cititorilor Magazinului istoric filmul unei fugi celebre. Îmi spunea, la plecare, profesorul Roegen că loialitatea sa față de Statele Unite, care l-au primit și sprijinit ca și cum ar fi fost american originar, nu-l împiedică să-și mărturisească iubirea fără margini față de țara sa natală și de poporul ei. Cu aceste gânduri am plecat din Nashville.

Dr. Mihnea CONSTANTINESCU

În imagini: miting în Piața Republicii: „Slavă Marelui Stalin, cel mai iubit prieten al poporului nostru“; Harvard (în imagine: School of Business Administration) îl va primi cu brațele deschise pe profesorul Roegen.

În cursul anului 1947, semnele că puterea comunistă devenea tot mai tiranică și mai hotărâtă să-i lichideze pe toți cei suspectați a-i fi ostili erau frecvente și clare ca lumina zilei. În plus, pe lângă lovitură monetară din august, Maniu și Ion Mihalache, președintele și vicepreședintele Partidului Național Țărănesc, precum și numeroși alți fruntași politici au fost arestați, condamnați la ani grei de închisoare, din care cei mai mulți n-au mai apucat să iasă vii. Ca rezultat al acestui val de teroare, 60 000 de oameni au fost împușcați sau au murit din cauza torturilor numai în acel an.

Într-o seară, la o oră târzie, o voce anonimă mi-a spus la telefon: „Părășiți casa fără a mai zăbovi nici un minut. Plecați imediat!” Avertismentul nu era lipsit de sens: foarte adesea oamenii erau ridicați de acasă fără vreun mandat legal și aruncați în temniță, unde erau torturați și ținuti pe termen nedefinit, fără nici un proces.

„Ridicarea” se făcea întotdeauna noaptea târziu pe la orele 2 sau 3. Regimul nu dorea ca persoane din alte familii să fie martore la această acțiune. În consecință, chiar dacă individul care trebuia să te ridice în cursul nopții te întâlnea întâmplător pe stradă, nu se atinge de tine.

După avertismentul primit, am părăsit casa, dar întrucât după aceea nu s-a întâmplat nimic, m-am gândit că n-a fost la mijloc decât o glumă proastă; un comunist la curent cu lista de persoane ce urmau să fie ridicate n-ar fi sunat la telefon. Așa se face că unui alt telefon de avertisment primit peste câteva zile nu i-am dat nici o atenție. În acea noapte însă, duba neagră s-a oprit la poarta mea și trei oameni au încercat să o deschidă. Neobișnuit cu

acest spectacol, câinele meu lup a început să latre ca din gură de șarpe și a continuat să latre astfel de fiecare dată când cei trei se apropiau de poartă.

După trei sau patru serii de asemenea lătrături amenințătoare și asurzitoare, toți vecinii mei au aprins lumina și

s-au rezepezit la ferestre. Cum operația de ridicare nu mai putea fi executată în secret, cei trei s-au

Viziunea lui Lucrețiu Pătrășcanu despre comunism rezultă dintr-un program ideal și nu-i de mirare că el nu mai putea suporta ceea ce comunismul însemna în realitate.

urcat în duba lor și au plecat. M-am convins că trebuia să dispar spre a-mi găsi o ascunzătoare și totodată să caut o posibilitate de a fugi din țară.

Dr. Sabin Mănuilă, un cunoscut expert în materie de sănătate publică, ale cărui realizări în organizarea statisticii demografice a României reprezentau un model pe plan internațional, ajunsese și el la aceeași concluzie. Cu Sabin eram în relații apropiate încă de la reîntoarcerea mea din Statele Unite. El a pus la cale un excelent plan de fugă din țară pe calea aerului, pentru un grup de opt persoane din care făceam parte și eu. Urma ca dintr-un oraș de provincie grupul să se îmbarce la bordul unui avion care zbura spre București. Cel mai important complice, Max Manolescu, un prieten din copilărie, era la acea dată inspector general al Linii Aeriene Române și pilotul Anei Pauker. Prin Misiunea Americană, aeroportul din Istanbul fusese prevenit despre posibila sosire a unui avion neprogramat, venind din direcția Bulgariei inamice, cum o priveau turcii atunci.

1944, cabana Diham. La odihnă: Lucrețiu Pătrășcanu (împreună cu soția), Harry Brauner, Lena Constante și Mihail Sebastian

Totul părea în perfectă ordine. Ceea ce s-a întâmplat arată însă în modul cel mai grăitor cum chiar și cele mai bune planuri pot fi date peste cap. Câteva zile înainte de data stabilită pentru plecare, miliția comunistă a controlat ca de obicei avionul ce urma să zboare în direcția Paris și a găsit o geantă plină cu monede de aur. Pilotul a

trebuit să declare că-i aparținea lui Max. Max dorise să o trimită în străinătate înainte să plece el însuși. Ca inspector general al Liniilor Aeriene Române, Max trebuia să fie prezent la toate zborurile internaționale, așa că a fost arestat pe loc și dus la Centrul de vamă, unde a fost lăsat singur în una din camere. Din fericire pentru el și pentru noi, Max, care era în uniformă, a profitat de absența paznicilor și a fugit. Înainte de a se retrage pentru multă vreme în clandestinitate, a mai avut timpul să mă avertizeze de cele întâmplate.

O componentă a planului este însă extrem de relevantă pentru istoria acelei perioade: Lucrețiu Pătrășcanu era unul din grupul nostru, fapt cunoscut numai de Sabin și de mine și dezvăluit pentru prima oară acum (sunt sigur că multe detalii pot fi găsite în voluminosul dosar al lui Sabin de la Houston Institute). Pătrășcanu era singurul intelectual autentic între liderii comuniști. Avea un doctorat și scrisese mai multe cărți, toate cu caracter științific, exceptând superficiala sa prezentare a primelor trei dictaturi.

El fusese șeful delegației care s-a deplasat la Moscova pentru Convenția de armistițiu și se spune că semnând-o avea lacrimi în ochi (12 septembrie 1944). Ca membru al delegației române la Conferința de pace de la Paris (unde l-a luat pe Golopenția ca expert), se pare

că Pătrășcanu nu a evitat contactul cu reprezentanții ai puterilor occidentale.

Odată, luând cuvântul la un miting în Transilvania, a subliniat că nu e bine să se fluture mai ales steaguri maghiare și doar ici și colo câte un steag românesc. Lui Pătrășcanu, care avea o fire sensibilă, îi repugna cruzimea rece a clicii Anei Pauker. Prietenii săi cei mai buni erau intelectuali ca Anton Golopenția, E. Calmanovici și improvizabilul Belu Zilber, economistul, sau artiști ca pictorița Lena Constante, poetul Marcel Breșlașu și muzicianul Harry Brauner.

Viziunea sa despre comunism rezultă dintr-un

program ideal, și nu-i de mirare că el nu mai putea suporta ceea ce comunismul însemna în realitate. Chiar dacă nu puteau ști nimic despre dorința lui Pătrășcanu de a fugi, vârfurile comuniste aveau suficiente indicii despre starea sa de spirit. Curând după ce am plecat clandestin din țară, la Congresul din februarie 1948 al partidului comunist, Teohari Georgescu (din clică Anei

Pauker) a pronunțat o lungă diatribă, acuzându-l pe Pătrășcanu de deviaționism.

Când aceasta s-a terminat, acuzatul a părăsit masa prezidiului unde se afla așezat și unde se aflau și diferiți oaspeți. A fost imediat aruncat în închisoare și ținut acolo fără judecată până în 1954, când a avut loc procesul său și al multora dintre prietenii săi. Numai el și Remus Koffler, un lider comunist cooptat în conducerea partidului în perioada lui Antonescu, au fost condamnați la moarte. Un mister, după opinia mea, este faptul că nici Ana Pauker, nici cei doi parteneri apropiați ai ei, Vasile Luca și Teohari Georgescu, nu figurează în Micul Dicționar Enciclopedic, în timp ce Pătrășcanu figurează.

După acel fiasco pe care l-am avut cu planul lui Sabin, am început să caut o formulă nouă. Nici una nu era ușoară. Unele s-au dovedit a fi de-a dreptul sinucigașe, întrucât mulți dintre cei ce se ocupau cu organizarea trecerilor clandestine de frontiere erau

bandiți: sute de cadavre au fost descoperite mai târziu în

tr-o pădure la frontiera ungară. Ghizii știau că cei ce le erau clienți trebuie să aibă asupra lor importante valori sub formă de devize și aur.

Am eliminat varianta fugii în Austria prin Ungaria, mai ales din cauza riscului enorm la care mă expuneam, ca urmare a faptului că nu vorbeam maghiara. Am încercat alte soluții. Ca semn de recunoștință pentru ajuto-

Spațiul de pe nava Kaplan în care am rămas timp de trei zile și trei nopți era mai mic decât volumul unei mese de birou obișnuit.

Mulțumescu-ți ție, Doamne, pentru că mi-ai dat această șansă!

Teohari Georgescu asistă la defilarea unei noi promoții de jandarmi, ce aveau curând, să devină trupele de securitate

rul dat în timpul războiului, Comunitatea evreiască ne-a furnizat legitimații – cu numerele 14 030 și 14 031 – cu fotografia soției mele și a mea pe ele, dar cu nume false, prezentându-ne ca foști internați în lagărele din Transnistria. Ne gândeam că asemenea persoane, chiar surprinse în circumstanțe suspecte, nu s-ar expune la riscuri prea mari din partea miliției comuniste. Am participat și la un miting evreiesc pentru a explora posibilitatea organizării plecării noastre pe mare. Norocul meu a fost că am fost în stare să plec înainte ca cineva să afle că nu știam să vorbesc nici idiş, nici ruşeste, întrucât atmosfera purta o puternică tentă de ură față de goi.

Am început apoi să mă concentrez asupra unei scheme de fugă prin Constanța, orașul pe care îl cunoașteam atât de bine. Dar chiar și optimismul meu s-a spulberat atunci când Regele, nu de mult distins de Stalin cu cea mai înaltă decorație sovietică, a fost obligat să abdice, după ce palatul său fusese înconjurat de miliția

comunistă. Am intrat în contact cu un ofițer de pe cargoul turcesc Kaplan, care, în schimbul unei sume substanțiale, a promis să ne ascundă într-un loc sigur pe vas. În miez de noapte, când sentinelele care păzeau vasul nu puteau să vadă, ne-a condus la bord și ne-a lăsat într-o cameră fără să spună un cuvânt. Mirosindu-mi a trădare, cu tot riscul la care ne expuneam, dat fiind că portul era foarte bine luminat, am luat hotărârea să ieșim afară cât se poate de repede. Guvernul comunist promisese mari recompense pentru informatori, iar tâlharul pe mâna căruia încăpuserăm vroia să profite de aceasta.

De fapt, încărcătura navei Kaplan, respectiv prefabricate pentru lădițe de citrice, abia urma să fie adusă la bord. După vreo săptămână, am luat legătura cu radiotelegrafistul

de pe Kaplan. Împreună cu un complice, el ne-a ascuns printre seturile de lădițe în așa fel încât, pentru a fi găsiți, cea mai mare parte a mărții ar fi trebuit să fie descărcată. Cargoul trebuia să ridice ancora a doua zi, dar primul ofițer, cel ce încercase să ne înșele, informase deja securitatea portuară că un cuplu încerca să fugă ascunzându-se pe navă. Plecarea navei Kaplan a fost amânată cu o zi pentru ca specialiștii securității să o supună unui riguros control. I-am auzit înjurându-ne atât pe noi, cât și pe informator.

Spațiul în care am rămas timp de trei zile și trei nopți era mai mic decât volumul unei mese de birou obișnuit. Când am socotit că trebuia să fi ajuns în apele teritoriale turcești, am

ieșit din ascunzătoare spre a ne prezenta căpitanului. Acesta, un om foarte în

Un vechi prieten, Aurel Decei, un distins savant, specialist în istorie și civilizație otomană, ne-a acordat găzduire.

vârstă, fost ofițer în forțele navale ale Imperiului otoman, trăgea într-una din narghilea. Avea superstiția că o femeie la bord este semn rău. Ceea ce-l înfuria însă cel mai mult era faptul că jurase celor de la securitate că nici un străin nu era ascuns pe vasul său. Ne-a amenințat chiar că ne va duce înapoi la Constanța, ceea ce ar fi făcut dacă nu reușeam ca, în unul din porturile în care se făcea escală, să obținem azil politic. Fiind deja cunoscut de guvernul turc, excludeam o asemenea ipoteză.

(Continuare în p. 25)

ÎN BIROUL POLITIC DESPRE

PRESĂ... ATENTATUL CONTRA LUI DEJ... ROMÂNIA, REPUBLICĂ SOVIETICĂ

MIRCEA CHIRIȚOIU

• O mână de provocatori de mare anvergură • Să nu ne fie frică de chinezi
• Informăm opinia publică, dar nu cu generalități • Are Scânteia loc • În România
erau cele mai multe sovromuri • Stalin i-a dictat titlul prin telefon • Îți faci
iluzii, tovarășe Dej! • Ambuscadă pe șosea • Chișinevschi cere să i se instaleze
microfoane în birou

De ce este presă?

România, republică sovietică? Un zvon care a circulat în 1948, dar și mai târziu la București, printre membrii corpului diplomatic (*Magazin istoric*, nr. 12/1997). Atentate contra lui Gheorghiu-Dej, în 1946. Fostul șef de cabinet al liderului comunist își amintește, dar nu are documente (*Magazin istoric*, nr. 2/1997).

Iată două informații necunoscute pe care revista le-a pus în circulație, cu rezervele cuvenite. Un document din fosta arhivă a C.C. al P.C.R. îmi permite acum să confirm și să precizez cele două informații. Este vorba de stenograma ședinței Biroului politic al C.C. al P.M.R., din ziua de 7 decembrie 1961. Un document foarte interesant, în care descoperim un prim-secretar al partidului comunist provenitor cu Moscova, dispus să îi stea alături – cel puțin în declarațiile făcute în fața celorlalți membri ai Biroului politic – și să urmeze linia Moscovei în disputa cu Albania. La începutul anilor '60,

pe fondul controversei dintre partidul comunist al U.R.S.S. și cel din China, comuniștii albanezi s-au raliat Beijingului. Atitudinea Bucureștiului avea să fie complexă; nu ne propunem să o prezentăm acum. Constatăm doar că în ședința din 7 decembrie 1961, Gheorghiu-Dej afirma: „În legătură cu informația asta primită de la acest Popescu de la Tirana în legătură cu faptul că U.R.S.S. ar fi rupt relațiile cu Albania, nu este cazul să tragem imediat concluzii, întâi să vedem cum stau lucrurile. Nu este musai imediat ce se întâmplă ceva să sărim și noi. Sigur, va trebui, după părerea mea, să ne aliniem cu Uniunea Sovietică... Este o mână de provocatori de mare anvergură. Este o țară mică, dar să vedeți o țară mică cum poate incita și alte țări. Este o chestiune statală, dacă vreți, și nu trebuie să ne fie frică ca nu cumva chinezii sau alții să spună că este pripit gestul Uniunii Sovietice”. Ar merita studiată sinuozitatea formulelor de exprimare folosite de liderii comuniști, ce trădau modul lor de a gândi, teama

de a spune prea mult și grija de a-și lăsa deschise toate posibilitățile.

Scopul sedinței era, de fapt, „să schimbăm păreri asupra felului cum să se desfășoare în continuare lucrurile în legătură cu plenara noastră”. Este vorba despre plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie-5 decembrie 1961 la care s-a prezentat darea de seamă a delegației P.M.R. la Congresul XXII al P.C.U.S., s-a condamnat poziția conducerii partidului albanez, cât și acțiunile antipartinice ale grupului fracționist Pauker-Luca, ajutată de T. Georgescu, și grupului Chișinevschi-Constantinescu-Gheorghiu-Dej a avut ideea

ca în *Scânteia* să se prezinte intervențiile vorbitorilor. „De ce numai darea de seamă a delegației și să nu fie publicate și cuvântările tovarășilor care au luat cuvântul în această plenară?” Lumina venea tot de la Răsărit. „Ați văzut, la Congresul al XXII-lea s-au spus atâtea lucruri și totul s-a publicat. Nu se făcea asta înainte în Uniunea Sovietică.

Asta este încă un învățământ din cele ce s-a combătut la Congresul al XX-lea cu cultul personalității. Este un lucru nou. Aici nu este vorba că cineva ar putea să ne critice: la te uită, parcă este un parlament!”.

Petru Borilă, care stăpânea, se pare, ceva mai bine cursul scurt de istoria P.C.(b)U.S., ține să intervină: „Dar nu este nou, tovarășe Gheorghiu. În timpul lui Lenin așa se făcea”. La fel și Răutu: „Chiar și după moartea lui Lenin era o foaie de discuții, unde se publicau discuțiile”.

Gheorghiu-Dej merge cu analiza mai departe, arătând că acțiunea venea și în ajutorul presei, „acest domeniu de activitate al partidului, că și așa își sparg capul să scoată fel de fel de articole și schițe și foiletoane. Păi de ce este presă? De ce avem *Scânteia*? Numai pentru corespondenții voluntari și numai pentru foiletoane, pentru unul care a umblat prin Bulgaria și scrie niște note de drum? Spune niște lucruri așa, aflate de la cel care l-a însoțit pe

acolo. Să fie informată opinia publică ce fac tovarășii bulgari, dar nu așa cu niște generalități”.

Parcă asta mă preocupa pe mine

O asemenea acțiune importantă nu putea fi lăsată să se desfășoare la întâmplare. „În convorbirea cu tov. Răutu – spune Gheorghiu-Dej – el mi-a spus: numai să dozăm lucrurile... Și exprima temerea ca nu cumva lucrul acesta să rămână pe capul acelor oameni care se ocupă cu treburile acestea. Eu zic să

mobilizăm pe toți tovarășii care au vorbit și care aveau lucruri de ridicat, să își pregătească materialul. Aici nu este vorba de a încălca colectivul de la propagandă și agitație. Ei sigur se uită și la articolele scrise de corespondenții voluntari, să se uite și la aceste materiale.” Și primul secretar adăuga: „Mie mi-a plăcut cuvântarea lui

Valter Roman, a

lui Vasilichi, a lui Gaston, a lui Borilă a lui Ceaușescu, cu unele îmbunătățiri, de a elimina de acolo repetările și completările, pentru că el a vorbit liber, după conștient, lucruri foarte frumoase. Și unde este nevoie să se consulte cineva în legătură cu o idee sau alta, eu sunt gata și ziua și noaptea pentru asta”.

Stimulați, tovarășii vin cu propuneri privind modul cum trebuie să se realizeze prezentarea în *Scânteia* a cuvântărilor roșite la plenară. N. Ceaușescu: „Să nu fie toate formulările la fel”. L. Răutu: „Să facem o rubrică pe un număr de zile, în care să publicăm pe mai multe coloane, una după alta cuvântările”. P. Borilă: „Trebuie de văzut cât să publicăm. Dacă cuvântarea este lungă?” Până la urmă se convine că „*Scânteia* are loc”. Gh. Gheorghiu-Dej încheie discuția: „N-am nimic împotriva să mai dăm două pagini la *Scânteia*. Cum este *Scânteia* în patru pagini, să apară în șase pagini”.

După rezolvarea principalei teme, sunt abordate alte subiecte. Ștefan Voitec îi spune

Gheorge Gheorghiu-Dej, alături de dr. Petru Groza, în tribună, la demonstrația de 1 mai 1946. În același an, asupra lui Dej se trăgea, în condiții neelucidate nici în 1961

lui Dej: „Nu știu dacă v-am spus. Când v-ați întors în 1948 de la Moscova, Rădăceanu a venit la mine și mi-a spus că a discutat cu Luca și Luca și-a exprimat părerea dacă nu ar fi bine ca România să se încadreze în Uniunea Sovietică”. Primul secretar îi răspunde: „Asta era o chestiune. Exact cum și iugoslavii se socoteau a nu știu câta republică. Nu asta e important. N-a avut Uniunea So-

vietică nimic de câștigat de aici. Este adevărat că în primul stadiu prezența specialiștilor sovietici aici a constituit un ajutor, însă principiul acesta era un principiu fals, greșit, care aducea daune Uniunii Sovietice. Îmi aduc aminte de părerile exprimate de Rákosi în privința asta. Cum îți explici tu sovomurile acestea? Este export de capital a Uniunii Sovietice în țările noastre? Ei făceau socoteală căte sovomuri sunt în China, câte sunt în Bulgaria și spuneau: la voi sunt cele mai multe”. Gh. Gheorghiu-Dej arăta în continuare că a încercat să se opună, ceea ce „a întunecat relațiile, a aruncat o umbră asupra relațiilor noastre. Și spuneau: care este baza principală a acestor relații? Ce suntem noi, arendatori, moșieri, suntem neisprăviți, nu putem conduce industria? Era o subapreciere totală a capacității noastre de a putea conduce industria”.

Acest pasaj confirmă deci zvonurile care circulau în rândul membrilor corpului diplomatic. Nu aflăm detalii, nu știm exact cine i-a sugerat lui Vasile Luca ideea. Mai mult ca sigur că nu a fost o inițiativă personală. Poate că noi documente ne vor lămurii mai bine acest moment. În continuare, Gh. Gheorghiu-Dej comentează și raportul pe care a trebuit să

La 4 februarie 1948, la Moscova, se semna Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între U.R.S.S. și R.P. Română (în imaginea de sus: Molotov, așezat la masă; în picioare: A.I. Vișinski, P. Groza, Stalin și Gh. Gheorghiu-Dej). Tot de la Moscova se întorcea și Lothar Rădăceanu, când a relatat discuția cu V. Luca (imaginea de jos), care considera că era „bine ca România să se încadreze în Uniunea Sovietică”

referă albanezii când spun că mă are la mână Hrușciov”. Dej explică și de ce credea el că a primit sarcina să redacteze raportul. „Sigur, a fost momentul acesta când m-am dus și am ridicat problema să nu începem ședința și să trimitem o invitație colectivă, să spunem că așteptăm să vă trimiteți reprezentanții la această Consfățuire.” Dej considera că Vasile Luca și Ana Pauker l-au lăsat să ridice acea problemă la Moscova doar pentru a se compromite. „Jdanov m-a ascultat și după aceea mi-a spus: Îți faci iluzii, tovarășe Dej. Dacă vom pune așa problema crezi că vor participa? Parcă asta mă preocupă pe mine. Și încă o dată îi explic că nu îmi fac iluzii că vor veni. Ei au vorbit cu Stalin

la telefon și Stalin le-a spus că Dej își face iluzii și că nu este exclus ca și alții să-și facă iluzii. Am primit propunerea lui Dej și s-a amânat cu o zi ședința. Și am făcut acea invitație. Aceasta este un fapt istoric.”

În anii 1948-1949, spune Gheorghe Gheorghiu-Dej, a început să se răspândească zvonul „că soarta lui Dej este pecețuită, că este arestat, că este titoist... Atunci aveau interes și oamenii lui Beria să răspândească și s-a răspândit în lung și în lat zvonul”...

Atentate nereușite

În acest context, primul secretar al partidului rememorează episodul atentatului din 1946. „A fost straniu, era la ora 11 noaptea, șoseaua era circulată... Eu sunt convins, tovarăși, că aici erau amestecați și legionarii. Noi am prins pe mulți îmbrăcați în haine militare, fie române, fie sovietice. Erau militari. Vlad, care era cu mine, spune că erau îmbrăcați în haine sovietice. Șoferul spunea că erau îmbrăcați în haine de ale noastre... S-a găurit toată mașina. Mi-au ieșit la km 11 sau 14, undeva lângă o pădure. Poate unde este postul de radio, poate dincoace de postul de radio. Era dincolo de postul de radio. Nu era departe de București, tovarăși. Și nu erau 3-4, era un grup mare de militari. Au făcut așa un semicerc și au ocupat șoseaua. Am văzut clar la lumina farului. Eram în față, lângă șofer, Vlad era în spate. Puteau să fie 7-8, dar erau și în șanț, culcați; așa ca într-o poziție de luptă... Când i-am văzut, zic: Lasă-le impresia că oprești și când ne apropiem, accelerează. Și lui Vlad i-am spus: Tragi direct în ei prin parbriz. Când am ajuns aproape deci, atunci a apăsat șoferul pe accelerator. În momentul acesta Vlad între noi, între mine și șofer, a tras prin parbriz cu automatul. A fost lovit cineva, pentru că s-au văzut acolo dăre de sânge, pentru că ne-am întors după aceea. Ne-am oprit

la primul post și i-am dat telefon lui Teohari să trimită imediat un batalion să cerceteze. După ce au dat prima rafală, noi am zvâcnit prin ei. Și când am trecut, Vlad a tras prin spate din mașină“. Fără alte amănunte, fără să spună când a avut loc, Dej pomeneste despre o a doua tentativă, când s-a baricadat șoseaua. Cert este că nu au reușit să îi prindă pe autorii celor două încercări de a-l asasina.

În sfârșit, să mai remarcăm un aspect. Nu numai președinții americani (*Magazin istoric*, nr. 2/1999) aveau pasiunea să înregistreze ce se discuta în biroul lor. Gh. Apostol povestește că în biroul lui Chișinevski s-a montat, la cererea acestuia, o instalație de ascultare. Lucru confirmat de ministrul de Interne, Alexandru Drăghici, care spune că ulterior instalația a fost ridicată, dar nu explică de ce și când. Dej adaugă: „Eu am avut un aparat din acesta. Mi s-a montat când a fost procesul cu Luca“.

Un document cu un conținut eterogen, dar care aduce o serie de completări și informații importante, fără a clarifica însă problemele respective. A cui a fost, de fapt, ideea ca România să devină republică sovietică și de ce nu a căpătat consistență? Cine a pus la cale atentatele contra lui Dej în 1946? Vom căpăta, să sperăm, într-o bună zi răspuns din arhivele de la noi sau de peste hotare la aceste întrebări. ■

BUCUREȘTI - HARVARD...

(Urmare din p. 21)

În dimineața zilei de 14 februarie 1948, pe când ne apropiam de Bosfor, minaretele începeau să se profileze la orizont, am aruncat cheile de acasă (pe care le țineam într-un buzunar) în Marea Neagră și ridicându-mi privirile spre cer am spus: „Mulțumesc-ți ție, Doamne, pentru că mi-ai dat această șansă!“.

Lăsasem în urmă patru dictaturi și urma să

trăiesc într-o lume liberă. La acea dată nu mă așteptam însă că acolo aveam să fiu supus ulterior unui tratament nedemn, amintind de un veritabil stil gestapovist.

Deși până la urmă lucrurile s-au aranjat, în sufletul meu a rămas o cicatrice de neșters. Turcii, care urmând o veche tradiție erau foarte circumspecți cu toți străinii, ne-au lăsat să așteptăm o zi înainte de a ne acorda azil politic. Un vechi prieten, Aurel Decei, un distins savant, specialist în istorie și civilizație otomană, ne-a acordat găzduire. Ceea ce reușisem să pun deoparte

din diurna primită în cursul misiunii din 1944 se afla lăsat de mine la Mircea Bunesco, pe atunci atașat comercial al României. Dar chiar dacă adăugam și ceea ce luasem cu mine atunci când am fugit, banii de care dispuneam nu ne-ar fi ajuns multă vreme. Un prieten cu stare, un magnat milionar, mi-a împrumutat o sumă importantă fără dobândă și fără termen fix de rambursare. Aceasta mi-a înlesnit instalarea în Statele Unite, în primii ani pe care i-am petrecut în această țară. ■

(Va urma)

Delegați la Congresul de unificare a Partidului Comunist Ungar cu Partidul Social-Democrat, în 1948

CUM AU DEVENIT SOCIALISTE ȚĂRILE DIN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST

VASILE ȘANDRU

● Un ajutor substanțial de la tovarășii sovietici ● Avem oamenii noștri în toate partidele politice ● Ascultăm convorbirile și raportăm tovarășului Rákosi ● Tovarășii cehoslovaci ne creează mari dificultăți ● „Cum sunt relațiile Ungariei cu România?“, întreabă Stalin

Informatori peste tot

Moscova urmărea cu atenție evoluția luptei politice din Ungaria, atât prin reprezentanții săi oficiali aflați la fața locului – ambasadorul G.M. Pușkin, generalul V.P. Sviridov, locțiitor al președintelui Comisiei Aliate de Control, cu staff-urile respective –, cât și prin delegați trimiși special în acest scop. În aprilie 1947, un „colaborator“ al secției de politică externă a C.C. al P.C.(b), G.I. Korotkevici, venit la Budapesta, nota

Continuăm prezentarea manierei de instaurare a regimului comunist în Ungaria (începută în numărul trecut al revistei), pe baza volumului *Europa de Est în documente ale arhivelor rusești. 1944-1953*, vol. I (1944-1948).

aprecierile generalului Sviridov, potrivit căruia „în lupta politică ce se întinde în prezent în Ungaria, s-au conturat clar doi poli – Partidul Comunist și Partidul Micilor Agrarieni. Acesta din urmă a reunit tot ceea ce este reacționar în țară și și-a pierdut demult caracterul de partid țărănesc“.

Pentru a curăța acest partid de reacționari, liderul comunist Rákosi a insistat și a obținut, cu sprijinul generalului Sviridov, aprobarea pentru crearea unui partid – Partidul libertății –, condus de un politician extremist, care a atras elementele radicale din Partidul Micilor Agrarieni. „Creșterea acestui partid – constata generalul – dovedește, în primul

rând, că reacțiunea este puternică în Ungaria și, în al doilea rând, că năzuințele revizioniste în Ungaria sunt de asemenea puternice“.

Pe de altă parte, comuniștii aveau ca aliați Partidul Social-Democrat, în care însă era o aripă de „dreapta“, prooccidentală puternică, ce trebuia izolată, și o aripă de „stânga“ prosovietică, ce trebuia ajutată. Un aliat mai de nădejde al comuniștilor era însă micul Partid Național Țărănesc, al cărui lider se declara „marxist“.

Un inamic periculos pentru comuniști era Biserica catolică, „cea mai bine organizată biserică din Europa. Catolicii unguri sunt cei mai fanatici și puternici uniți“. Biserica catolică, aprecia generalul Sviridov, „este o forță serioasă de care s-au ciocnit comuniștii și acum partidul comunist nu a găsit deocădată căile de a începe lupta cu Biserica catolică“.

Confrunțați cu atâția dușmani, „comuniștii s-au adresat nu o dată generalului Sviridov, cu cererea de a fi ajutați cu arme“, pentru poliția care era „în mâinile comuniștilor“, dar era slab înarmată și, așa cum avertiza Rákosi, „în cazul recurgerii la arme de către reacțiune, poliției îi va fi greu să se răfuiască cu reacționarii“.

Șeful poliției, P. Gabor, comunist, îl asigura pe delegatul P.C. (b) că 80% din poliția politică a Ungariei este alcătuită din comuniști. Cum aceștia nu aveau experiența necesară, au primit un ajutor substanțial de la „tovarășii sovietici“. Sarcina principală a poliției politice era aceea de „a afla totul dinainte și a informa conducerea noastră“. În acest scop, a precizat P. Gabor, „am creat o rețea destul de ramificată de informatori. Avem oamenii noștri în toate partidele poli-

lice. Reușim să recrutăm oameni politici din alte partide. Recrutarea se face în principal datorită existenței la noi a materialelor compromițătoare. Avem oamenii noștri de asemenea în toate ministerele și chiar printre slujitorii Bisericii“. Șeful poliției politice raporta mai departe delegatului sovietic: „Am organizat ascultarea convorbirilor telefonice. Acum ascultăm toate convorbirile telefonice mai importante ale primului ministru și ale conducătorilor partidelor și despre cele mai importante raportăm tovarășului Rákosi“. Gabor a relevat printre altele rolul jucat de poliția politică în descoperirea „complotului antirepublican“, despre care a oferit primele informații conducerii.

Două-trei mii de arme automate bune

La 29 aprilie 1947, M. Rákosi este primit de V. Molotov la Moscova. El îl informează că are dovezi (furnizate de generalul Sviridov) că în „complotul antirepublican“ care concentra în acel moment atenția în Ungaria, era implicat însuși primul ministru Nagy Ferenc și nu excludea posibilitatea ca și președintele țării, Zoltan Tildy, să fie amestecat.

Arătând că „până acum, în momentele hotărâtoare forțele reacționare au dat îndărăt, dar vor fi, în mod cert, și momente când reacționarii nu vor ceda“, mai ales că S.U.A. au trimis un nou ambasador în Ungaria „care va

aciona cu alte metode, mult mai flexibile, decât predecesorul său“, Rákosi a întrebat: „Dacă va trebui să recurgem la mobilizarea maselor, vrem să știm pe ce sprijin putem conta din partea dumneavoastră“.

Molotov a răspuns evaziv că „aceasta va

Soldai sovietici pe străzile Budapestei

depinde de împrejurări" și a vrut să afle „când pot fi așteptate ciocnirile“. Arătând că tensiunile vor depinde de rezultatele recoltei (rezervele de cereale abia ajungeau pentru o lună), Rákosi a insistat asupra obținerii de arme. „Am vrea să avem măcar 2-3 mii de arme automate bune, deoarece uzinele noastre nu produc armament. Situația este foarte încordată și noi nu avem arme“. El solicita armele de producție sovietică, întrucât cele oferite anterior din stocurile capturate de la inamici „sunt absolut inutilizabile“ și pentru a sublinia urgența problemei a amintit că în curând urma să plece Comisia Aliată de Control și atunci „eu mă tem că democrația noastră va rămâne suspendată în aer“.

Ca și în alte prilejuri liderul comunist ungar nu a omis să se refere la dificultățile legate de rezolvarea problemei minorităților maghiare în special din Cehoslovacia, care insistă pe efectuarea schimbului de populații, pentru a evacua populația maghiară din

teritoriul său. Referindu-se însă la România, Rákosi a declarat: „În România ungurii au devenit un bastion de nădejde al democrației, ei se află sub influența partidului comunist. Dar iată că tovarășii cehoslovaci ne creează mari dificultăți“.

Printr-o scrisoare adresată Comitetului Central al P.C. (b) la 12 iunie 1947, M. Rákosi informa despre lichidarea „complotului anti-republican“. Profitând de lipsa din țară a primului ministru Nagy Ferenc, aflat într-o vizită în Elveția, Rákosi, care îndeplinea funcția de prim-ministru ad-interim, a dat publicității, la 28 mai, informația primită de la generalul Sviridov care îl implica în „complot“ pe primul ministru și alți lideri ai Partidului Micilor Agrarieni.

Nagy Ferenc a fost nevoit să demisioneze, președintele Adunării Naționale a părăsit țara. În locul lor au fost numiți oameni susținuți de partidul comunist: Dinnyés Lajos, prim-ministru (țărănist), Kossa (comunist),

Rákosi - Memorii

In 1977, la Budapesta au apărut memoriile (*Visszaemlékezések*) lui Mathyas Rákosi, secretarul general al Partidului Comunist Ungar între anii 1945 și 1956. Două volume (1 124 pagini), descriind comunismul ungar în perioada 1940-1956, ele însele având povestea lor.

În 1940, după ce suferise 16 ani în închisorile lui Horthy (și după semnarea pactului germano-sovietic), Mathyas Rákosi (1892-1971) a ajuns în U.R.S.S. Acolo s-a întâlnit de mai multe ori cu Stalin, căruia i-a rămas un necondiționat admirator. Când a fost eliberat din funcție, în 1956, după revoluția ungară, a plecat la Moscova oficial, ca să-și

îngrijească sănătatea și până la moarte, în 1971, nu s-a mai putut întoarce acasă.

Janos Kadar, noul secretar general, i-a refuzat sistematic cererile. I-a pus totuși la dispoziție, în 1959, în urma unei hotărâri a Biroului politic, documentarea necesară pentru redactarea amintirilor.

La scurt timp după moartea sa, manuscrisul (2 739 pagini dactilo) a fost depus la sediul C.C. al P.C.U.S. în prezența unui colaborator al KGB, Iuri Adropov, pe atunci patronul KGB, fost ambasador în Ungaria înainte și în timpul revoluției din 1956 și viitorul secretar general al C.C. al P.C.U.S., curios să îi cunoască conținutul, a dat ordin să fie traduse pasaje întregi. Tot atunci Hrușciov

(în dizgrație din 1964) își pregătea memoriile sale. În 1972 Brejnev a furnizat ungarilor câteva microfilme din manuscrisul lui Rákosi, cuprinzând perioada anterioară anului 1951. Abia în decembrie 1996, după multe demersuri diplomatice ale guvernului ungar (întreprinse la impulsul fratelui mai mic al ex-secretarului general), textul integral a ajuns acasă, la Budapesta. Pentru primele microfilme returnate familiei, autoritățile ruse au pretins... 300 dolari.

Câteva dintre concluziile personale ale lui Mathyas Rákosi – discutabile – expuse în cele două volume: Stalin a fost un antisemit convins și s-a lăsat condus în acțiunile sale de

președinte al Adunării Naționale. „Acum – spune în continuare M. Rákosi – ne ocupăm de epurarea Partidului Micilor Agrarieni”, iar în ceea ce privește Partidul Social-Democrat, „în zilele crizei, partidul nostru a manifestat o asemenea inițiativă și a arătat o asemenea forță, energie și fermitate, încât Partidul Social-Democrat a rămas în umbră. Social-democrații se tem foarte mult că partidul nostru dobândește un avantaj mare și că Dinnyés este un fel de «Groza» în ediție ungurească, care în caz de nevoie poate fi folosit împotriva lor”. Planul nostru constă în a realiza alegerile în a doua jumătate sau sfârșitul lunii august”.

În vederea alegerilor, Rákosi solicită părții sovietice să elibereze în august peste 25 000 de prizonieri unguri (dar fără ofițeri), „ceea ce ne-ar aduce un mare folos”, să sprijină realizarea unei înțelegeri cu Cehoslovacia în problema minorității ungare și alte măsuri care să întărească pozițiile partidului comunist.

acest resentiment; sovieticii au colonizat Ungaria, impunându-și prin consilierii lor regimul dorit, secretarul general ungar nefiind decât o simplă marionetă; de ares-tarea, procesul și condam-narea lui Laszlo Rajk, în 1949, se fac vinovați Lavrenti Beria și serviciile secrete sovietice, care au lucrat prin mâna „agentului lor ungar”, Gabor Péter, șeful poliției poli-tice; Imre Nagy a fost ales președinte al Consiliului de Miniștri, în iunie 1953, la ideea aceluiași Lavrenti Beria.

Scrise în cel mai autentic limbaj de lemn – comentează analiștii – cele două volume au totuși câteva momente sa-

vuroase. Sosit în 1948 la Budapesta, în fruntea unei delegații a Partidului Comunist Francez, Jacques Duclos este întâmpinat entuziast la hotel de o mulțime anticomunistă, care îl ia drept... cardinalul Mindszenty.

Într-o atmosferă de veselie, M. Rákosi îi arată lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, sub privirea atentă a lui Emil Bodnăraș, că timpul trece repede

Încercarea partidului comunist de a realiza un bloc împreună cu social-democrații, micii agrarieni și național-tărăniștii a fost inițial respinsă de social-democrați. Însă după o convorbire a secretarului general al P.S.D., G. Marošán, cu ambasadorul sovietic, care a atras atenția că „social-democrația a pornit pe o cale periculoasă, atât pentru democrația ungară cât și pentru partidul însuși”, social-democrații au acceptat formarea blocului electoral cu comuniștii.

Americanii lucrează deschis

Partidul comunist, deși a ieșit pe primul loc, a obținut numai 22%, în timp ce cele șase partide au obținut împreună 40% din voturi. Moscova a apreciat aceste rezultate ca un exemplu de „subapreciere de către comuniști a forțelor reacțiunii și de supraevaluare a forței proprii”.

Despre acesta din urmă cotidianul *Le Monde* publica acum 50 de ani, în numărul său din 9 februarie 1949, următoarele: Acum aproape 800 de ani, în Anglia, arhiepiscopul de Canterbury, Thomas Becket, a fost asasinat pentru că a apărat cu obstinație drepturile Bisericii împotriva absolutismului regal al lui Henric II Plantagenet. Cardinalul Mindszenty este astăzi înălțat din viața publică ungară pentru că a apărat aceleași drepturi împotriva totalitarismului liderilor comuniști ungari... Pentru a reduce rolul și influența Bisericii ungare s-a convenit ca mai întâi ea să fie decapitată”.

F. D.

„Blocul“ a obținut totuși majoritatea. Într-o scrisoare adresată conducătorilor sovietici, la 2 octombrie 1947, cu privire la formarea noului guvern, Rákosi descria dificultățile pe care le întâmpina în reorganizarea și consolidarea aripilor de stânga în Partidul Social-Democrat și al micilor agrarieni, în timp ce „dreapta se organiza mai energic, sub influența „sfaturilor primite de la americani“. Guvernul a fost însă alcătuit în principal din perso-

nalități apropiate de comuniști. „Avem în față grele bătălii politice“, comunica însă Rákosi. „Frontul unic cu social-democrații s-a fisurat. Îl considerăm acum mai puțin traic decât înainte de alegeri“.

„După ratificarea tratatului de pace, sublinia el, reacțiunea a prins curaj. Americanii lucrează acum mai puternic și mai deschis. Victoria comuniștilor la alegeri a provocat frica adversarilor noștri, ceea ce într-o anumită măsură i-a unit împotriva noastră“. La acestea se adăugau greutățile economice.

La 17 februarie 1948 o delegație ungară alcătuită din președintele țării, Tildy Zoltan, primul ministru, Dinnyés Lajos, secretarii generali ai partidului comunist și social-democrat, lideri ai celorlalte partide din „bloc“, a fost primită de Stalin la Moscova. Delegația a acceptat proiectul Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală propus de partea sovietică (a solicitat numai să se prevadă că intrarea în vigoare va avea loc după ratificarea de către parlamente), care a fost semnat la 18 februarie. Stalin a acceptat solicitările privind repatrierea prizonierilor de război unguri, ridicarea misiunilor diplomatice la rang de ambasade ș.a.

Congresul VIII al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar din 1962. Lenin veghează

La rândul său, Stalin s-a interesat, în primul rând, „cum sunt relațiile Ungariei cu România“. Președintele ungar a răspuns că relațiile cu România „sunt bune“ și în continuare s-a referit la relațiile cu Cehoslovacia, împovărate de problema minorității naționale maghiare asupra căreia cele două părți nu reușeau să ajungă la o înțelegere. L-a rugat pe Stalin să ajute cele două părți în acest scop.

Stalin s-a interesat în continuare de si-

tuția internă din Ungaria: stabilitatea mone-dei naționale, dacă există sabotaj, situația armatei (în legătură cu aceasta a promis ajutor în armament pentru dezvoltarea armatei la nivelul permis de tratatul de pace) ș.a.

Într-o convorbire separată cu M. Suslov, Rákosi a informat că în ultimul timp are loc o „trecere în masă a membrilor Partidului Social-Democrat în partidul comunist“ și își propunea „în perspectivă, sarcina unirii Partidului Social-Democrat cu partidul comunist“. În pregătirea acestui eveniment conducerea partidului comunist a consultat și a urmat „sfaturile“ partidului bolșevic, începând de la denumirea ce trebuia dată noului partid până la platforma sa politico-ideologică.

Propunerile prezentate de Rákosi privind denumirea „Partidul Muncitoresc-Tărănesc Ungar“ sau „Partidul Socialist“ au fost respinse de conducerea P.C. (b) ca necorespunzătoare spiritului teoriei marxist-leniniste și s-a recomandat denumirea de „Partidul Muncitoresc Ungar“, care a devenit în final „Partidul Oamenilor Muncii din Ungaria“. Unificarea celor două partide s-a realizat în iunie 1948, pe platforma aprobată de conducerea P.C.(b).

Calea „construirii socialismului“ în Ungaria fusese deschisă. ■

NU UITAȚI!

Acum, când citiți aceste pagini, se află sub tipar și se va găsi de vânzare în *Luna Bucureștilor* **MAGAZIN ISTORIC – NUMĂR SPECIAL**

Istoria Bucureștilor în pasionante pagini de evocări ale unor momente mai puțin știute.

- Știți ce era *Luna Bucureștilor*?
 - De la orașul lui Bucur până la Capitala de astăzi – incursiuni în 540 de ani de istorie
 - Călători străini despre București, o lume la răspântie de Orient și Occident
 - Cine venea și ce se petrecea la Capșa?
 - Pentru prima dată – listă completă a primarilor Capitalei
 - Cum trăiau bucureștenii în timpul primului război mondial?
 - Mackensen oprit de-o fetiță
 - Cum petreceau suveranii României sărbătorile Anului Nou, Bobotezei, Paștilor?
 - Cunoașteți istoria Teatrului Național?
 - Dar câte case, biserici și străzi au dispărut în anii regimului comunist?
 - Un actor basarabean la București
 - Câți polițiști a avut Capitala?
 - Ați răsfoit gazetele Bucureștilor?
 - La ce scor a câștigat F.C. Rapid Cupa României la fotbal în 1937?
 - La Athénée Palace printre spioni
 - Când au privit bucureștenii pentru prima dată o emisiune de televiziune?
 - Dar primele fotografii ale orașului de cine și când au fost făcute?
 - Ce se întâmpla în București când armata română a trecut Prutul?
 - O bogată ilustrație alb-negru și color necunoscută: edificii, personalități, monumente, personaje pitorești.
- Iată doar câteva din subiectele pe care vi le propune această pasionantă carte de istorie bucureșteană.

MAGAZIN ISTORIC – NUMĂR SPECIAL MAI 1999

După 20 mai îl puteți găsi la orice chioșc de difuzare a presei – un exemplar 6 000 lei.

IMPORTANT!

Fiind un număr special

- Nu se distribuie prin abonament
- Tirajul este limitat
- Poate fi procurat și de la punctul de difuzare al redacției, telefon 315.09.91, dl. Constantin Mușat

Franz Duschek, fotoreporter în războiul din 1877

Ca urmare a discuției avute de marele duce Nicolae cu domnitorul Carol I în dimineața zilei de 2/14 mai 1877, contele Nelidov a fost imputernicit „să ceară primarului urbei București detașarea unui fotograf localnic pe lângă suita Majestății Sale Țarului”. Artistul trebuia să fie „renumit, creștin și cu vederi conservatoare cât se poate de sincere”, condiția din urmă, fără îndoială prioritară, fiind pusă de agenții Ohranei.

A doua zi, la Consulatul rus s-a prezentat un domn între două vârste, slab, cu ochelari și vizibil torturat de mecanismul respirației. Era Franz Duschek, fotograf al boierimii și al negustorimii bucureștene, conservator declarat după manifestația liberală antigermană din 10/22 martie 1871, care îl adusese în pragul falimentului. Acceptase misiunea de fotoreporter și, probabil, la sfatul lui Szathmári, venea și cu o propunere: să fie însoțit de cumnatul său, Andreas D. Reiser, argumentând cu starea destul de precară a sănătății sale. Fiind vorba de tuberculoză, autoritățile imperiale nu au avut nici o obiecție.

Cei doi fotografi s-au prezentat la Ploiești în ziua de 21 mai / 2 iunie 1877 și au fost cazați în casa Philiu, bine cunoscut și el pentru conservatorismul său. De altfel, înălții oaspeți ruși au locuit în casele, prezente în fotografii, ale celor mai înfocați conservatori ploieșteni: țarul, în casa fostului prefect de Prahova, Istrate Negulescu; marele duce Nicolae, în casa avocatului Ștefan Macovei; țareviciul, în casa Cantili.

La șapte ani distanță, „Republica de la Ploiești” îi îngrozea pe ruși. Nu-i de mirare că sosirea țarului într-un oraș „compromis de anarhiștii români”, în 26 mai / 7 iunie, a stimulat considerabil imaginația Ohranei. Au fost introduse în circulație legitimații cu fotografia posesorului, a fost întărit barajul birocratic etc. Duschek și Szathmári nu puteau fi uitați. În afara „supraveghetorilor” ruși, de, ci a răspuns C. Cornescu, numit comisar pe

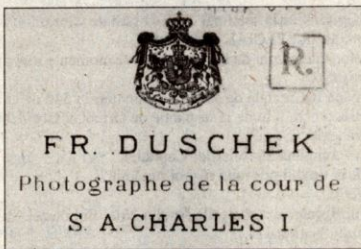
localitatea Ceauș Mahala și, în 21 august, la Poradim, unde, cu o zi înainte, domnitorul Carol I își stabilise comandamentul. Împreună cu Reiser va fotografia trupele ruse și, în zilele de 27-29 august, pe cele române, înaintea asaltului asupra redutei Grivița I. În sfârșit, în 31 august obține imagini, multe tulburătoare, ale împrejurimilor Plevnei.

Din motive de sănătate, în primele zile ale lunii septembrie, Franz Duschek s-a reîntors în București, prezența sa în Capitală fiind semnalată de presă. Aici, din enormul material fotografic obținut la Ploiești și pe front, va selecta imaginile cele mai reprezentative în două albume, executate în aproximativ 10 exemplare, pe care le va dăruia – cu accept oficial – țarului Alexandru II, împăratului Wilhelm I de Hohenzollern, împăratului Franz Josef, domnitorului Carol I, prinților Battenberg și Obrenovici.

Deloc surprinzător, aceste albume s-au bucurat de o apreciere deosebită. Autorului, țarul i-a dăruit „un inel c-o mare piatră de brilliant”, împăratul Franz Josef, care „văzând producțiile sale fotografice de la câmpul de luptă din Bulgaria, atât de bine izbutite, i-a conferit medalia de aur pentru artă”, iar Carol I i-a oferit medalia „Bene Merenti”.

Deseori considerate a fi realizate de Szathmári, cele două albume se află în colecțiile Cabinetului de Stampe al Bibliotecii Academiei, împreună cu fondul, probabil integral, din care au fost selectate și alcătuite. Ele constituie rarități documentare și sunt încă inedite. ■

Emanuel BĂDESCU

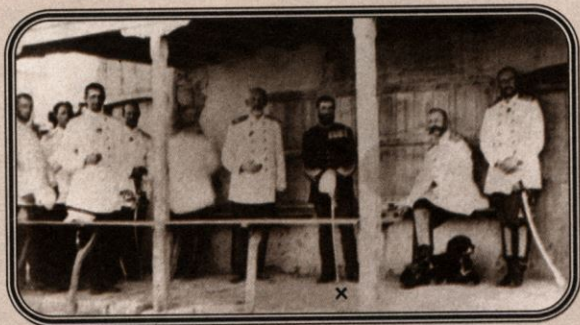

lângă armatele țariste chiar în ziua sosirii lui Alexandru II la Ploiești.

Analiza fondului de fotografii Duschek relevă, cu excepția imaginilor luate la Calafat în marea zi de 9 iunie, când artileria română a bombardat Vidinul, prezența permanentă a fotografului în preajma țarului. A asistat în zilele de 15-20 iunie la construirea podului de vase între Zimnicea și Șistov, în 16 iunie fiind martor la strămutarea cartierului lui Alexandru II de la Turnu Măgurele la Șistov. De acolo va pleca la Biela, cucerită de generalul I.V. Gurko, unde în seara zilei de 21 iunie se va stabili țarul. În 5 iulie, Duschek a fost la Nicopole, iar în 20 iulie la Gorni-Studen. Însoțind comandamentul rus, a fost prezent în 14 august în

Album istoric

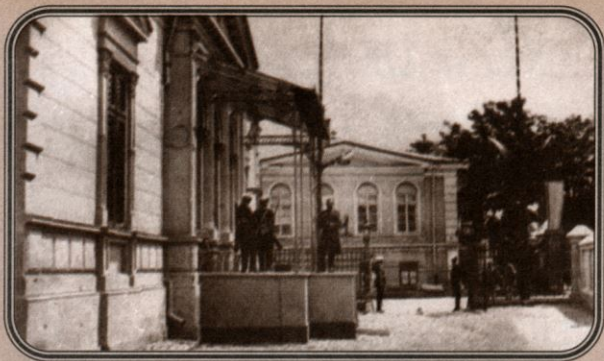
Marele Duce
Nicolae și
Carol I (x)

Reședința Marelui
Duce Nicolae de la
Ploiești

Țarul Alexandru II
între ofițerii săi

*Reședința țarului
din Ploiești*

*Plevna în
decembrie 1877*

*Stradă
din Șistov.*

Generali
și adjutanți
ai țarului
la Poradim

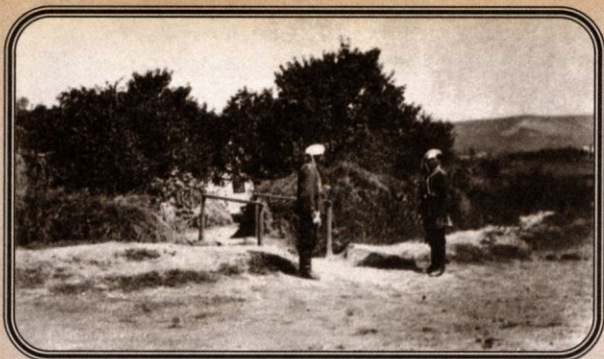

Reședința
lui Carol I
pe câmpul
de bătălie

Carol I
la Gorni Studen

*Intrarea în tabăra
lui Carol I de la
Poradim*

*Pod de vase peste
Dunăre*

*Cazaci
din Kuban*

GH. ZBUCHEA

Denumirea de Kosovo în zilele noastre corespunde unei anumite realități politice, respectiv, o parte componentă a Iugoslaviei ce a apărut în toamna anului 1945 ca „regiune” și apoi „provincie” a Iugoslaviei. Are o întindere de 10 887 km pătrați, cuprinzând câmpii, dealuri și munți. În această zonă există cele două câmpii, Kosovo și Metohia, ce au și dat o denumire oficială – Kosovo Metohia – folosită de regulă și astăzi la Belgrad.

În vremurile trecute, până în 1945, această zonă nu a alcătuit niciodată o unitate statală independentă sau autonomă. Situată în inima Balcanilor, s-a aflat sub

stăpâniri din cele mai diverse. În Antichitate, a făcut parte din statul macedonean și apoi din Imperiul roman, prelungit în Evul Mediu prin Imperiul bizantin. În jurul anului 1180, zona a fost ocupată de Ștefan Nemanja, conducător al nucleului statului sârb format spre Apus, în imediata apropiere. În secolele XII-XIV dinastia sârbă din familia Nemanilor au făcut din această zonă centru al autorității lor. Multă vreme, Capitala a fost la Prizren. Alături la Peć a fost ridicat un complex bisericesc ce a fost centrul Patriarhiei sârbe autocefale, unde s-a aflat conducătorul spiritual al sârbilor între secolele XIII-XVIII.

La 15 iunie 1389 pe câmpia Kosovo-polje (Câmpia Mierlei) din imediata apropiere a orașului Pristina, a avut loc o bătălie între forțele otomâne, conduse de sultanul Murad I, însoțit de fiul său preferat, Bayezid, și o coaliție a unor forțe conduse de trei dinastii ce stăpâneau fiecare porțiuni mai mari sau mai mici din teritoriul kosovar, respectiv cnezii Lazăr și Vuk Brancovici și regele Bosniei, Tvrtko. Între forțele participante s-au aflat și contingente ale românilor (vlahilor) sud-dunăreni. Multă vreme, istoriografia română a crezut că acei vlahi pomeniți în izvoare ar fi fost un corp de oaste trimis

de Mircea cel Bătrân. Forțele tuturor beligeranților nu depășeau 30 000 de oameni, iar rezultatul bătăliei a fost indecis. Faptul că, în aceea zi a bătăliei, au murit atât sultanul Murad, cât și cneazul Lazăr a făcut ca, ulterior, începând cu secolul XVI, în bogatul epos pe care sârbii l-au creat și l-au transmis pe cale orală, dimensiunile bătăliei să capete proporții mitice și să devină un simbol al eroismului și rezistenței, precum și un stimulente pentru lupta împotriva adversarului, considerat în egală măsură opresor al neamului și al credinței. Această viziune a fost integrată ideologiei naționale elaborate mai târziu și are reverberații până în zilele noastre, Kosovo fiind considerat un simbol în egală măsură al naționalității și al rezistenței sârbe.

După bătălia de la Kosovo, teritoriul a fost treptat integrat în sistemul otoman. Timp de mai multe veacuri, până la 1912, a existat vilayetul Kosovo.

În 1912, în vremea primului război balcanic, armata sârbă a ocupat întreaga zonă, care a devenit, apoi, prin Tratatul de pace de la București din 1913, parte integrantă a Regatului Serbiei.

Problema apartenenței etnice a populației trăitoare în spațiul Kosovo în Antichitate și Evul Mediu a fost și este extrem de discutată. Înainte de cucerirea romană zona s-a aflat la interferența dintre tracii și iliri, majoritatea izvoarelor menționându-i acolo pe misterioșii dardani. Începând cu sec. II î.e.n., s-a

desfășurat procesul de romanizare caracteristic celei mai mari părți a spațiului sud-est european. În prima jumătate a secolului al VII-lea, invazia slavă a eliminat prezența politică a Imperiului bizantin, iar cea mai mare parte a romanității orientale s-a slavizat. Începând cu secolul al XI-lea, alături de slavi, în spațiul balcanic sunt menționați pentru prima dată în documente și albanezii, alături de români, sau, în terminologia specifică vremii, vlahi. În documentele sârbești medievale este atestată prezența laolaltă în Kosovo a sârbilor, albanezilor și vlahilor, respectiv românilor balcanici, fără a se putea stabili proporțiile fiecăreia dintre aceste populații, credibilă fiind pentru acea vreme o majoritate etnică slavă. Stăpânirea otomană a provocat importante modificări etnice în întregul spațiu balcanic, Kosovo putând fi un exemplu ilustrativ din acest punct de vedere. În calea năvălitorilor turci, mulți sârbi și-au urmat conducătorii, refugiindu-se spre nord. Casele și pământurile le-au fost ocupate de albanezii coborâți din zona muntoasă, unde trăiseră până atunci.

După asediul Vienei în 1683, armatele habsburge au pătruns adânc în inima Peninsulei Balcanice, ajungând în 1688 până în Kosovo și Macedonia (comandantul armatei austriece, generalul Piccolomini, a murit la Prizren). Armata austriacă a fost silită să se retragă în fața contraofensivei otomane, fiind urmată până la

Dunăre de peste 100 000 de sârbi, sub conducerea Patriarhului Arsenie Kîrjoevici. Mulți dintre sârbii ce l-au însoțit proveneau din părțile sudice. La o scară mai mică, o asemenea situație s-a repetat în cursul războiului ruso-austro-turc din 1736-1739. La începutul secolului XIX, un izvor occidental consemna că aproximativ două treimi din populația din Kosovo o alcătuiau musulmanii, respectiv albanezii, turcii și țigani, iar peste un secol, în 1905 un alt călător credea că albanezii erau în acea zonă în proporție de peste 60%. Otomanii nu au întocmit niciodată statistici oficiale bazate pe apartenența etnică, ci doar pe cea confesională, astfel încât datele statistice exacte pentru timpurile anterioare veacului XX nu pot fi stabilite.

In vremea primului război mondial, Kosovo s-a aflat o vreme în spațiul operațiunilor militare. De acolo s-au retras trupele sârbești în toamna anului 1915 lovite fiind și de populația locală albaneză, de religie islamică. Aceasta era nemulțumită pentru că fusese deposedată de o parte din bunurile pe care le folosea, confiscate de noile autorități ale statului sârb.

În a doua jumătate a secolului XIX, în această zonă au apărut elemente ale „renașterii albaneze”. Între anii 1878-1881 a existat „Liga albaneză de la Prizren, organizație reprezentativă a albanezilor, care și-a propus, la Congresul de la Berlin sau pe calea luptei armate, crearea unui stat autonom albanez,

urmând a cuprinde teritorii din actualele state Macedonia, Albania, Muntenegru și, bineînțeles, Kosovo. Atunci a fost, de fapt, elaborat pentru prima dată planul așa-numitei „Albanii Mari”. Tentativa a eșuat. Mai târziu, în vremea primului război balcanic, la Vloră, la 29 noiembrie 1912, a fost proclamat statul albanez independent, ce a emis de la început pretenția ca între granițele sale să se afle toți albanezii, respectiv revendica un spațiu aproape dublu în raport cu granițele stabilite prin protocolul de la Florența, din 1913, și apoi Conferința de Pace de la Paris, din 1919-1920.

In perioada interbelică, zona a făcut parte din Iugoslavia regală, fiind divizată între mai multe unități teritoriale administrative. O parte, populația islamică, considerată turcă, a plecat. Au fost aduși coloniști cărora li s-au dat circa o treime din pământurile arabile. Statistica oficială din 1939 înregistră în Kosovo 65 procente musulmani (albanezi, turci, țigani), 25 la sută sârbi și peste 9 la sută coloniști, majoritatea sârbi. La sfârșitul primului război mondial, s-a înființat la Tirana „Comitetul național din Kosovo”, care în întreaga perioadă interbelică a urmărit integrarea regiunii Kosovo între hotarele Albaniei, folosind cele mai diverse mijloace, inclusiv cele teroriste, ceea ce a dus nu o dată la înfruntări și represalii ale forțelor de ordine în sudul Iugoslaviei. Totodată, Partidul Comunist din Iugoslavia,

din ordinul Internaționalei Comuniste, a sprijinit acțiunea forțelor albaneze împotriva autorităților sârbe, militând pentru o Federație balcanică multinațională.

Prima Iugoslavie s-a prăbușit în aprilie 1941, în urma atacului concentrat al Germaniei, Italiei, Ungariei și Bulgariei. Partea de răsărit a regiunii Kosovo a fost ocupată de către bulgari, iar cea mai mare parte a revenit Italiei. Aceasta a proclamat formarea unei așa-zise Albanii, ce încorporează spații ale Muntenegrului, Macedoniei și Kosovo, alături de Albania, ocupată de italieni încă din 1939. Acest stat marionetă avea propriul său steag, organe ale administrației compuse din colaboraționiști, forțe de ordine dintre localnici, ce dublau autoritățile italiene. În Kosovo s-a promovat o politică de modificări etnice. Circa 100 000 de sârbi au fost expulzați înspre nord, în spațiul controlat de germani. În locul lor au fost aduși circa 75 000 de albanezi (situația a fost acceptată ca atare de puterea titoistă în 1945, când celor expulzați li s-a interzis să se întoarcă în locurile de baștină, iar noilor veniți li s-a atribuit cetățenia iugoslavă). Practic, în Kosovo mișcarea iugoslavă de partizani a avut cea mai mică amploare, atât în vremea dominației italiene până în 1943, cât și în vremea dominației germane ce i-a urmat, până în 1945.

In toamna anului 1945, concretizându-se programul național al comuniștilor iugoslavi, elaborat încă din 1943, Kosovo a

căpătat statut distinct în cadrul Republicii Serbia, una din cele șase ce alcătuiau Federația Iugoslavă. Statutul acestei zone, la început denumită „regiune autonomă”, apoi „provincie autonomă”, a fost multă vreme asemănător cu cel al entităților denumite „republici”. Astfel, în Kosovo existau reglementări proprii, instituții distincte etc. Diversele modificări constituționale au creat acestei zone formal un statut tot mai aparte. Datorită și presiunilor interne și rațiunilor politice, prin constituția din 1974, Kosovo a ajuns, practic, la un regim aproape asemănător celui al așa-ziselor republici. Există apoi un parlament și un guvern propriu, precum și o reprezentare distinctă în organele federale unde, proporțional, erau cu o treime mai puțini decât cei din Slovenia sau Croația, de exemplu. O astfel de situație avea să fie anulată în mare măsură după moartea lui Tito și apoi desființată, în 1989-1990.

Transformările etnice începute mai înainte au continuat atât în Kosovo cât și în Iugoslavia. Semnificativ din acest punct de vedere este evoluția demografică a albanezilor, conform succesiunilor recensămintelor oficiale. Între 1948 și 1981 (ultimul recensământ oficial al Iugoslaviei vechi), populația a crescut de la 15,7 la 22,4 milioane. Sârbi au sporit în aceeași perioadă de la 6,5 la 8,1 milioane. Populația albaneză a crescut de la 750 000 la 1 730 000. Comparativ, putem menționa faptul că în aceeași perioadă

PREOBRAJENIE, NU VOSCRESENIE

maghiarii înregistrează 496 000 în 1948 și 426 000 în 1981; țigani 72 000 în 1948 și 168 000 în 1981; românii și vlahii (așa cum apar în statistici) 175 000 în 1948 – 86 000 în 1981. Conform recensământului din 1981, Kosovo avea 1,3 milioane locuitori, albanezii reprezentau atunci 77,3 la sută din populație, iar sârbii 13,3 la sută. Tot atunci, pe ansamblul Republicii federale Serbia albanezii constituiau 13 la sută, iar sârbii reprezentau 66 la sută, ungurii 4 la sută, românii 1 la sută, vlahii 0,4 la sută.

Din 1967, în Kosovo au început din ce în ce mai intense agitații naționale ale albanezilor. După ciocniri cu forțele de ordine, inclusiv incidente armate, s-au acordat o serie de drepturi albanezilor, inclusiv crearea unei universități și a unei academii. Atunci, ca și mai târziu, acțiunile s-au desfășurat sub două sloganuri: Kosovo – Republică și Kosovo – în Albania. Acțiunile albanezilor au provocat intervenția forțelor de ordine, soldată cu morți în număr necunoscut și cu numeroase procese și condamnări. Împrejurările politice generale prin care a trecut spațiul iugoslav, după moartea lui Tito, au influențat puternic și această zonă, determinând o criză din ce în ce mai profundă, parte integrantă a istoriei contemporane nouă.

Încă din 1989, Parlamentul Serbiei a introdus o serie de modificări constituționale, care anulează și legal și în practică statutul de autonomie al provinciei integrată în structurile unitare ale statului sârb. ■

La puțină vreme după apariția numărului din luna aprilie, am primit la redacție un telefon din partea părintelui NICOLAI BUGA, de la Biserica Sf. Visarion din București, care ne semnală că icoana reprodușă pe coperta întâi a revistei noastre are ca temă *nu Învierea*, așa cum anunțam noi, ci *Schimbarea la Față*. Aceeași semnalare am primit-o și din partea Î.P.S. dr. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei, membru de onoare al Academiei Române. Am aflat apoi că și editorii frumosului album – pe care l-am prezentat în numărul trecut – au scris în dreptul imaginii, într-o a doua ediție, legenda cea bună. Iată de ce ne-am adresat părintelui Buga cu rugămintea să ne explice diferența dintre cele două sărbători religioase și dintre cele două teme iconografice. Iar cititorilor noștri le cerem iertare pentru greșeala săvârșită.

Pentru a pune la dispoziția cititorilor revistei *Magazin istoric* câteva precizări cu privire la conținutul icoanei ortodoxe a Învierii Domnului precum și al celei a Schimbării la Față, am apelat la lucrarea *Erminia picturii bizantine* a călugărului atonit Dionisie de Furna sau Furnagrafiotul. Cartea a fost întocmită între anii 1701-1733, pe baza unor manuale (erminii) mai vechi, care cuprindeau îndrumări de ordin tehnic privind dispunerea temelor iconografice într-o biserică și modul cum trebuie pictați sfinții sau scenele biblice.

La Praznicul Învierii Domnului Iisus Hristos, Sfintele Paști (din latinescul *Pascha*, transliterat din ebraică, unde *pesach* înseamnă „trecere”, adică trecerea Mării Roșii și ieșirea evreilor din robia Egiptului), credințioșii noștri se închină la icoana Învierii. Cele grecești poartă inscripția *Anastasis* (adică „ridicare”), iar cele slave *Voskresenie*. Potrivit lui Dionisie din Furna, icoana Învierii trebuie astfel pictată: „Iadul, ca o peșteră întunecoasă dedesubt de dealuri; îngeri purtând veșminte luminoase îi leagă cu lanțuri pe Belzebut – domnul întinericului – și pe demoni, pe unii bătându-i, iar pe alții gonindu-i cu sulite; ... multe lăcățe sparte; porțile Iadului desrădăcinate, iar Hristos, având împrejur nemărginită lumină și mulți îngeri, calcă pe ele. Cu dreapta îl ține de mână pe Adam,

iar cu stânga pe Eva. Și de-a dreapta, înainte-Mergătorul, stând și arătându-l pe Hristos. Lângă el David și alți drepți și împărați, cu ctununi, iar de-a stânga, proorocii: Iona, Isaia, Ieremia... și mulți alții.”

Icoana Praznicului Schimbării la Față (în grecește *Metamorphosis*, în slavonă *Preobrajenie*), sărbătorit la 6 august, este descrisă astfel: „Munte cu trei vârfuri; în vârful cel din mijloc, Hristos cu haine albe, stând și binecuvântând și împrejurul lui lumină cu raze. În vârful cel din dreapta proorocul Moise, ținând tablele, iar în vârful cel de-a stânga, Ilie; și amândoi stând cu rugămintă, privind către Hristos. Și, din jos de Hristos, trei apostoli: Petru, Iacov și Ioan, zăcând jos, cu fața la pământ și uitându-se sus ca uimiți! Și dinapoi, pe o parte a muntelui, iarăși Hristos, suindu-se cu cei trei apostoli și arătându-le vârful muntelui. Și de cealaltă parte a muntelui, iarăși apostoli coborându-se, cu frică și uitându-se înapoi și Hristos se coboară pe urma lor, binecuvântându-i.”

Sărbătoarea Schimbării la Față se celebrează într-o amintire a celei întâmplări când în muntele Taborului Iisus, înaintea apostolilor Petru, Ioan și Iacob, s-a schimbat la față și i s-au arătat Moise și Ilie.

Profiluri uitate

„Iubesc tot ceea ce este aproape imposibil (tot interesul vieții pentru mine constă în acest cuvânt, aproape), căci cu cât trece vremea, cu atât sunt mai convins că singurele lucruri pe care le ai sunt cele pe care le dăruiești.“

RENÉ MAHEU

VALENTIN LIPATTI

Ambasadorul Valentin Lipatti – stins din viață în 25 martie acest an, în preziua aniversării nașterii sale – conturează în paginile revistei noastre, căreia i-a fost un apropiat și prețuit colaborator, portretul unei personalități a vieții internaționale postbelice și unui prieten de nădejde al țării noastre: René Maheu, vreme de 12 ani director general al UNESCO.

Când am sosit la Paris, în martie 1965, ca delegat permanent al României pe lângă Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), personalitatea lui Maheu domina întreaga viață a Organizației. De el m-au legat de-a lungul anilor relații strânse de lucru și o prietenie pe cât de discretă, pe atât de sinceră și de durabilă.

Maheu se născuse în 1905, la Saint-Gaudens, lângă Toulouse, într-o familie modestă. Mama sa era neștiutoare de carte. Fost elev al Școlii Normale Superioare din Paris, condiscipol al lui Jean-Paul Sartre, Pompidou, Senghor și al Simonei de Beauvoir, Maheu făcuse mai întâi o carieră de profesor de filosofie și de literatură franceză. Lector la Köln (1931-1933), apoi la Londra (1933-

1939), iar în timpul războiului la Fez (1940-1942), intrase ca funcționar internațional la UNESCO încă din 1946.

Urcase una câte una treptele ierarhiei profesionale, ajungând director general în 1962. Avea să conducă Secretariatul Organizației vreme de doisprezece ani, până în 1974, când Conferința generală i-a desemnat succesorul, în persoana senegalezului Amadou Mahtar M'Bow. Bolnav și măcinat mai ales de faptul că părăsise UNESCO, René Maheu s-a stins din viață la șaptezeci de ani, în decembrie 1975.

Violentul afabil

Ceea ce-l caracteriza în primul rând pe René Maheu era inteligența sa. Raționalismul său tipic franțuzesc, fără nici un snobism intelectual, era hrănit de solide lecturi umaniste și de un de-

mers mental pe care-l deprinsese în faimoasa École Normale Supérieure din rue d'Ulm. Capacitatea sa de analiză și sinteză era ieșită din comun, logica argumentării, în tot ceea ce vorbea sau scria, era presărată cu o ironie de bun gust și cu un spirit polemic care nu depășea, niciodată „regula jocului“.

Toate aceste însușiri făceau din René Maheu un *debater* și un adversar redutabil. Puțini delegați guvernamentali reușeau să-i țină piept. Vorbitorul nu era totuși înzestrat cu mari calități naturale: avea un glas firav și cam dogit, o pronunție marcată de un ușor accent meridional, vorbirea adesea șovăielnică. Cu toate acestea, intervențiile sale – de la discursurile cele mai elaborate la răspunsurile improvizate – erau mici capodopere de claritate, simetrie și persuasiune.

De-a lungul argumentării sale, Maheu lăsa să străbată cu grijă și fără excese, un fior liric, o aluzie poetică, un sens ascuns și voit ambiguu, care înfrumusețau deodată expunerea cea mai aridă. Când prezenta bunăoară bugetul Organizației în fața Conferinței generale sau a Consiliului executiv, Maheu o făcea cu mijloacele unui moralist și poet.

Auditoriul rămânea cucerit de forța și frumusețea expunerii, de sinceritatea și pasiunea convingerilor sale. Chiar și delegații țărilor care se opuneau propunerilor sale bugetare ieșeau cu greu de sub hipnoza discursului său. Inteligența sa se grefa pe un fond pasional, care implica tumult și violență.

Născut la sfârșit de martie, Maheu era un luptător, un Ares intempestiv, un coleric, celebru pentru furiile pe care i le stârnea, dintr-o nimica, unul sau altul dintre colaboratori. Pentru câteva clipe

care păreau interminabile, directorul general devenea un alt om, de-a dreptul insuportabil. Violența sa verbală atingea un paroxism vecin cu grosolănia. Apoi, Maheu redevenea afabil și prietenos și dădea de înțeles celui pe care-l brufuise că-l prețuia ca și mai înainte.

De altfel, sub aparențele sale de ironie ușor iactantă, Maheu era un mare timid. Timid și delicat față de prieteni, față de colaboratori, față de femeile pe care le iubise, ba chiar și față de primul venit. Avea simțul profund al prieteniei, fiind în fond generos și bun. Din fidelitate prefera să-și complice viața la infinit, decât să se descotorosească în mod laș de cineva sau să scape de o obligație.

Plecare răvășită

Până la urmă, fidelitatea aceasta s-a transformat într-o constanță de neclintit față de

UNESCO. Văzuse Organizația crescând și crescuse în ea; încetul cu încetul își contopise viața cu a ei. Cu vremea, relația dintre el și Organizație s-a constituit într-un act de fidelitate și de pasiune încăpătănă, care l-a purtat pe culmi de fericire și i-a provocat mari suferințe. O relație aproape mistică, lărică în tot cazul, pasională de la un capăt la altul al carierei sale: „UNESCO – mărturisea el în discursul de adio – UNESCO a fost datorită și bucuria mea, truda, grija și orgoliul meu.“

Prăbușirea lui René Maheu a fost cu atât mai dureroasă în împrejurările firești care l-au obligat să se retragă în 1974. A făcut-o cu greu, agățându-se de ultima șansă, care era infimă, și și-a ratat ieșirea de pe scena unde strălucise, sigur de sine, atâtea vreme. Plecarea lui nu a fost nici demnă, nici senină. Nu toți oamenii pot proceda ca Greta Garbo. De altfel, o plecare aparent normală nu s-ar fi potrivit cu natura profundă a

René Maheu și autorul, în februarie 1970

personajului: Maheu nu putea părași UNESCO cu flegma dezabuzată a unui supus al Maiestății Sale britanice. A făcut-o, răvășit și dezordonat, într-un moment în care echilibrul lui interior, măcinat și de boală, se rupse.

Vreme de două decenii, Maheu a slujit aspirațiile marii majorități a țărilor lumii pentru o viață mai bună, mai demnă și mai justă. A combătut cu o energie neobosită inechitatea, exploatarea, ignoranța, subdezvoltarea, dăruindu-se cauzei progresului social, economic și cultural al tuturor națiunilor, instaurării unor relații noi, democratice, de înțelegere și respect mutual, între toate statele.

A insuflat Organizației pe care o slujea și o reprezenta sensurile majore care i-au permis acesteia să desfășoare o acțiune intelectuală și practică pe toate continentele. A făcut din concepția sa umanistă cheia de boltă a programului UNESCO: „Sunt dintre cei care cred că, oricare ar fi explicația realității, toată semnificația lumii constă în acțiunea omului”.

Partizan convins al universalității UNESCO, René Maheu a militat totodată pentru dezvoltarea armonioasă a fiecărei națiuni și pentru cooperarea regională. A sprijinit procesul de democratizare a relațiilor interstatuale, promovând orientări pe care viața internațională le-a confirmat. A slujit cauza înțelegerii și a colaborării internaționale, chiar și atunci când era nevoit să înfrunte opoziția unor forțe politice retrograde și conservatoare. A respins calea compromisurilor și a oportunismului, alegând drumul spinos al luptei pentru progresul social și moral al omenirii. „Iubesc – îmi scria

el cu puțin timp înainte de moarte – tot ceea ce este aproape imposibil (tot interesul vieții pentru mine constă în acest cuvânt, *aproape*), căci cu cât trece vremea, cu atât sunt mai convins că singurele lucruri pe care le ai sunt cele pe care le dăruiești.”

Prietenul de calitate

René Maheu a fost un prieten sincer și loial al României. Admirator al politicii noastre externe din acea vreme, el își vedea confirmate și ilustrate multe din propriile idei și aspirații în luările noastre de poziție. Declarația Partidului Muncitoresc Român din aprilie 1964 trasa coordonatele politicii noastre externe, bazate pe principiile inalienabile ale independenței și suveranității naționale, se delimita categoric de politica Moscovei și conferea țării noastre o audiență internațională de necontestat.

În Consiliul executiv, ca și la sesiunile Conferinței generale, directorul general se putea bizui pe sprijinul reprezentanților români, pentru a-și promova propunerile. România era singura țară din Tratatul de la Varșovia care nu mai urma orbește politica Uniunii Sovietice, înțelegând să se deschidă dialogului cu țările occidentale, și să sprijine în același timp aspirațiile „lumii a treia”.

Politica promovată de Maheu și-a aflat audiența necesară la București, în timp ce inițiativele și proiectele românești s-au bucurat din partea lui Maheu de un sprijin necondiționat. A fost o alianță benefică, datorită căreia țara noastră a putut să joace, între 1965 și 1975, un rol de prim plan în viața Organizației.

Nu pot enumera aici câte am putut înfăptui în acea perioadă; voi reaminti însă realizările cele mai semnificative: lansarea programului UNESCO de cooperare europeană, ilustrat în primul rând de conferințele paneuropene ale miniștrilor educației, științei și culturii și care au constituit, începând din 1967, tot atâtea expresii ale climatului de destindere între Est și Vest, care avea să facă posibilă ținerea Conferinței de la Helsinki privind securitatea și cooperarea în Europa (1973-1975); dezvoltarea activităților europene subregionale, în special în zona balcanică, unde România a avut o contribuție de prim ordin; stabilirea la București, în septembrie 1972, a sediului Centrului european al UNESCO pentru învățământul superior (CEPES); înzestrarea tehnologică a Politehnicii din București.

René Maheu a venit deseori în țară, în vizite oficiale, bucurându-se de stimă și prețuire. *Doctor honoris causa* al Universității din București, decorat cu „Steaua Republicii” clasa I el a știut, dincolo de aceste mărturii de prețuire, să-i seducă pe interlocutorii săi prin generozitatea crezului său umanist. *Civiliția universalului* – un volum publicat de Editura Științifică în 1968 – i-a familiarizat pe cititorii noștri cu gândirea sa.

Hotărât lucru, pentru cei ce l-au cunoscut, au lucrat cu el și i-au urmărit îndeaproape activitatea, fostul director general al UNESCO rămâne una dintre personalitățile cele mai puternice și mai originale ale vieții internaționale din perioada postbelică. Iar pentru mine, René Maheu rămâne și prietenul de o rară calitate umană. ■

PROLOG ROMÂNESC LA NORMALIZAREA RELATIILOR SINO-AMERICANE

ROMULUS IOAN BUDURA

În ianuarie 1971, revenisem la Sydney – unde funcționam în calitate de consul general al României – de la consfătuirea șefilor misiunilor diplomatice și oficiilor consulare privind promovarea schimburilor comerciale și cooperării economice cu străinătatea, stăpânit de o stare de indispoziție. Comisia însărcinată cu colectarea și sintetizarea propunerilor venite de la participanți nu acordase atenția cuvenită inițiativei documentate a consulatului general ca România să se asocieze S.U.A. și Japoniei, luând locul Australiei, într-o societate ce deținea un important zăcămint de fier de cea mai bună calitate.

Printre primele informații pe care mi le-a dat soția figura și aceea că James O'Sullivan, consulul general al S.U.A., m-a căutat în două rânduri și m-a rugat să-l sun la întoarcere. După doi ani petrecuți în Australia, îl cunoșteam destul de bine pe diplomatul american, cu care întrețineam relații mai mult decât de curtoazie convențională. Intrigat de insistența lui, i-am telefonat. Mi-a urat bun venit și mi-a spus

A că ar fi fericit dacă i-aș face o vizită peste două zile. Am acceptat.

M m
i
**n
**t
i
**r
i
d
e
d
i
p
l
o
m
a
t
M-a primit într-una din sălile vaste ale sediului consulatului general al S.U.A., o clădire impunătoare, specifică stilului celor ce adăposteau primele instituții publice ale administrației coloniale britanice. „Vreau să-ți prezint un bun prieten de-al meu, sosit de la Canberra“, mi-a spus el, conducându-mă către o persoană jovială. „Herman Horton, s-a prezentat, întinzându-mi mâna. Îmi face plăcere să vă cunosc personal“. Instrucțiunile făcute acasă de ofițerii serviciilor speciale m-a ajutat în acea împrejurare – ca de altfel de-a lungul întregii mele cariere – să-mi dau seama imediat cu cine am de-a face și că persoana este interesată să abordeze cu mine un subiect important. De ambele părți conversația a fost una de cunoaștere, de evaluare. Impresiile erau bune, și de o parte și de alta. Am convenit să ne mai vedem, fie când venea el la Sydney, fie când mă deplasam eu la Canberra. Observasem deja un interes pronunțat pentru China și pentru relațiile cu această țară.******

„Dacă Nixon vrea să vină, eu sunt dispus să discut cu el... de altfel odată și odată China și America tot trebuie să stabilească relații“. Mao Zedong

„În perspectivă, noi pur și simplu nu vom reuși să ținem China în afara comunității internaționale“. Richard Nixon

Folosirea „cărții” americane

Prefacerile de la sfârșitul anilor '60, ca și mutațiile ce interveniseră în aceeași vreme în relațiile interstatale, mai cu seamă în raporturile dintre Republica Populară Chineză, Statele Unite ale Americii și U.R.S.S., determinaseră conducerile chineză și americană să reconsidere temeiurile pe care se instalase ostilitatea dintre China și S.U.A., ostilitate ce dura de două decenii, și să schițeze rațiunile pe care s-ar putea așeza normalizarea raporturilor sino-americane, ca modalitate de a diminua riscurile expansiunii agresive a U.R.S.S.

În 1969, sovieticii masaseră deja 21 de divizii la frontiera cu China, efectiv pe care în 1971 îl sporiseră la 33 de divizii; de-a lungul graniței se înregistraseră ciocniri violente, dintre care una se transformase într-un mic război foarte periculos, împrejurare în care Moscova sondează poziția Washingtonului față de o eventuală lovitură dată bazelor nucleare chineze. Patru mareașali, coordonați de Zhou Enlai, primesc atunci misiunea specială de a examina situația internațională și de a avansa propuneri corespunzătoare. În două rapoarte, aceștia fundamentează opțiunea pentru deblocarea relațiilor sino-americane și recomandă folosirea „cărții” americane în confruntarea cu U.R.S.S. Mao Zedong aprobă cele două rapoarte și, în 1970, îi spune ziaristului Edgar Snow: „Dacă Nixon vrea să vină, eu sunt

dispus să discut cu el... de altfel odată și odată China și America tot trebuie să stabilească relații”.

În 1967, încă înainte de a accede la putere, Richard Nixon exprimase deja în revista *Foreign Affairs*, într-un articol adus la cunoștința lui Mao Zedong, ideea că: „În perspectivă, noi pur și simplu nu vom reuși să ținem China în afara comunității interna-

R.I. Budura, consulul general al României, la o întâlnire cu comunitatea românilor din Melbourne (18 iulie 1971)

ționale”. Ceea ce cu vremea avea să fie numită „doctrina Nixon” pleda pentru conșolidarea punctului strategic pe care îl reprezenta Europa în confruntarea cu U.R.S.S., pentru ieșirea din războiul din Indochina, care uza forța și prestigiul S.U.A. și plasase administrația americană în dileme grave, ce-i paralizau inițiativa și o împiedicau să oprească expansiunea sovietică, ca și pentru relații echilibrate cu Uniunea Sovietică și China, deopotrivă. Însă în 1969, când la o recepție la Varșovia ambasadorul

american s-a apropiat de însărcinatul chinez cu afaceri a.i. spre a-i transmite avertismentul că sovieticii intenționează să bombardeze instalațiile nucleare ale Chinei, diplomatul Beijingului a refuzat contactul și s-a îndepărtat în grabă, pentru a nu fi suspectat de cochetare cu imperialiștii americani.

Momentul „diplomației ping-pong-ului”, care intervine la începutul anului 1971, reprezintă o cotitură notabilă în contactele sino-americane, ce se desfășurau la nivel de ambasadori din 1955. Dacă până atunci erau circumscrise, datorită americanilor, la discutarea tematicii decurgând din încheierea ostilităților din Coreea, de acum înainte ele se angajează pe calea negocierii reglementării și normalizării relațiilor bilaterale.

Lumea occidentală cunoștea atunci puține despre China și multe dintre cele ce presupunea că sunt cunoștințe autentice erau, de fapt, erori de reprezentare sau interpretare. Puținele misiuni diplomatice vest-europene, care funcționau la Beijing, aveau contacte limitate cu realitățile chineze. Chiar dacă practicile „marii revoluții culturale proletare”, între care și afișarea „gazelor cu ideograme mari”, dezvăluiau lucruri senzaționale, nu arareori secrete de stat de strictă confidențialitate, totuși ele nu ofereau șansa înțegării unei imagini cuprinzătoare și fidele despre ceea ce se petrecea în China, de vreme ce lipsea familiarizarea cu compoziția combustiei și intimitățile mecanismului ce angrena întreaga societate

chineză. Spre a compensa aceste carențe, americanii și alți occidentali au înființat la Hong Kong sistemul așa-numit „China watchers”. Acesta avea misiunea să monitorizeze și să sintetizeze toate sursele de informare ce-i parveneau: ziare și reviste, inclusiv locale, emisiuni de radio, transfugi, vizitatori ocazionali etc. etc. Sintezele pe care am reușit să le văd și eu suferau în mod evident de pe urma unei metodologii ce ținea mai degrabă de statistică decât de analiză politică: de câte ori a apărut numele sau fotografia președintelui Mao Zedong în presă, pe ce pagină, în ce context etc. etc. Peste toate își puneau amprenta prejudecățile istorice și doctrinare, care sărăceau și deformau chiar și bruma de informații autentice obținute.

Cină la familia Horton

Poate tocmai de aceea, convorbirea de rutină pe care, împreună cu soția, o avusesem cu șeful Protocolului guvernului South Australia, cu câteva luni în urmă, în vederea definitivării programului vizitei oficiale la Adelaide, s-a prelungit aproape trei ore, partenerul de conversație vădind că nu era un simplu funcționar. Subiectul discuției: ultimele evoluții din Republica Populară Chineză.

A doua zi, după discutarea problematicii relațiilor româno-australiene, premierul statului South Australia a preluat subiectul China, neascunzându-și uimirea față de câte noutăți afla și față de erorile de judecată pe care le îmbrățișase. Este neîndoielnic faptul că cele discutate au

ajuns la cunoștința guvernului federal al Australiei și a americanilor, cu care australienii cooperau foarte strâns.

De altfel, mai târziu, primul ambasador al Australiei în Republica Populară Chineză, Robert Fitzgerald, îmi va face o vizită la Sydney spre a se informa atât despre aspectele concrete ale instalării sale și ale deschiderii misiunii diplomatice la Beijing, cât și despre realitățile din China.

O deplasare oficială la Canberra, pentru convorbiri la departamentele Afacerilor Străine și Comerțului și Industriei, mi-a oferit prilejul de a avea o întrevedere cu Herman Horton. M-a invitat la dejun, la restaurantul frecventat de funcționarii publici, deoarece era plasat între Parlament House și departamentele guvernului. Deși nu era aglomerată, vasta sală de mese trăda prezența agenților australieni, care – era evident – nu-l deranja pe amfitrionul meu. Următoarea întrevedere a fost prilejuită de o vizită, împreună cu soția, acasă la familia Horton, care ne-a reținut la cină. Ascendența germană a soților Horton era evidentă în întreaga ambianță, în decorația interioară, în meniu, în comportament și vocabular, astfel că în scurtă vreme ne-am simțit ca în locuința unor sași înstăriți de la noi de acasă, pe care îi cunoșteam de mult.

Am apreciat cum și-a clarificat premisele abordării subiectului ce-l preocupa. I-am spus că aveam legătura cifrată cu Centrala, că primeam informări și transmiteam comunicări; i-am precizat că acele comunicări care tratează subiecte importante ajung la

conducerea superioară a țării. Și atunci m-a anunțat: „America vrea să-și normalizeze relațiile cu China. Ce părere ai?”

Am reacționat imediat, spunând că este foarte bine și că acest pas trebuia făcut chiar mai demult. M-a întrebat dacă România ar fi dispusă să concure la acest proces, cerând să-i explic, apoi, care sunt motivele pentru care guvernul român s-ar angaja într-o asemenea întreprindere. I-am explicat că România înțelege să întrețină relații bune cu toate marile puteri, care au – trebuie să recunoaștem – o influență particulară asupra evoluției lumii. Or, litigiile, disputele și confruntările dintre marile puteri pun țările mici și mijlocii, între care și România, într-o situație delicată: nu am mai putea fi riguroși în înfăptuirea politicii noastre externe, fiind nevoiți să facem față, desigur cu mare greutate, solicitărilor uneia sau alteia dintre puteri de a adopta o atitudine partizană; în plus, conflictele dintre ele pot conduce cu ușurință la război, la periclitatea șanselor păcii și dezvoltării, ceea ce nu convine României:

Sensibilități chineze și vietnameze

Edificat asupra acestui punct, diplomatul american a precizat că recenta declarație a președintelui Richard Nixon privind retragerea trupelor americane din Vietnam – lăsând la o parte ambiguitățile diplomatice inerente în aceste împrejurări – este una serioasă. Administrația americană este hotărâtă să-și dezangajeze

trupele din conflict și să le aducă acasă. Dar guvernul de la Washington nu dorește ca această operațiune să apară ca o înfrângere a S.U.A., ci ca rezultatul unei înțelegeri echitabile dintre părți.

La insistențele lui, am repetat că am înțeles acest punct de vedere. El dorea ca eu să înțeleg că trupele americane trebuie lăsate să părăsească onorabil teritoriul Indochinei. Mai târziu, într-o directivă trimisă cadrelor superioare de partid, conducerea P.C.C. atrăgea atenția ca diplomația chineză să nu declare cu ostentație că retragerea americanilor din Vietnam și normalizarea relațiilor sino-americane sunt victorii asupra imperialiștilor americani. Se mai știe că trupele Frontului Național de Eliberare al Vietnamului de Sud, ajunse în capetele străzii pe care era situată ambasada americană, au așteptat cuminiți până când ultimul elicopter american

și-a luat zborul de pe platforma-heliport de deasupra reprezentanței diplomatice a S.U.A. la Saigon (1975).

Acest obstacol fiind trecut, ce alt obstacol ar mai fi în calea normalizării relațiilor sino-americane? a întrebat interlocutorul. În formularea întrebării se simțea o pronunțată diminuare a însemnătății problemei provinciei Taiwan. Ca urmare, am început prin a aprecia că încetarea războiului din Vietnam ar însemna, într-adevăr, înlăturarea unui obstacol din calea normalizării relațiilor bilaterale. Dezvoltând aprecierea, am subliniat că Republica Populară Chineză are relații strânse și interese comune cu Vietnamul: am amintit de faptul că Vietnamul s-a aflat secole de-a rândul sub suzeranitatea Chinei și și-a desăvârșit civilizația în spațiul spiritual chinez, că vietnamezii și chinezii au luptat împreună împotriva cotorpitorilor japonezi, că în victoriile reputeate

asupra coloniștilor francezi își au merite de frunte și comandanți, și ostași chinezi; China se simte încă datoră să protejeze teritoriile indochineze și, totodată, să preîntâmpine apropierea primejdiilor de propriul său teritoriu.

Dar – am continuat eu – vietnamezii sunt un popor mândru, iar înlăturarea obstacolului depinde și de ei. Îmi aduc aminte – i-am atras atenția interlocutorului – că am fost șocat să constat în 1956 că printre primele imagini din Muzeul de istorie din Hanoi figurau cele ce reprezentau victoriile vietnamezilor asupra trupelor manciuriene invadatoare; or, atunci, dinastia manciuriană guverna China și se identifica cu aceasta.

Apoi, deși public s-ar putea afirma că principalul obstacol ar fi războiul din Vietnam – am dezvoltat eu raționamentul în continuare – totuși, în sinea lor, chinezii socot drept obstacol fundamental raporturile ame-

Imagine din Sydney

ricanilor cu Taiwanul. Consider că a plasa acum problema Taiwanului înaintea războiului cu Indochina ar dovedi lipsă de simț diplomatic și chiar absența unui elementar bun simț. Chinezii – am opinat eu – vor persevera în a cere reglementarea raporturilor americanilor cu Taiwanul: ruperea relațiilor, retragerea bazelor și trupelor și încetarea furnizării de echipament militar, ca și abolirea acordurilor cu autoritățile de la Taipei.

Convorbirea, care s-a mai oprit și asupra relațiilor Chinei cu U.R.S.S., a completat probabil informațiile de care avea nevoie gazda, care – de altfel – s-a declarat recunoscătoare.

Demersuri pentru o importantă vizită la Beijing

Ne-am despărțit ca prieteni. Am informat Centrala în două reprize despre aceste contacte. Faptul că mi s-a cerut suplimentarea informațiilor atestă că ceea ce comunicasem fusese recepționat. În iulie 1971 a avut loc vizita surprinzătoare a consilierului prezidențial Henry Kissinger la Beijing. Rezultatele acesteia sunt astăzi cunoscute.

Peste câteva săptămâni am primit de la Herman Horton o scrisoare prin care mă anunța că își încheie misiunea, îmi mulțumea pentru colaborare și, în contextul unei aprecieri generale, făcea o mențiune la ceea ce realizasem împreună. Scrisoarea am păstrat-o până la încheierea misiunii mele de consul general la Sydney, când am distrus-o.

Nu după multă vreme l-am cunoscut pe înlocuitorul amicalui meu american. Deoarece nu se prevedea vreun prilej oficial pentru deplasarea mea la Canberra, întrevederea a avut loc la Sydney, într-o clădire din City. Ea a avut menirea să ne cunoaștem personal și s-a desfășurat în termenii proprii unei astfel de întâlniri. Am hotărât să menținem legătura.

În octombrie 1971, Henry Kissinger a întreprins cea de a doua vizită confidențială în China. S-a discutat, odată cu unele aranjamente ce țineau de programata vizită a președintelui Richard Nixon în China, și redactarea viitorului comunicat comun: ambele părți vădesc deopotrivă și fermitate principală și elasticitate diplomatică.

La a doua întrevedere, desfășurată la un restaurant italian din Sydney, noul meu interlocutor, Guy da Silva – o persoană înaltă și athletică, cu o înfățișare severă, mărturisind că ia totul în serios – a învederat din prima clipă că este ușor tensionat, încărcat de răspunderea pentru reușita evenimentului ce urma să fie subiectul convorbirii noastre: vizita președintelui american în China. Împletirea fermității principale și elasticității diplomatice, chiar și în aranjamentele formale, de protocol, de pildă, și nu numai de fond, era o operațiune foarte delicată. Mesajul ce am fost rugat să-l transmit mai departe era următorul: tot ceea ce s-a convenit și perfectat să fie respectat cu rigoare; orice abatere de la – și cu atât mai

mult – orice încălcare a aranjamentelor stabilite va pune în discuție întregul edificiu al normalizării și va conduce la năruirea lui; partea americană va respecta cu scrupulozitate angajamentele asumate; partea chineză este rugată să procedeze la fel.

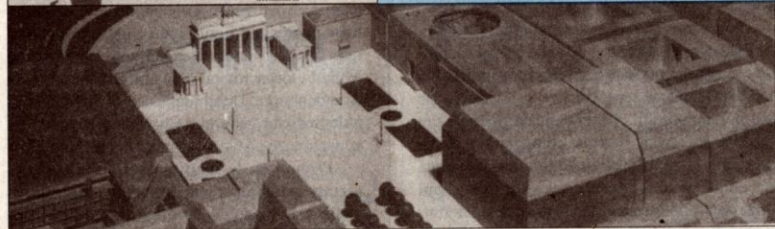
Am promis că voi transmite exact mesajul mai departe.

Răspunzând unei întrebări, am opinat că administrația americană ar putea aborda, pentru amplificarea dialogului, pe ambasadorii chinezi Huang Zhen și Huang Hua, care funcționau în țări occidentale. Peste ani voi afla că americanii au luat în considerare această opinie, pe care au fructificat-o ulterior, după desfășurarea cu succes, în februarie 1972, a vizitei istorice a președintelui Richard Nixon în Republica Populară Chineză. Prin *Comunicatul comun de la Shanghai*, vizita a deschis poarta normalizării relațiilor dintre cele două mari puteri. În toastul rostit la Washington, cu prilejul vizitei șefului statului român în S.U.A., în decembrie 1973, președintele Richard Nixon a declarat: „Distinsul nostru oaspete a dat dovadă de înțelepciune și înțelegere și a contribuit enorm la deschiderea unor dialoguri care, altfel, ar fi rămas, poate, închise pentru totdeauna”. La 16 decembrie 1978, în ambele țări a fost dat concomitent publicității *Comunicatul comun al Republicii Populare Chineze și Statelor Unite ale Americii cu privire la stabilirea relațiilor diplomatice*. Se deschidea un nou capitol al istoriei secolului XX. ■

BERLIN - CRONICĂ ISTORICĂ

Cristian Popișteanu ca autor va fi prezent în revistă pe parcursul întregului an, pentru că a lucrat frenetic până în ultima zi a vieții. A scris mai multe articole pentru Magazin istoric, pe care ni le-a trimis de acasă, cu indicarea numărului unde urmau să apară, luându-și singur distanță față de moarte. Despre textul de față am discutat la telefon, ne-a cerut părerea, ne-a povestit mult mai multe privind călătoria lui în Germania decât cele ce au încăput în paginile ce urmează. Așadar, în numărul pe luna mai, Cristian Popișteanu a vrut să fie Berlinul.

CRISTIAN POPIȘTEANU

Februarie 1978. Berlinul răsăritean. Zeci de oameni îndreptându-se printr-un vast tunel, luminat à giorno, spre punctul de frontieră de pe calea ferată Friedrichstrasse. Trecut de câteva porți metalice și urmărit permanent de camerele de luat vederi și de reflectoare, călătorul ajunge pe peronul gării, unde îl așteaptă adevărata surpriză. Peronul este strict caretat de linii albe geometrice, care indică, la centimetru, până unde are voie să înainteze, unde are voie să-și așeze valizele, încotro are voie să privească. Pe peron și pe pasarelele de oțel ce-l înconjoară, patrulă ale poliției de frontieră a R.D.G. urmăresc fiecare

mișcare, iar superbi câini-lup, anume dresați, pândesc orice deplasare. Fiecare mișcare a călătorilor este supravegheată cu mijloace electronice, iar polițiștii, ca și agenții în civil, nu-i slăbesc din ochi. Zece minute se scurg într-o tensiune greu suportabilă, care amintește de un film de război. Apoi se aud semnale acustice, comenzi scurte și anunțuri ce sună a ordin. Trenul pentru Paris intră în stație și călătorii sunt avertizați să nu depășească liniile albe. După oprirea trenului, urmărit de privirile vigilente ale polițiștilor și de ochii electronici, călătorii sunt invitați să se îmbarce rapid, întrucât trenul nu staționează decât două minute. În mare viteză, peronul se golește iar trenul se depărtează, ușile nu se mai deschid la nici o stație pe teritoriul Republicii Democrate Germane. Numai când a trecut în

În imagini: trecut și viitor, Planul Marshall, cel care a scos Germania din ruină; Brandenburger Tor, într-o nouă integrare urbanistică (machetă).

Vest, ușile sunt deblocate, iar viața își reia normalul curs.

Mi-am promis atunci să nu scriu nimic despre Berlin după o asemenea deplasare, trăită într-o neliniște încă necunoscută până și nouă. Un popor, un mare popor trăia o tragedie, iar scenele din gara Friedrichstrasse semnificau ruperea Germaniei în două prin Zidul ridicat în 1961 la Berlin, ca și prin întreg cortegiul de interdicții separatiste de după înfrângerea celui de al treilea Reich.

„Deschideți această Poartă, domnule Secretar general“

Februarie 1998. Soseam incognito la Berlin, de data aceasta venind special de la Paris pentru 48 ore, spre a cunoaște resurecția orașului. L-am străbătut în toate sensurile, ziua și noaptea, pe jos și în automobil, iar senzația de libertate era aproape sufocantă. Desigur, comparată cu atmosfera din Berlinul răsăritean din urmă cu două decenii. Dar ceea ce este copleșitor în Berlinul contemporan (întrucât stările psihice și diferențierile de mentalități și opinii ale cetățenilor din fostul oraș de est și fostul oraș de vest nu se mai văd cu ochiul liber și se pot cuantifica doar la alegeri) este febra construcțiilor.

Am parcurs multe din marile șantiere de o amploare neîntâlnită. Învăluit ca într-o mantie de aerul umed, deși nu prea rece, mai degradă tomat, al Berlinului, căutam să străpung culoarele timpului și din amalgamul de canale, palate, fundații, căi ferate, autostrăzi, biserici, case să înțeleg trecutul acestui oraș în care trăiesc acum 3 000 000 de suflete, dar peste doi ani vor fi 5 000 000, iar în 2005 probabil 6 000 000. Eram un străin în Berlinul dominat de trepidăția Festivalului Internațional al Filmului, ajuns la a 48-a ediție, sub privegherea organizatorului de elită care este vechiul prieten al României, domnul Moritz de Hadeln, și privind cum se înșiruiau cu sutele noile clădiri cu multe etaje, simțeam că istoria viitoare a Germaniei se află aici, în Republica Berlin, cum i-a spus

Voi, popoare ale lumii, priviți spre acest oraș, recunoscând că nu vă este permis să-l trădați. Când ziua libertății va veni, o vom întâmpina în acest loc, în fața bătrânului Reichstag, cu mândra sa inscripție „Den Deutschen Volke“, și o vom serba.

Ernst REUTER,
primar general al Berlinului,
9 septembrie 1948, în timpul
blocadei sovietice a orașului

de curând cancelarul Gerhard Schröder. Domnul de Hadeln mi-a povestit că noul palat al Festivalului, a cărui inaugurare este prevăzută pentru anul 2000, va adăposti cea mai bogată infrastructură destinată tuturor manifestărilor cinematografice, inclusiv cea mai mare și modernă biblio-

tecă de specialitate din Europa.

Și peste tot mă urmăreau expresia și vocea tânărului președinte american John Fitzgerald Kennedy, care lângă Zidul Berlinului a rostit fraza simbol a solidarității cu orașul tăiat în două, adevărat contur al războiului rece: *Ich bin ein Berliner* (Sunt un berlinez). Mă simțeam și eu berlinez în acele momente și-mi aminteam patetismul figurii altui conducător al Statelor Unite, Ronald Reagan, adresându-se lui Mihail Gorbaciov cu mâna întinsă spre Poarta Brandenburg: „Deschideți această Poartă, domnule Secretar general.“ Cronica nu poate să nu consemneze că Gorbaciov a înțeles mesajul.

Privind de la înălțimea turnului de televiziune panorama șantierei pe care orizonturile sunt ocupate de clădirile companiilor autohtone sau multinaționale ce însumează suprafețe de multe sute de mii de metri pătrați, birouri cărora li se adaugă edificii publice germane și străine ce cuprind spații de lucru cu 1 000 000 metri pătrați și cele peste 500 000 de noi apartamente, dai dreptate domnului arhitect Ulrich Pfeiffel de declara: „Astăzi Berlinul nu seamănă cu nici un alt oraș din lume. Niciodată o metropolă nu a fost transformată, în asemenea proporții, într-un timp atât de scurt“.

Iar arhitectul britanic Richard Rogers afirma: „Provocarea căreia trebuie să-i faci față în prezent Berlinul este cea mai mare din lume – aici trebuie creat cel mai frumos și funcțional centru al orașului“. Greșelile de astăzi vor rămâne, spun specialiștii, pentru secole. Iată de ce dezbaterile au fost atât de laborioase la fiecare proiect din acești zece ani de când a început reconstrucția, practic imediat după reunificare.

Arhitecții de astăzi care au primit o înfățișare a trecutului, datorită imensității distru-

gerilor din cel de al doilea război mondial, sunt mai puțin impresionați de faptul că prima atestare documentară a orașului datează din 1230 și că statutul său a fost secole în șir acela de oraș liber, aparținând Ligii Hanseatice. Ei apreciază mai ales rolul său sub domnia dinastiei Hohenzollern, când era capitala principatului de Brandenburg, apoi a Prusiei, până la 1871, când devine a Germaniei.

Cancelarul Bismarck și împăratul Wilhelm I au lăsat moștenire o serie de impozante clădiri și monumente în acest oraș înconjurat de lacuri, canale și păduri și care se leagă prin râul Spree de Oder și de marile canale și fluviu ce străbat Germania și Europa. Arhitecții de azi preiau la altă scară misiunea îndeplinită la vremea barocului, clasicismului, modernismului de un Andreas Schlüter, de un Karl Friedrich Schinkel, de un Walter Gropius, de un Ludwig Mies van der Rohe, de un Paul Wallot.

Cel mai mare șantier de construcții din Europa

Ocupațiile străine, austriece, rusești, franceze și războaiele din secolele trecute, inclusiv cele napoleoneene, ca și cele două războaie mondiale au lovit puternic Berlinul. Numai în 1940 aviația britanică a bombardat de 30 de ori capitala celui de al treilea Reich, apoi în 1942-43-44-45, aliații anglo-americani și sovietici au aruncat covoare de bombe asupra orașului, cucerit strada cu stradă în aprilie-mai 1945 de armata roșie, care a dat ultima bătălie în Potsdamer Platz, acolo unde acum se înalță un uriaș complex de clădiri în octogon, dominat de sediile companiilor Daimler-Benz și Sony.

Cel mai mare șantier de construcții ce a existat vreodată în Europa se ridică pe terenurile de unde,

după 1945, au fost curățați 400 000 000 metri cubi de moloz, mai ales de către berlineze. Și tot acest oraș, care la începutul secolului era cel mai important centru industrial și comercial al Europei și al treilea ca putere economică din lume, este socotit actorul principal al istoriei germane în ultimele două veacuri.

După 1871 la Berlin începe o dezvoltare furtunoasă a mării industrii, anticipată – repet – de o vastă rețea de canale de navigație fluvială, prin care capitala imperiului este legată de fluviile și mările continentului, de șosele și ulterior de autostrăzi și, mai ales, de căi ferate ce ajung să dețină în secolul nostru prioritatea ca nod feroviar internațional. Între 1871 și 1915, populația urcă de la 826 341 la 2 033 900, ajungând în 1933 la 4 236 416. Revoluția de la 1848, ca și revoluția din 1918 au avut episoadele lor semnificative la Berlin, unde la 9 noiembrie 1918 a fost proclamată Republica. Aici Republica de la Weimar și-a trăit dramele și trădările tot aici. Hitler a situat Berlinul în rolul de „oraș pentru o mie de ani”, dându-i arhitectului său personal, celebrul Albert Speer, misiunea de a construi o metropolă monumentală, dar a sfârșit prin a-l reduce la ruine. 600 000 apartamente au fost bombardate și toate clădirile importante distruse. Hitler a ordonat ca populația să nu fie evacuată.

Adevărata Istorie a Berlinului – încă necrisă, după cum mi-au spus interlocutorii mei – a fost pe punctul să fie sugrumată din nou în 1948, când U.R.S.S. a provocat cea mai gravă criză militară și politică postbelică de pe continentul european, criză de ale cărei proporții cititorii revistei *Magazin istoric* au luat cunoștință din serialul NATO – *Scurtă istorie (Magazin istoric, nr. 6/1998)*. Berlinezii ce trăiau pe atunci în sectoarele vestice ale orașului, aflate sub adminis-

Gara Friedrichstrasse
(fotografie din
1928)

trația armatelor de ocupație americane, britanice, franceze, în vreme ce partea estică era sub jurisdicția armatei sovietice și ocupa cel mai mare teritoriu al Capitalei, fiind înglobată zonei ce le-a revenit la sfârșitul războiului celor care-o asaltaseră, își amintesc cu spaimă și mândrie de blocadă. Din ordinul lui Stalin, 462 de zile orașul a fost tăiat de restul lumii, iar aliații occidentali, în primul rând Statele Unite, au lansat Podul aerian ce a aprovizionat aproape un an și jumătate pe cei două milioane de berlinezi cu peste 2 300 000 tone de alimente, benzină, medicamente. Avioanele americane și britanice au executat 278 000 de misiuni, în unele zile aterizând la fiecare 30 de secunde câte un aparat.

În jurul vechilor axe

Un alt moment pe care berlinezii nu-l pot uita este ziua de 17 iunie 1953, când muncitorii din R.D.G. s-au răsculat deschizând lanțul breșelor în monolitul de ciment al regimurilor comuniste. Zdrobiți rapid de tancurile sovietice, berlinezii aveau să vadă îngroziiți în anul 1961 ridicarea zidului ce pecetluia parcă rana istorică de pe trupul orașului lor, al națiunii lor și al Germaniei, zid pe care l-am privit în februarie 1978 de la fereastra vagonului cu care plecam spre Franța. Căderea Zidului la 9 noiembrie 1989, ziua simbol a proclamării Republicii la Berlin în urmă cu 71 ani, a devenit sinonimă nu doar cu un preambul la prăbușirea regimului comunist din R.D.G. și la reunificarea Germaniei, ci și cu prăbușirea totalitarismului în centrul și sud-estul continentului.

Se scrie și se vorbește mult mai mult și mai semnificativ despre căderea Zidului Berlinului decât despre coborârea steagului de stat sovietic de pe Kremlin, doi ani mai târziu, când se producea destrămarea și dispariția U.R.S.S.

Imaginea celor câteva mii de macarale și utilaje ce mi se profila pe cerul cenușiu de februarie anul trecut este poate decorul natural cel mai potrivit pentru a reflecta, fie și rapid, la mersul istoriei. Soluțiile nu vin niciodată din cărți. Reunificarea Germaniei este unul dintre exemplele cele mai răscolitoare.

Se aștepta ca Berlinul să devină cel mai mare șantier încă înainte ca decizia de revenire a capitalei în acest oraș să fie luată. Mersul istoriei a decis înainte ca forurile autorizate să se pro-

nunțe. Intensitatea cu care s-a trecut *imediat* după reunificare la refacerea și reconstrucția din temelii aproape a Marelui Berlin vine din argumentul că de un timp îndelungat metropola determină destinul țării.

La 20 iunie 1991, Bundestagul s-a pronunțat cu 337 voturi pentru mutarea capitalei de la Bonn la Berlin, împotriva votând 320 de deputați. S-a stabilit tot atunci că Bonnul va rămâne oraș administrativ, în care vor continua să funcționeze șase ministere importante și o compensație de 20 miliarde mărci îi va fi atribuită.

Construit în mare parte în ultimul deceniu, Berlinul se anunță a fi cea mai modernă capitală din Europa și din lume. El va fi racordat la viziunile secolului XXI, în care va fi și inaugurat în întregime. Totuși mutarea oficială are loc acum, în această primăvară, când prima ședință a Bundestagului și apoi alegerea la 23 iunie a noului președinte al Republicii Federale Germania vor avea loc în clădirea Reichstagului, modernizată de celebrul arhitect britanic Sir Norman Foster. De altfel, sub președinția actualului președinte Roman Herzog, prima ședință la Berlin a noului guvern german ieșit din alegerile din toamna trecută a și avut loc în 16 decembrie 1998.

Berlinul secolului viitor se grupează în jurul vechilor axe: Reichstagul, Pariser Platz, care are în centrul ei Poarta Brandenburg, Potsdamer Platz și Leipziger Platz. Birourile a sute și mii de firme, magazine, hoteluri, gări, locuințe, teatre, cinematografe multiplex, un cartier guvernamental, un cartier pentru 151 de ambasade¹, un cartier al presei, un altul al băncilor, iată succint noile destinații ale construcțiilor ce se conturau la vizita mea.

Am putut vizita unele din noile spații arhitecturale ca, de pildă, complexul comercial Lafayette, al cărui proiect aparține cunoscutului arhitect american de origine chineză L.M. Pey, autorul Piramidei mari și a celor mici de la Luver. A fost, de asemenea, refăcut, într-o viziune funcțională vechiul cartier comercial evreiesc, destinat acum unor mici și cochete

¹ În plin centru, în același cartier al ambasadelor noi și vechi, pe Dorotheenstrasse, la numărul 62-66, nu departe de Unter den Linden, se află și clădirea pe care a achiziționat-o, la începutul anului 1999, Ministerul de Externe al României pentru a o amenaja drept ambasadă. Berlinul este orașul prin care nu puțini români au trecut în secolele XIX și XX și mulți dintre ei au lăsat urme în relațiile reciproce culturale și economice, artistice și politice.

berării, cafelele, cofetăria și unor spații expoziționale. Cea mai mare parte a noilor construcții este în curs de a fi ridicată în partea de est a Capitalei, acolo unde au rămas intacte și o serie de vechi clădiri berlizeze. Există aprecieri că noul centru de greutate al orașului se va deplasa în zona sa răsăriteană.

Cele mai dificile probleme le-a pus reconstrucția Reichstagului. S-au păstrat doar zidurile exterioare ale clădirii, construită între 1884-1894, în plină glorie a celui de al doilea imperiu, dar pe care împăratul Wilhelm II a catalogat-o drept „o capodoperă a prostului gust”. Incendierea sa, în 27 februarie 1933, a fost un semnal pentru dezlănțuirea furiei naziste contra comuniștilor germani și împotriva drepturilor și libertăților cetățenești. O placă va marca acest moment.

Efficiența germană

Între alte soluții la care arhitecții și constructorii au trebuit să se gândească și să le găsească, au fost cele privind integrarea scărilor interioare, statuilor, coloanelor ca și a inscripțiilor murale din 1945, lăsate de ostașii ruși ce au pus drapelul roșu pe Reichstag. Ideea artistului Cristo și a soției sale Jeanne Claude de a împacheta vechiul Reichstag într-un material plastic special, atrăgând milioane de vizitatori în vara anului 1995, va fi și ea reținută în noua clădire prin fotografii.

Cupola noului Reichstag va fi luminată din interior noaptea prin peste 300 de oglinzi, iar ziua va aerisi sala de ședințe în mod natural. Devenită un nou simbol al Berlinului, cupola exprimă ceea ce spunea doamna Rita Süßmuth, președinta Bundestagului, la inaugurarea

lucrărilor de renovare: „Procesul dezvoltării comune a vechilor și noilor landuri federale, unitatea statală, precum și legătura dintre oameni se focalizează aici – pe linia de ruptură dintre Est și Vest vreme de 28 ani – cu mult mai mare intensitate decât oriunde altundeva”. O știre surprinzătoare mi-a fost comunicată la Berlin. Costurile transferării Capitalei vor fi mai mici decât s-a anticipat, inclusiv pentru refacerea Reichstagului. E clar că numai eficiența germană poate să realizeze așa ceva.

Înălțându-se maiestuosă și tăcută, Poarta Brandenburg străjuiește de peste două secole centrul Capitalei. Încărcată între 1945-1989 cu întreaga suferință a despărțirii, rămânând monumentul voinței de unitate, ea își recapătă, într-un Berlin renăscut, rosturile de punct central al Germaniei reunificate ce și-a găsit locul într-o Europă unită. A venit probabil momentul pe care și-l dorea Thomas Mann: „Germania, ca membru conștient de valdarea sa, servind interesele unei Europe unite în conștiința valorii sale”. Drumul spre acest deziderat a fost trasat de fostul cancelar Willy Brandt – cândva și ca primar al Berlinului Occidental – când spunea, în calitatea sa de președinte de onoare al Bundestagului, întrunit în fosta clădire a Reichstagului la 20 decembrie 1990, pentru prima

dată după reunificarea de la 3 octombrie, sub atributele de Adunare Constituantă: „Nouă, în Germania, ne revine acum sarcina de a decide care va fi conținutul pe care vom ști să-l dăm acestei clădiri, nu doar din punct de vedere material”.

Noi aici, în România, credem în noul destin al Republicii Berlin – cum numește capitala cancelarului Gerhard Schroeder – și în noul destin al Germaniei – unite, puternice, democratice. ■

Mormântul celebrei actrițe Marlene Dietrich

Cronici paralele la secolul

Cronici paralele la secolul

UN VEAC PRECUM ATÂTEA ALTELE

DAN GRIGORESCU

Vorbim tot mai des, cu orgolioasă insistență, despre secolul nostru ca despre perioada cea mai agitată și mai contradictorie din întreaga istorie a culturii universale. În preajma încheierii lui, când au rămas mai puțin de doi ani până la intrarea într-un alt secol, judecata de ansamblu a acestei epoci e, să spunem, legitimă. Și e foarte adevărat că imaginea care ni se înfățișează când încercăm să privim, detașați și lucizi, în urmă e aceea a unei succesiuni neliniștite a mișcărilor artistice, a unei abundente, nu o dată derutante, a programelor și manifestelor ce mărturisesc orientări teoretice, influențe filosofice dintre cele mai diverse. Evoluții imprevizibile, contradictorii care fac extrem de dificilă desenarea unui portret exact al multor artiști importanți din secolul al XX-lea; nu sunt rare cazurile în care, la o distanță de câțiva ani, în opera artistică sau în declarațiile programatice ale aceleiași personalități descoperim elemente esențiale, definitorii a căror origine se identifică ușor în texte ale unor gânditori aflați pe poziții potrivnice, semnalate câteodată de îndelungate și vehemente polemici. Ba încă se întâmplă ca istoricii culturii moderne să pună în lumină, în cuprinsul aceleiași opere, prezența unor idei ce ținesc spre poziții filosofice care, în principiu, nu prea au cum să stea alături.

„Timpul marilor cataclisme“

Se înțelege că, în fața unui asemenea tablou al „neliniștilor culturii“ – cum mi-am îngăduit să dau titlul unei cărți pe care am publicat-o relativ recent –, nu se poate ajunge la altă concluzie decât la aceea pe care o împărtășesc mai toți comentatorii creației și teoriei culturale din acest

secol. La o cercetare ceva mai amănunțită, însă, descoperim cel puțin două împrejurări care fac ca formulările conclusive foarte decise, adesea inflexibile, să pară mai puțin întemeiate.

În primul rând, se constată că opinia potrivit căreia secolul nostru reprezintă, cum a spus un comentator german acum două decenii, „o epocă febrilă, în care echilibrul fundamental și

sensul valorilor s-au pierdut și nu se întrevăd soluțiile necesarei recuperări“ era rostită încă de la sfârșitul primului deceniu. Să recunoaștem, era prea devreme pentru a stabili profilul unui secol întreg. S-ar putea spune, însă, că acest prim deceniu oferea destule motive de meditație celor care încercau să judece evoluția culturii europene. În ultimul an al secolului precedent, în

1900, apăruse *Interpretarea visului* a lui Freud, una din cărțile pe care se va întemeia; vreme îndelungată, o direcție dintre cele mai fertile ale creației artistice moderne. Și, apoi, aproape în fiecare an, cel puțin câte un eveniment semnificativ pentru trasarea noilor orizonturi ale artei moderne: retrospectiva Van Gogh din 1901, a lui Toulouse-Lautrec în anul următor, a lui Gauguin în 1903, o amplă expoziție Cézanne în 1904 (când se deschid retrospectiv Van Gogh și Gauguin și în alte orașe europene, de pildă la München, pe atunci încă un centru al artei tradiționale, sinteză a academismului și postimpresionismului), decernarea Premiului Schiller lui Hauptmann în 1905, după ce, cu nouă ani înainte, împăratul Wilhelm al II-lea însuși i-l interzisese „pentru a nu încuraja imoralitatea și decepționismul” de care îl acuza pe scriitor. În 1906, Monet va picta, seria *Nuferilor*, tablouri în care consecințele impresionismului vor fi duse până la capăt, într-un punct de unde îi va fi ușor abstracționismului să le preia și, asociindu-le cu alte forme ale picturii moderniste, își va redacta o gramatică plastică proprie. Și exemplele înnoirii vor deveni din ce în ce mai numeroase.

O observație se cuvine formulată: pictorii și scriitorii menționați aici aparțin mișcărilor artistice declanșate în secolul precedent și operele lor novatoare din acest prim deceniu al secolului nostru nu reprezintă decât urmările, într-un tot firești, ale unor premise stabilite cu mulți ani înainte, în atmosfera unei alte epoci pe care un istoric de artă o definea în 1899 ca pe „un

Claude Monet, ilustru reprezentant al impresionismului

timp al marilor cataclisme, cele mai grave îndurate până acum de speța umană”.

Întrucât ar putea să pară mai liniștită și mai echilibrată vremea când își scriau primele cărți Zola și Wedekind, Pirandello și Björnson, când începeau să picteze Munch și mai tânărul Kandinsky, când Wagner își compunea *Tetralogia* și Debussy *Le Printemps*?

Paul Cézanne (Băiat cu vestă roșie), din care se revendică cubismul

„Zgura și málul acestor vremuri de anarhică nesocotire a valorii“

Trebuie să ne consolăm cu ideea că, la fiecare sfârșit de secol, oamenii de cultură au privit în urmă ca spre un timp al marilor tulburări care stricaseră necesarul echilibru și deterioraseră iremediabil simțul valorilor fundamentale. În 1894, de exemplu, una dintre personalitățile cele mai influente ale criticii literare, Ferdinand Brunetiére, scria într-o notă menită să explice scopul imediat al cărții sale din acel an, *L'évolution de la poésie lyrique*: „Am vrut să descopăr filonul adevăratei poezii pe care zgura și málul acestor vremuri de anarhică nesocotire a valorii le-au așternut peste versul ce exprimă simțirea cea mai adâncă și ideile cele mai rodnice ale omului”. Și, printr-o semnificativă coincidență, în același an, Oscar

Wilde, ale cărui idei și gusturi literare se situau la cealaltă extremă a geografiei spirituale a epocii, rostea o judecată uimitor de asemănătoare: „Poezia e acum ascunsă, sufocată, de gramezile de deșeuri ale acestui secol mecanicist și vulgar, pe care nu îl putem cuprinde dintr-o singură privire, pentru că, de la un capăt la celălalt al lui, e străbătut de un fior ce-l face să fie febril, agitat și, în cele din urmă, steril”.

Discuția poate fi împinsă și mai departe, spre secolele de dinainte. Fiecare din ele a părut contemporanilor lui o vreme a marilor neliniști, a unei agitații care tulbura sensul tradițional al valorilor, fără să le fi înlocuit întotdeauna cu un

sistem coerent, capabil să susțină o construcție culturală stabilă. Aceasta e, de altfel, concluzia eroului lui Tieck din romanul său, *William Lovell*, publicat în 1796, una dintre cele mai caracteristice scrieri din categoria celor compuse sub extraordinara influență a goetheanului *Werther* și a coplesitoareii „dureri universale” (*Weltschmerz*) pe care o răspândise el în sensibilitatea epocii. S-ar putea obiecta, firește, că Tieck își scrisese cartea într-o vreme în care urmările Revoluției Franceze erau evidente în mentalitatea întregii Europe (trecuseră și Atlanticul, stârnind admirația aripii jeffersoniene a republicanilor americani). Lăsând la o parte amănuntul că izvorul acestei stări de spirit, romanul însuși al lui Goethe, apăruse cu un deceniu și jumătate înaintea căderii Bastiliei. Dar, la urma urmelor, s-ar putea identifica vreun fenomen de acest fel care să nu se afle în preajma unui eveniment al istoriei ce va fi clătinat vechile temelii și introdus un sentiment de speranță în scrierile unora, scepticismul în ale celorlalți? Cât de profund fusese, de pildă, efectul revocării, în 1685, a Edictului de la Nantes, pentru că, peste câțiva ani, Charles Perrault și Fontenelle să fi declanșat violenta polemică „dintre cei vechi și cei moderni”, moment de răspândire al evoluției ideilor culturale? După cum nu au fost puțini istoricii culturii care au pus apariția, în 1880, a *Serilor de la Medan* ale naturaliştilor francezi, în legătură cu războiul franco-german și cu sentimentul amarei înfrângeri; de altminteri, să ne amintim că volumul din 1880 era alcătuit din șase povestiri de război, scrise de prozatorii din cerul lui Zola. Și, privite cu deplină luciditate, ultimele câteva decenii ale secolului în care trăim pun la îndemână destule argu-

mente, destule evenimente dramatice care să poată sugera frecvența discuțiilor privitoare la sensul cardinal al istoriei lui spirituale. Că se află în pragul plecării definitive spre arhive, unde să se așeze alături de predecesorii lui, e numai o întâmplare: încă de la început, din primii lui ani, el a stărnit îndoile și admirație, exprimate cu egală fervoare.

Profitul studiilor interdisciplinare

Acest secol al XX-lea a provocat, mai mult decât cele de dinaintea lui, discuții privitoare la sensurile sale generale; explicația e clară — mai stăruitoare decât altădată, istoria și filosofia culturii și-au pus mai bine la punct instrumentele necesare realizării unor sinteze cuprinzătoare. Oamenii de știință susțin (și probabil că au dreptate) că secolul ar putea fi numit „al informaticii”; dar în ținuturile disciplinelor umaniste, el este, înainte de toate, al sintezelor și al studiilor consacrate relațiilor dintre diversele domenii ale creației și interpretării. Acum și-au trasat frontierele teritorii ale cercetării cum sunt istoria culturii, filosofia culturii, literatura comparată — din care aveau să se desprindă iconologia și ekphrastica —, sociologia literaturii, psihologia receptării și alte asemenea discipline care au lărgit considerabil orizontul cunoașterii. Și, mai ales în ultimele decenii, acestea au început să-și împrumute uneltele specifice, dând *interdisciplinarității* un sens mai precis și mai cuprinzător. De aici, însă, s-a ivit și un pericol care, de la un timp încoace, s-a dovedit a fi tot mai real: circulația de la o disciplină la alta se face adesea cu o consternantă nonșalanță, fără ca acești

călători zgloabii să fie siguri că dispun și de instrumentele necesare investigării tuturor acestor ținuturi prin care umblă; literatura comparată e, cum s-ar părea, disciplina spre care sunt atrași diletanții atotștiutori.

În ansamblu, însă, profitul studiilor interdisciplinare e evident: matematica, informatica, statistica, sociologia, psihologia, lingvistica, de pildă, au reprezentat în multe rânduri sursa unor procedee de analiză a textului literar sau a imaginii plastice, datorită căreia semnificații până atunci ascunse au putut să fie puse în lumină. Se întreprind astăzi, la acest sfârșit de secol, analize ale unor opere și mișcări literare sau artistice, ale dinamicele raporturi dintre ele, care dau un relief nebanuit de variat peisajului cultural din epoci de demult sau din unele mai recente care, în momentul când au apărut, au fost întâmpinate cu reacții afective intense, împingând comentariul fie spre encomiastică, fie spre polemică și ironie. E, mai ales, cazul diverselor avangarde din primele decenii ale secolului care au putut fi privite cu calmul necesar, fără patimile declanșate de ele pe vremea când erau vii și acționau, cu debordantă vigoare, modificând adesea imaginea epocii și, în consecință, dând actului însuși al interpretării puterea de a-l caracteriza mai curând pe exeget decât de a cunoaște mai în profunzime și în detaliu opera sau curentul artistic căruia el i-a consacrat exegeza respectivă.

Așa se întâmplă că dispunem astăzi de o masivă și substanțială bibliografie a studiilor despre literatura, arta, mentalitatea culturală a începutului de secol, despre semnificațiile confruntărilor — cum se știe, adesea violente — de pe atunci, că s-au identificat

surse și ecouri ce lămuresc mult mai exact înțelesurile modernismului (sau, mai precis, ale modernismelor) și ale avangardelor decât izbutiseră s-o facă istoria literară și de artă din toate epocile precedente.

Dar nu numai atât. Perioada a căror hartă părea desenată în toate amănuntele au fost privite din noua perspectivă, în relație cu alte perioade cu care nu păruseră că prezintă vreo afinitate. Rezultatul a fost cu adevărat relevant. Au fost studiate, astfel, dintr-un nou unghi al vederii, în raport semnificativ cu întreaga atmosferă a epocii respective, dar și cu alte epoci ale culturii, arta preistorică și clasicismul Antichității, Evul Mediu și diversele momente ale istoriei și artei din secolele mai noi. Simptomatic, unul dintre capitele cele mai importante ale acestor studii e cel care le cuprinde pe cele dedicate Barocului (sau, poate, „Barocurilor”, de vreme ce s-a putut vorbi despre elemente specifice acestei viziuni artistice în arhitectura și în arta unor teritorii aflate în afara oricărui contact cu cultura europeană).

Discuții despre postmodernism

Încă de la sfârșitul secolului trecut, de la studiile lui Wölfflin și ale discipolilor săi, dar mai ales după anii '30 ai secolului nostru, când a apărut studiul lui d'Ors, Barocul a fost un subiect predilect al exegezei estetice și istoric-culturale. Nu e de mirare, de vreme ce arta și literatura barocă înseamnă, în primul rând, abaterea de la reguli și instituirea unor alte reguli (la fel de riguroase), ale paradoxului și ale „grației dincolo de artă”, potrivit celebrei formule a lui Pope. Tocmai acest impuls spre depășirea regulii i-a atras pe

Wassily Kandinsky (Cântăreț), unul dintre reprezentanții expresionismului

comentatori: ei se aflau acum în fața unor cazuri, fiecare cu caracteristicile, cu afinitățile și cu idiosincraziile lui, fiecare impunând o cercetare aparte. Și la fel s-au petrecut lucrurile cu Manierismul care, după celebra intervenție a lui Hocke, și-a revelat complexitatea, imposibil să fie cuprinsă în schemele obișnuite ale cercetării. S-a putut dovedi, astfel, cât de important a fost efortul lui Curtius și al urmașilor săi de a impune un sens neutru,

cronologic al termenului: a ieșit la iveală nu, numai traiectoria care îi leagă, de pildă, pe Michelangelo și Rubens, printr-o acoladă ce cuprinde o întreagă epocă (înăuntrul căreia au înflorit operele lui Tintoretto, Cellini, Brueghel, El Greco, și ale altor mari artiști, la fel de diferiți între ei). Și s-a demonstrat că rezultatul cel mai folositor istoriei culturii e aplicarea noilor concluzii la literatură, în general, în sensul ei non-istoric, al dependenței de ornament și de ingeniozitate. Exemplele cele mai convingătoare le dau studiile dedicate stilurilor minuțios echilibrate sau violent antitetice ale lui Guevara și Lyly, luxuriante poezii a lui Marino, dar și prozei senzuale, a lui D'Annunzio sau Valle-Inclán și nenumăratelor forme manieriste de după Mallarmé.

Un exemplu încă și mai convingător mi se pare cel pus la îndemână de discuțiile privitoare la postmodernism. O bibliografie uriașă a fost publicată într-un interval de timp neînchipuibil de scurt: nici

o mișcare artistico-literară nu a atras atenția criticii, pe când se afla în plină desfășurare, așa cum a atras-o postmodernismul. Nici în secolul nostru și nici, cu atât mai puțin, în cele trecute, un fenomen cultural nu a fost supus unei „viseștii” atât de pasionate. Întrebarea esențială e dacă, totuși, vreun romancier, să spunem, sau un autor de „instalații” postmoderne va reuși să se impună posterității cu aceeași autoritate ca și cei al căror nume e, de obicei, asociat cu teoria postmodernă sau sursele ei filosofice – Wittgenstein, Habermas, Gadamer, Lacan, Foucault, Derrida... ■

(Va urma)

VI. Tatlin (proiect pentru monumentul Internațional III), întemeietor al constructivismului

• Castelul mult răvnit • La Torna, în infern • Reflecții într-o căpiță de fân • Mlaști-na salvatoare

Povestesc veteranii

JURNAL DE FRONT

CONSTANTIN ISĂRESCU

Prezentăm alte pagini din însemnările inedite ale d-lui prof. Constantin Isărescu din anii de război. De data aceasta relatările sunt de la sfârșitul lunii decembrie 1944, când unitatea sa lupta în zona orașului slovac Torna.

In seara zilei de 20 decembrie 1944, inamicul – care abandonase orașul – s-a organizat puternic pe înălțimile de la nord, cu castelul Torna.

În conformitate cu ordinul Diviziei 11 inf., în vederea atacului ce urma a fi executat în ziua de 21 decembrie, asupra înălțimilor de la nord, s-a constituit o grupare de atac pusă sub comanda colonelului Alecu Nicolae, comandantul R.3D., formată din R.3D. și câte un batalion din R.2D. și R.19 inf., aflate la cele două flancuri ale R.3D.

Gruparea avea misiunea de a ataca și ocupa castelul Torna și înălțimile vecine. Apoi i se cerea să înainteze și să elibereze localitatea Szadelo, obiectiv greu de realizat prin atac frontal în condițiile unui sprijin de

artilerie ce nu putea fi decât simbolic, deoarece după prăbușirea frontului de la Iași artileria divizionară era redusă la o treime.

Așezarea orașului Torna îi conferă o importanță deosebită pentru inamic, reprezentând o adevărată poartă de intrare în cele trei direcții: Miskolcz-Budapesta, spre sud; Roznava-Bratislava-Viena spre vest; și Kosice-Breslau spre nord.

Fusesem avansat la gradul de locotenent.

În dimineața zilei de 23 decembrie, la ora 7, inamicul a dezlănțuit un acerb bombardament de artilerie asupra orașului Torna, cel mai puternic din toate cele trăite, atât prin intensitate, cât și prin durata lui, care prevestea un atac de amploare.

Cu o lunetă foarfecă și cu un telefon, m-am instalat în turnul Primăriei orașului Torna, de unde puteam supraveghea orice mișcare a inamicului, nu doar în oraș, ci și în jurul orașului, până departe. La ora 12 bombardamentul de artilerie continua în același ritm. Deși nu a produs prea multe victime, artileria inamică măcina moralul ostașilor noștri. Către ora 14, în zona de apărare a Bat.II/3D. am observat că ostașii acestei subunități au părăsit poziția în dezordine, deși infanteria inamică nu debușase la atac. Era efectul demoralizant al acestui bombardament neverosimil de prelungit.

Prin telefon, am transmis biroului Operații și comandantului R.3D. ce se petrece în sectorul acestui batalion.

Colonelul Alecu Nicolae mi-a ordonat să cobor din observator și să merg în sectorul Batalionului II/3D., pentru a redresa situația.

Purtam asupra mea un document „*Ultra Secret*” – „*CIFRUL*”. În drum spre sectorul Bat. II/3D. am apreciat tot ce este posibil să mi se întâmple: să cad într-o ambuscadă întinsă de inamic; să fiu rănit și să nu mă pot evacua, căzând în mâna dușmanului; să fiu ucis. În toate aceste cazuri, „*CIFRUL*” putea să-l ia inamicul și să-l exploateze în favoarea sa. Atunci am scos cifrul din porthart și i-am dat foc. Împreună cu ofițerii batalionului am reușit să redresăm moralul ostașilor și să-i aducem în poziția inițială.

Revenit la postul de comandă al R.3D., am raportat redresarea situației, dar și distrugerea „*CIFRULUI*”, invocând prudența.

De abia la ora 15 infanteria inamică, sprijinită de tancuri, a trecut la atac.

Era un adevărat iad. Tot frontul Corpului 6 armată se clătina. În această situație, am fost trimis din nou în sectorul Bat.II/3D., care părăsise poziția. Situația era critică, dar am reușit să regroupez batalionul. Nu în vechea poziție însă, ci pe zidul cimitirului din Torna, care era mult înapoia postului de comandă, acesta rămânând expus. M-am îndreptat către postul de comandă și raportează situația. Am găsit acolo doar pe căpitanul Costăchescu Alexandru, șeful biroului operații din Statul Major, și pe fruntașul T.R. Lulache Ion, cartograful unității. Am arătat care este situația în momentul respectiv și, întrebând unde-l pot găsi pe comandantul R.3D., colonelul Alecu Nicolae, mi s-a spus că s-a îndreptat spre gara C.F. în sectorul Bat.I/3D. Am ieșit din clădire cu intenția de a-l căuta, dar, ajuns în stradă, am văzut două tancuri inamice venind pe o arteră al cărei traseu

era perpendicular pe clădirea postului de comandă. Am intrat înapoi, alarmându-i pe cei doi. Am ars în grabă tot ce ar fi putut servi inamicului, apoi, toți trei, în salturi, prin bombardamentul îndrăcit, peste garduri și grădini, ne-am îndreptat spre sud-vest, fiind ultimii care ne repleam.

Executând salturi, folosind acoperirile ce ni le oferea localitatea, ne-am separat unul de altul. Când am ajuns la marginea de sud-vest a orașului, singur, am asistat la un spectacol sinistru. Infanteria germană ajunsese la liziera orașului. Toate subunitățile regimentului ieșiseră în câmp deschis, la sud-vest de orașul Torna, într-un teren mlăștinos, prînse între două baraje de artilerie (față și spate), iar din lizierele de nord și de sud ale orașului apăruseră tancurile germane punând regimentul într-o situație precară. Teoretic, fără scăpare. Eu, deși neprins, eram în mijlocul masei inamice. Să ies de unul singur și să mă avânt pentru a mă integra cu regimentul ar fi fost un gest de sinucidere. Puteam fi vânat cu ușurință. Trebuia să găsesc o altă soluție.

Dacă aș brava și aș spune, acum, că nu-mi era teamă aș minți. Și cine afirmă că nu a fost chinuit de frică în război este un mare mincinos. Eram terorizat de teama singurătății, care este mai chinuitoare

decât frica de moarte, dar nu mi-am pierdut capul. În astfel de momente critice, rațiunea, ideile și nu rareori reflexele se unesc și blochează teama.

Nu vedeam salvarea decât în întunericul nopții. M-am uitat la ceas. Era ora 16. Fiind în decembrie, am știut că în cel mult o oră se va întuneca. Trebuia să mă camuflez undeva, ca în timp de o oră să nu fiu descoperit.

Mă aflam într-o gospodărie modestă, de la marginea orașului. M-am ascuns într-o șură, intrând sub fân. Încet, încet, bombardamentul artileriei inamice s-a stins.

Îngrozitoare momente, care te dezumanizează. Locul sentimentelor specifice speciei umane este luat de animalicul instinct de conservare: „*SĂ SCAP!!!*”.

Îmi defila prin memorie tot ceea ce se petrecuse în cursul acestei zile de 23 decembrie. Recapitulam faptele, încercând să descopăr erorile.

Acolo, sub căpița de fân, mă ducea gândul și acasă, la soție și la cele două fete, de trei și, respectiv, patru ani, la părinți, la frați, la colindele cântate de colindători în această noapte de Ajun al Crăciunului anului 1944. Apoi, animalicul instinct de conservare dicta să dau totul uitării. În centrul preocupării revenea întrebarea: „*Cum să scap?!?!?*”.

Ostași români în asalt pe frontul din Ungaria (p. 54) și subunități de infanterie pe frontul din Cehoslovacia

Nu mâncasem nimic toată ziua. Dar nici nu-mi era foame. Preocuparea mea era cum să scap din cursa în care mă aflam. Trecuse mai mult de o oră de când eram în ascunzătoare. Afară s-a lăsat întunericul salvator al nopții. Am ieșit de sub fân și, de acolo, în curte. Dar... dezamăgire! Cerul se înșenina și luna, cu cel mai mare și strălucitor disc pe care îl-am văzut vreodată, lumina pământul mai abitar cu soarele. M-am simțit mai nenorocit ca în oricare din momentele acestei zile și... m-a cuprins deznădejdea.

Dar un nou reflex mă determină să privesc luna, pentru a aprecia dacă nu va apune înaintea apariției zorilor și... am conchis: nu o apucă ziua.

Am intrat din nou sub fân, unde a început din nou teroarea proceselor psihice.

Stors de vlagă, din cauza eforturilor fizice la care am fost supus în această zi și a tensiunii nervoase continue, am adormit profund. Când m-am trezit, mi s-a părut că am dormit o veșnicie. Am ieșit în curte. Era 4 dimineața, deoarece era întuneric. Luna apusese și se lăsa și o ceață densă, care mă avantaja în tentativa mea. Dar, în ce direcție să apuc? Cât de adânc a pătruns inamicul? Din nou planuri și calcule, dar toate cu un mare grad de incertitudine, din care sunt scos de tragerile de hărțuială executate de artileria română asupra poziției inamice, de parcă ar fi fost comandate de mine.

Flacăra de la gura țevii tunului arăta că artileria execută aceste trageri din vechea sa poziție; iar proiectilele cădeau pe liziera orașului. Însemna că inamicul se află la îngrina orașului, căci dacă ar fi pătruns mai adânc proiectilele trase de artileria română ar fi trebuit să cadă acolo. Flacăra de la gura țevii îmi indica direcția pe care trebuia să merg. Acest traseu mă obliga să traversez mlaștina.

Mai știam că nemții nu se instalează în mlaștini, aceste zone fiind apărate prin trageri de flanc cu mitralierele.

Deci, prin mlaștină, fără zgomot, pentru a nu stârni flancarea de către mitralierele inamice, am luat direcția flăcării de la gura țevii artileriei române.

Eram foarte tensionat și inima-mi bătea cu rapiditate. Gospodăria în care mă aflam era amplasată la intersecția a două străzi. Când am ajuns la poartă, deși prin întunericul nopții asociat cu ceața nu vedeam nimic, am auzit totuși pași în cadența militară și conversații în limba germană. Era o patrulă inamică, ce își făcea rondul tocmai pe direcția pe care o alesesem. Patrula mi-a tăiat din elan, dar altceva de făcut nu era.

Patrula s-a îndepărtat, urmându-și traseul. Când nu am mai auzit nimic, m-am hotărât și am ieșit în stradă. Aveam de mers circa 100 m, după care să deviez la dreapta și să pătrund în mlaștină.

Însă, după ce am parcurs câțiva metri, cu pași de pisică, am auzit iarăși în urma mea cadență de patrulă și vorbire germană. Nu mai puteam face altceva decât să continui drumul. Dar cu mersul meu fără zgomot, încet, riscam să fiu prins din urmă de patrula care venea în cadență normală.

Și iarăși reflecții și reflexe... Am hotărât să merg în cadență rapidă, dar zgomotoasă, sperând că mă vor socoti de-al lor. De văzut nu mă vedeau. Nici eu nu-i vedeam. Dar cum îi auzeam eu, mă auzeau și ei pe mine. Inima-mi bătea să spargă pieptul și așteptam să fiu somat, dar nădăjduiam să nu se întâmple, crezându-mă de-al lor.

Nu am fost nici ajuns, nici nu m-au somat. Am reușit să fac devierea la dreapta și să pătrund în baltă, fără zgomot, pentru a nu stârni focul mitralierelor germane. Am intrat în stuț, dar a început să

cedeze gheața. Apa mi-a intrat în bocanci și inima avea un ritm nebunesc. Apa a început să urce, ajungând la genunchi și pe măsură ce înaintam în direcția flăcării de la gura tunurilor noastre, care parcă mă chemau, auzeam mitralierele inamice, mai înapoi, la dreapta și la stânga, executând flancările mult în urma mea, ceea ce îmi mărea speranța și încrederea în reușită. Dar adâncimea apei creștea și simțeam că tălpile picioarelor intrau tot mai adânc în mlaștina de la fundul bălții. Apa ajunsese la centură și am început să mă tem nu atât de adâncimea ei, cât de mlaștina de pe fund. Începusem să mă descurajez, dar tocmai în acest moment am observat că adâncimea apei descresce. Deci depășisem adâncimea maximă și speranțele au reînviat.

Leșeam din linia de apărare inamică și mă găseam între linii, în țara nimănui. Intram în altă zonă periculoasă, linia de apărare română, care mă putea lua drept inamic.

* *

Sunt relatate, în continuare, alte și alte fapte de arme din cele patru luni de zile care au marcat drumul spre victoria finală. „Iarnă grea – notează autorul –, înfruntând frigul, zăpada și grohotișul pantelor traversate în Munții Tatra. Lipsa artileriei, pierdută la prăbușirea frontului de la Iași, a fost compensată de priceperea și îndrăzneala camarazilor noștri, recunoscute prin ordinele de zi. Amintesc, printre acești eroi, pe căpitanul de rezervă Iosif Ion, pe sublocotenentul activ Popescu Horia, de 21 ani, precum și pe sublocotenentul de rezervă Antonescu Mircea. Aceștia, și alții, au fost decorați la terminarea războiului cu înaltul ordin «Mihai Vitezul».” ■

(Va urma)

VIZIONAR

LA 25 ANI

Dacă ar fi trăit, contele Klaus von Stauffenberg – legendarul autor al atentatului asupra lui Hitler din 20 iulie 1944 – ar fi avut 93 de ani. I-a fost scris să moară, executat, la numai 36 ani. Soția lui de 31 de ani, i-a supraviețuit și i-a crescut cei cinci copii (unul este general, altul avocat), de la care are mulți nepoți și șapte strănepoți.

„Au trecut mai bine de 50 de ani de la acele evenimente, o viață de om – îi scria în noiembrie 1996 contesa Nina von Stauffenberg Elizavetei Scemeliova, cea care a asigurat pentru partea rusă traducerea în limba germană la procesul de la Nürnberg. Pentru tineretul de azi ce s-a întâmplat atunci este istorie uitată, cum este pentru mine războiul franco-prusac din secolul trecut. Ultimul război aparține părinților, dacă nu chiar bunicilor lor. Eroii și omagierea lor le sunt cu totul străine tinerilor. Pe ei îi interesează stelele rockului și ale sportului. Fiecare vrea să se realizeze. Tânăra generație are condiții de viață bune. Idealurile nu mai reprezintă nimic”.

Și totuși, când contele Stauffenberg ar fi împlinit 90 de ani,

la Bamberg, orașul unde a locuit cu familia sa, i s-a dezvelit o placă memorială cu următorul text: „Contelui Klaus von Stauffenberg, colonel de stat major, simbol al Rezistenței germane, pentru fapta sa din 20 iulie 1944”.

Anul trecut, la 14 mai 1998, municipalitatea orașului elvețian Neuchâtel a decis și ea să plaseze o placă memorială pe casa unui alt atentator la viața lui Hitler: un ilustru necunoscut față de von Stauffenberg. „Ar trebui să fim recunoscători amintirii unor oameni ca Maurice Bavaud”, considera președintele de atunci al Confederației Elvețiene, Flavio Coti.

Tânărul Bavaud a murit sub ghilotină, la 14 mai 1941, în închisoarea Plötzensee din Berlin. Avea 25 de ani. În noiembrie 1938 îl urmărise câteva zile la rând pe Hitler ca să-l ucidă, pentru că îl considera „un pericol pentru umanitate”. Furuse de acasă, de fapt, din casa de bani a magazinului mamei lui, 600 franci, își cumpăraseră un pistol la Basel și,

fără să spună nimănui nimic, luase trenul spre Baden-Baden. Pe 24 octombrie și pe 9 noiembrie, la Berchtesgaden și, respectiv, la München, Maurice Bavaud cu pistolul în buzunar s-a aflat la câțiva metri de cancelarul Reichului, dar niciodată destul de aproape ca să tragă.

Așa încât, fără bani și decepționat, a plecat înapoi spre casă. În tren, a fost reținut de controlor. N-avea bilet. Apoi i s-a descoperit arma în bagaje. A urmat contactul cu poliția, apoi cu Gestapoul și, în fine, probabil sub tortură, mărturisirea: a vrut să-l ucidă pe Hitler. Disperați părinții, s-au adresat autorităților de la Berna, dar nimeni n-a mișcat un deget. Legația elvețiană din Berlin, prin ministrul Hans Froelicher, a păstrat o totală rezervă. Condamnarea și execuția tânărului s-au desfășurat fără nici o asistență din partea celor ce ar fi trebuit să îl aperi.

S-a spus despre Maurice Bavaud că ar fi fost un idealist, un veleitar, un dezechilibrat, un seminarist ratat. Dar dacă el ar fi reușit atunci, în noiembrie 1938 – să ne menținem în împărăția lui dacă – probabil altfel ar fi arătat lumea.

F. D.

Contesa Nina von Stauffenberg, împreună cu cei șapte strănepoți ai săi (noiembrie 1997)

POLITICĂ ȘI CIFRE

Câte vieți omeniști a pierdut Uniunea Sovietică în cel de-al doilea război mondial? La peste 50 de ani de la eveniment, arhivele – de data această nu centrale, ci ale unui departament direct implicat în conflict – continuă să șocheze cu revelațiile lor. Este vorba despre Statul major general al forțelor armate, care în cursul celor patru ani de război a stocat zilnic toate datele privind morții de pe toate fronturile: de la armate, corpuri de armată, divizii, detașamente, batalioane, companii. Ultima cifră și cea mai aproape de realitate este cutremurătoare: între 1941 și 1945 au murit 11 944 100 militari. Așadar, dacă întreaga Uniune Sovietică a pierdut atunci 26 600 000 oameni, reiese că civilii au dat mai multe jertfe decât militarii.

Dar populația, cea atât de crunt lovită în înțeleștarea contra lui Hitler, nu a avut dreptul să cunoască aceste cifre ale suferinței ei, trecute încă de atunci la „strict secret” și speculate în funcție de momentul politic. Imediat după război, Stalin a declarat că armata țării a pierdut... 7 milioane de oameni. În acel moment euforic, nu stătea nimeni să cuantifice prețul unei atât de glorioase victorii, obținute „sub înțeleapta conducere a partidului”. Totuși, o cifră trebuia anunțată.

În anii '60, Hrușciov a lansat o altă variantă, care răspundea și ea momentului: Uniunea Sovietică a pierdut „peste 20 milioane de oameni”. Tătucl Stalin trebuia cel puțin corectat, dacă nu deconspirat ca un mare mistificator. De precizat că cifra lui Hrușciov includea militari și populația civilă. Lucrările de referință ale istoricilor ruși au preluat-o până târziu, în anii '80. Enciclopedia *Marele război pentru apărarea patriei 1941-1945*, apărută în 1985, o conține și ea.

Un cerc restrâns de generali știa însă că între anii 1946 și 1968 o comisie condusă de generalul-colonel S. Ștemenko, locțiitor al șefului Statului major general, elaborase o culegere statistică, strict secretă, privind pierderile de vieți omeniști în anii războiului. „Având în vedere că culegerea statistică conține informații cu importanță de stat, a căror punere la dispoziția mass-mediei (chiar

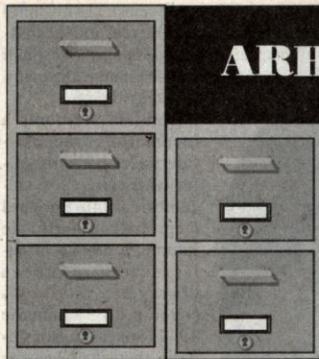
și a presei de uz intern) nu este necesară și oportună în momentul de față –, scria generalul Ștemenko, într-un raport secret adresat ministrului Apărării al U.R.S.S., mareșalul Uniunii Sovietice Andrei Grečko – propunem ca lucrarea să fie păstrată la Statul major general ca document cu regim special, la care să aibă acces un număr foarte restrâns de persoane”.

Interdicția a fost ridicată – numai parțial – în anii 1987-1988, pentru ca recent la Moscova să apară lucrarea *Sigla secret a fost ridicată*, ce a dezvăluit cifrele reale ale victimelor războiului. Este un volum statistic – publicat anterior în Marea Britanie și S.U.A. –, realizat de șapte autori, generali și colonei în rezervă, dintre care patru sunt participanți la război.

John Erikson, un istoric englez ce o comentează, declară că datele puse în circulație sunt revoluționare, ele depășind, în sfârșit, denaturările și tăcerile de până acum. În prima perioadă a luptelor (iunie-noiembrie 1941) pe front la fiecare 24 de ore s-au pierdut 24 000 de oameni. Mai exact, două divizii pe zi (17 000 uciși și 7 000 răniți). În ultima perioadă a războiului (ianuarie 1944-mai 1945) pierderile au fost de 20 000 oameni pe zi (5 200 uciși, 14 800 răniți). Trenurile transportau lunar pe front 150 000-200 000 de bărbați în floarea vârstei, din care puțini s-au mai întors. ■

Florentina DOLGHIN

ARHIVE ȘI PASIUNI

Scandalurile legate de arhive nu sunt un apanaj al fostelor țări comuniste din Estul Europei. Și în istoria unor țări cu o bogată tradiție democratică există momente întunecate. Documentele ce păstrează memoria lor stârnesc controverse. Libera consultare nu este întotdeauna posibilă, autoritățile preferând, chiar după decenii, să treacă sub tăcere cele întâmplate.

Acum câțiva ani, în Franța a avut loc o vie dezbatere legată de așa-numitul „fișier evreiesc“. Să încercăm să îi reconstituim povestea, făcând apel la revista l'Express.

Confuzia

În noiembrie 1991, la Secretariatul de stat pentru foștii combatanți s-a descoperit o arhivă, considerată inițial cea a recensământului populației evreiești din zona de nord, ocupată de germani în urma armistițiului din 26 iunie 1940, efectuat în același an. Presa franceză acuză imediat autoritățile că au vrut să ascundă documentele. Se vorbește chiar de o continuitate și complicitate peste ani cu regimul de la Vichy, cel care a condus partea sudică a Franței, rămasă neocupată. Ziarele au făcut o asemenea presiune, încât secretarul de stat pentru foștii combatanți s-a grăbit să confirme că era vorba despre fișierul recensământului din 1940.

A început imediat o altă dezbatere: unde să fie depozitate acele documente? Să mai fie păstrate sau să fie distruse? Marele rabin al Franței și marele maestru al lojei Marelui Orient din Franța au propus ca fișierul să fie considerat un „mormânt colectiv“ și să fie plasat în cripta Memorialului martirului evreu necunoscut. Cele mai multe voci au cerut conservarea documentelor în cadrul Arhivelor naționale. A existat și opinia păstrării lor la Centrul de documentare evreiască contemporană.

Ministrul culturii din acea vreme, Jack Lang, numește o comisie care să studieze documentele și să facă recomandările necesare. Comisia era formată din academician René Rémond, (*Magazin istoric*, nr. 10/1998) președintele Consiliului superior al Arhivelor Franței, Jean-Pierre Azéma și André Kaspi,

buni cunosători ai istoriei regimului de la Vichy, Jean Kahn, președintele Consiliului reprezentativ al instituțiilor evreiești din Franța, și Chantal Bonazzi, conservator general al Arhivelor naționale. De îndată ce comisia a consultat fișierul (transferat, la 2 iunie 1992, la Arhivele naționale), a descoperit că se afla, de fapt, în fața altor documente decât se crezuse inițial. Nu era vorba de marele fișier al recensământului efectuat de Prefectura de poliție. René Rémond l-a informat imediat pe ministrul Jack Lang. Amândoi cad de acord că trebuie să păstreze secretul, ținând cont de agitația creată în jurul documentelor. Adevărul urma să fie dezvăluit abia după ce reușeau să stabilească ce se întâmplase cu fișierul recensământului și ce fel de fișier găsiseră ei. Doar președintele François

*Incriminatorul fișier, descoperit în 1991
(fotografie publicată în revista l'Express)*

Mitterrand, secretarul de stat pentru foștii combatanți, Louis Mexandeau, și Serge Klarsfeld, publicist și istoric al Holocaustului, au fost informați.

Înainte de a vedea ce s-a întâmplat în continuare, să facem o necesară incursiune în trecut pentru a ne lămuri mai bine ce categorii de fișiere au rămas din anii 1940-1944.

La 27 septembrie 1940 o ordonanță a autorităților germane de ocupație din nordul Franței le impunea evreilor francezi sau de altă naționalitate să se prezinte între 3 și 20 octombrie la subprefecturi sau, la Paris, la comisariatele de poliție. Un înalt funcționar al Prefecturii de poliție, André Tulard, a pus la punct un enorm fișier (600 000 fișe), organizat după patru criterii: alfabetic, naționalitate, adresă, profesiune. Evreii de origine franceză dispuneau de fișe de culoare albastră, cei de origine străină de fișe portocalii, iar apatrizii de cele de culoare bej.

Adevărul

La 2 iunie 1941, regimul de la Vichy dă o lege pentru organizarea unui recensământ al evreilor și al bunurilor lor, care privea atât zona liberă, cât și pe cea aflată sub ocupație. Acest fișier a fost încredințat Ministerului de Interne. Care însă s-a dovedit incapabil să gestioneze cele 110 000 fișe venite din partea sudică a Franței. Aceste două recensăminte au fost completate cu altele, specializate, privind întreprinderile evreiești, foștii combatanți evrei, evreii intrați în Franța după 1 ianuarie 1936 etc. Li s-au adăugat cele 20 000 fișe ale evreilor „cunoscuți pentru motive politice”, alcătuite de Informațiile Generale (unul dintre serviciile secrete franceze).

Autoritățile au constatat repede că datele se perimau ușor, pentru că persoanele erau într-o permanentă mișcare. În noiembrie 1942, Vichy a interzis complet circulația evreilor dincolo de zona lor de reședință. Comisariatul

Xavier Vallat era obsedat de recensarea și fișarea evreilor

pentru problemele evreiești și Ministerul de Interne cereau mereu noi recensăminte, dar prefectii se opuneau, susținuți și de Ministerul de Finanțe, din cauza costurilor prea ridicate.

Comisia Rémond a încercat să reconstituie soarta acestor diferite fișiere. La 6 decembrie 1946 Edouard Depreux, ministrul de Interne, a emis o circulară prin care ordona distrugerea tuturor fișierelor. La 31 ianuarie 1947, sosea un contraordin, motivat prin nevoia ca acei care au avut de suferit să poată proba acest lucru.

Marele fișier al recensământului din 1940 a fost distrus, au putut stabili membrii comisiei. Altele însă au scăpat și au fost transferate la foștii combatanți. Mai multe dintre ele au fost apoi regrupate și numite în mod greșit „marele fișier al Prefecturii de poliție”. Acesta a fost descoperit în 1991. El conține, în principal, fișele evreilor deportați. Comisia Rémond nu a putut determina dacă fișierul alcătuit în baza legii din 2 iunie 1941 – din inițiativa Vichy-ului, fără o comandă germană – a fost sau nu distrus.

În decembrie 1992, tot revista *l'Express* a făcut publică eroarea, Ministerul Culturii a dat un comunicat oficial, confirmând că la Secretariatul de stat pentru foștii combatanți nu se afla „marele fișier al Prefecturii de poliție”. În fapt, recunoscând confuzia, autoritățile scăpau de acuzația că au păstrat și utilizat un fișier criminal de recensământ, fiind vorba doar de un fișier administrativ, al victimelor deportării.

Polemica nu s-a stins însă. Mulți i-au acuzat pe membrii comisiei că erau „istorici de stat” și că, de fapt, ei încercau să acopere existența „marelui fișier”, fără să poată aduce probe.

Iată deci câte controverse se pot isca în jurul unor documente de acum aproape 60 ani, într-o țară al cărei regim democratic este mai presus de orice bănuială. ■

Adaptare de
Dorin MATEI

ARISTIDE BLANK

Un nume asociat îndeobște cu falimentul Băncii Marmorosch Blank (Magazin istoric, nr. 1/1982). Dar în afara mărturiilor memorialistice subiective ale contemporanilor săi ce se știe, azi, despre el? Cum a fost acest personaj al istoriei veacului nostru?

Biografii enigmatice

CIPRIAN NIȚULESCU

S-a născut la 1 ianuarie 1883, la București. A absolvit Liceul Sfântul Sava și și-a obținut licența în drept și științe economice (n-a făcut studii de filosofie, cum se afirmă în unele lucrări). Stagiul militar l-a efectuat în Regimentul 4 roșiori „Principesa Maria”. Cunoștea patru limbi. Contemporanii săi l-au prezentat ca pe un aventurier, un poet rătăcit în lumea afacerilor. A fost căsătorit în mai multe rânduri și a avut o viață intimă trepidantă. Autor dramatic și iubitor al artelor, a avut numeroase amicitii în domeniul culturii și politicii: Barbu Șefănescu-Delavrancea și I.L. Caragiale, I.G. Duca și Grigore Filipescu, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Grigore Gafencu, Nicolae Titulescu, I.I.C. Brătianu, Elena Văcărescu, Martha Bibescu, Elvira Popescu, Marieta Sadova, Marieta Rareș, Mircea Eliade, Camil Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Panait Istrati, Paul Zarifopol, Tudor Teodorescu-Braniște, Mihail Sebastian, Constantin Brâncuși, Nicolae

Tonitza, Al. Steriadi, Theodor Palady, Octavian Goga ș.a. Relația sa cu regele Carol II a fost una specială și interesantă din ambele părți.

Ucenicul tatălui

Tatăl său, Mauriciu Blank (1848-1929) se născuse la Pitești și era urmașul unei familii de evrei veniți în țară în secolul XVIII, purtând numele de Derrera el Blanco. Diplomat în științe comerciale și financiare la Viena, Mauriciu Blank fusese angajat, în 1863, de către Jacob Marmorosch, patronul unei firme de negoț și împrumut de bani. Din 1848 și până în 1857, J. Marmorosch colaborase strâns cu cumnatul său Jacob Löbel, cel care, în 1865, reușise să convingă conducerea Băncii Imperiale Otomane din Constantinopol (controlată de capitalul englez și francez) să înființeze o sucursală la București sub numele Banque de Roumanie. În 1869, Mauriciu Blank devenise partaș la câștig. În 1870 J. Marmorosch s-a retras la Viena, unde a rămas aproape permanent, până la moartea sa, în 30 decembrie 1904, Mauriciu Blank preluând conducerea întregii activități.

În imagini: Aristide Blank și sediul Băncii Marmorosch Blank.

La 1 ianuarie 1874, firma sa de negoț și import devenise Banca Marmorosch, Blank et Co., acționând doar ca instituție de credit, fiind comanditată de Banca „Isac Löbel” din Viena. În 1877, banca a sprijinit eforturile militare ale guvernului român, iar după 1878 a finanțat construcția mai multor căi ferate și a participat la străpungerea tunelului de la Barboși. A finanțat fabricile de hârtie de la Letea și Scăieni, pe cele de zahăr de la Chitila și de ciment de la Brăila, a obținut importante succese în industriile forestieră și petrolieră, în domeniul construcțiilor publice și al asigurărilor, în modernizarea portului Constanța. În timpul crizei din 1899, banca a acordat un împrumut de 16 milioane Ministerului de Finanțe, rambursat în 1903, și a mijlocit C.E.C.-ului un împrumut de cinci milioane la Bruxelles și un altul de opt milioane la Berlin.

În 1904, banca a devenit societate anonimă pe acțiuni cu capital mixt; președintele consiliului de administrație era P.S. Aurelian, iar director general Mauriciu Blank. Societatea era sprijinită financiar de Darmstädter Bank din Berlin, Berliner Handels Gesellschaft și Banque Hongroise de Pest, iar de la 1 ianuarie 1906 Banque de Paris et des Pays-Bas ocupa două locuri în consiliul său de administrație.

În 1914 și-a făcut intrarea în scenă și personajul nostru, Aristide Blank. Împreună cu G. Danielopol, a fost trimis de guvernul român la Londra, pentru a perfectă obținerea unui împrumut destinat achiziționării de armament și tehnică militară. Referindu-se la modul în care cei doi își îndeplineseră misiunea primită, I.G. Duca nota în memoriile sale: „În realitate, din acest moment datează alianța noastră cu puterile Triplei Înțelegeri. De atunci înainte [decembrie 1914] nu mai putea fi vorba de o adevărată neutralitate a României”. Aprecierea lui Duca pomea de la faptul că guvernul român acceptase să dea asigurări scrise că armamentul

achiziționat nu va fi niciodată folosit împotriva Marii Britanii și a aliaților acesteia.

Pe cont propriu

La sfârșitul anului 1916, Banca Marmorosch Blank a fost mutată la Iași. Aici, Aristide Blank l-a cunoscut pe N. Titulescu – ministru de Finanțe în acel timp – și a ținut strânse legături cu O. Goga, N. Iorga și alte personalități politice. A. Blank fusese mobilizat ca locotenent dar făcea demersuri și spera să fie reformat, pentru că suferea de astm.

Poziția sa se întărise între timp și se pare că devenise un om de încredere din moment ce în 1918 guvernul român i-a încredințat o nouă misiune. El s-a deplasat în China pentru a perfectă unele aranjamente comerciale în această țară.

După o călătorie lungă cu trenul prin Rusia, până la Vladivostok, a ajuns apoi, cu vaporul, la Shanghai. De aici, în anul următor, s-a dus direct la Paris, unde a înființat o sucursală a Băncii Marmorosch Blank et Co., cu sediul în Place Vendôme 20.

Dacă până în 1918 lucrase în subordine, pentru a cunoaște bine mecanismele afacerilor bancare, din acel an influența sa în conducerea băncii a crescut continuu, deși

tatăl său a rămas director general până în 1928. În scurt timp Banca Marmorosch Blank devine cea mai puternică bancă comercială din România. Ea și-a creat noi sucursale în străinătate (avea una și la New York), întărindu-și legăturile cu capitalul din fosta tabără a Aliatilor, dar menținându-și vechile relații cu Pester Ungarische Kommerzial Bank și Darmstädter Bank.

În martie 1920, guvernul Averescu l-a trimis pe A. Blank în Occident în vederea contractării unui împrumut extern. În 1921 Blank a înființat prima linie aeriană Paris-București (continuată apoi până la Istanbul) cu piloți francezi demobilizați. A fost prima contribuție a capitalului român la un proiect european.

Jacob Marmorosch

În 1923, A. Blank a înființat Casa de Editură „Cultura Națională” – cea mai modernă instituție de acest fel din România, cu cea mai nouă tehnologie, adusă din Elveția. Editura, condusă până în 1927 de către marele istoric și cărturar Vasile Pârvan, a avut un rol important în promovarea valorilor culturii românești. De sub teacurile Editurii „Cultura Națională” au văzut lumina opere ale lui I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, George Călinescu, Ion Barbu, Ion Minulescu, Tudor Vianu, Gheorghe Brătianu, Vasile Pârvan, Al. Philippide ș.a. De mare succes s-au bucurat cele două colecții îngrijite de V. Pârvan: *Clasicii antici* și *Literatură universală*.

Păstrându-ne în domeniul cărții, să amintim că din inițiativa lui A. Blank a fost publicată lucrarea *La Roumanie en Images*, cu texte de N. Iorga și imagini din cele mai semnificative, menite să facă cunoscută țara publicului străin. Merită amintit și faptul că la Paris, în eleganta rue Saint Honoré, A. Blank a deschis un magazin de cusături și broderii românești și un restaurant pentru studenții români, ce funcționa sub supravegherea lui Mihail Ralea – președintele de atunci al Asociației studenților români din Franța (în 1921 erau 986 studenți români la Paris și restul până la 1 340 în alte centre universitare franceze).

„Tipul cultural al marelui întreprinzător”

Trebuie spus și faptul că după război, A. Blank a devenit proprietarul a șapte importante publicații, între care și cotidianele de largă audiență *Dimineața* și *Adevărul*. Sub imboldul lui, în anii 1924-1925, banca a cumpărat terenurile dintre Șoseaua Jianu (actualul Bulvard al Aviatorilor) și Herăstrău și, cu sprijinul lui N. Caranfil, directorul Uzinelor Comunale București, a asanat terenul mlăștinos din nordul Capitalei.

Încercând să schițeze un portret al lui A. Blank, în 1922, Nae Ionescu scria: „... Zvonuri picante despre o viață particulară condimentată

cu tot felul de aventuri l-au impus dintr-o dată în centrul preocupărilor și interesului marelui public, ca și al oamenilor de afaceri sau de guvernământ... În toate domeniile reapar întreprinzătorii, îndrăzneții, aventurierii. Să fie Aristide Blank unul dintre aceștia? Stau probabil în fața unui suflet neliniștit, în veșnică vibrațiune, iscodind noi întreprinderi, cum-pănind soluții îndrăznețe la probleme cuprin-zătoare. De la Bruxelles la Londra, de la Londra la Paris, de la Paris la București, adesea în aeroplanale sale, la Varșovia și la New York, conferind cu tot felul de bancheri și industriași, lansându-se în interview-uri surprinzătoare, promovând măsuri pentru exploatarea Rusiei, aruncând 50 de milioane în întreprinderi culturale, dar sfărâmând – probabil – în

același timp, printr-o lovitură de bursă, sute de existențe mărunte...

Este pentru prima oară când se schițează în viața noastră publică tipul cultural al marelui întreprinzător”.

Dar care să fi fost oare acele aspecte ale vieții sale personale care făcuseră valuri? A fost căsătorit în trei rânduri.

Prima dată cu Marieta, fiica fruntașului liberal Manolache Culoğlu. Din această căsătorie s-a născut un singur copil – Elena – căsătorită cu

fiul lui Iordache Bogdan (fratele slavistului I. Bogdan, al filologului I.

Bogdan-Duică și al Ecaterinei Iorga). Între 1919 și 1929, împreună cu mama sa, Elena, s-a stabilit în Franța, unde a urmat cursurile Facultății de istorie la Sorbona. Din 1960, trăiește în Franța (îi mulțumesc călduros pentru sprijinul documentar acordat).

În 1915, A. Blank a divorțat de prima soție. S-a căsătorit imediat după război cu Cella Delavrancea. Pentru scurt timp, căci în 1925 s-a căsătorit pentru a treia oară cu o doamnă de origine americană. Provenind dintr-o familie cu părinți divorțați, tânăra fusese adoptată de al doilea soț al mamei sale, un anume Milenko Vesniteh. Acesta se împrieteniise cu regele exilat Petru Karaghiorghievici al Serbiei și fusese inclus în delegația sârbă la Conferința de pace de la Paris, iar ulterior a ajuns ministru al

Mauriciu Blank

Iugoslaviei la Paris. Tânăra fată luase numele sârbesc de Vota și așa a fost ea cunoscută la București. În 1940, Vota a plecat la Paris și mai apoi în S.U.A., unde a rămas până în 1945, când s-a întors în Franța. În ianuarie 1947, împreună cu A. Blank, a venit în România, unde a rămas doar până în august 1947, când a plecat definitiv la Paris, unde a încetat din viață în 1973.

Viața personală a lui A. Blank n-a fost deloc una calmă, tihnită. Scriitoarea Henriette Yvonne Stahl îl caracterizează ca fiind un „mecena al scriitorilor”. Îi plăcea să fie admirat și cultiva relațiile cu oamenii importanți ai zilei. Pentru un om bogat și puternic acest lucru poate fi periculos. Speculându-i slăbiciunea, în jurul său au roit și oameni de calitate îndoielnică. A fost în situația de a-și putea cumpăra relații și a-și satisface multe ambiții. A fost un talent literar sau mai degrabă un individ cu atracție pentru literatură? Iată o întrebare. Scrierile sale dovedesc un adevărat spirit de observație și ordine în idei. Piese precum *Iarna lui Hangerli* sau *Satele lui Potemkin* i-au fost jucate pe scena Teatrului Național, altele la Paris. Din colaborarea cu N. Iorga s-a născut Teatrul Popular, unde l-a vrut ca director pe istoric.

Un capitol nebulos îl reprezintă și relațiile sale cu regele Carol II. Pe Elena Lupescu a întâlnit-o la Paris, nu înainte de 1926. Cunosându-l bine pe rege, mai ales lăcomia lui, A. Blank a devenit unul dintre membrii camarilei acestuia. Argetoianu afirmă că bancherul ar fi fost acela care – contra a

11 milioane – i-ar fi cumpărat metresei regale luxoasa vilă din Aleea Vulpache. În orice caz, alături de Malaxa și Aușnit, Aristide Blank a furnizat importante sume de bani nevoilor neastăutate ale lui Carol și ale apropiaților săi. Acest fapt, în ciuda insistențelor regelui, nu a putut împiedica falimentul bancherului. Și poate, și datorită relațiilor lui cu Lupeasca, în 1940 avea să fie ținta unui atentat, eșuat, pus la cale de legionari.

Între 1945 și 1947, banca și Editura „Cultura Națională” și-au reluat activitatea (în 1946 a publicat volumul de nuvele *Vraja* al Cellei Delavrancea), dar ambele instituții au căzut victime naționalizării comuniste în 1948.

În 1946, A. Blank a plecat în Occident, pentru a restabili contactele cu finanțele internaționale. În ciuda sfaturilor prietenilor săi, de a rămâne în străinătate, în ianuarie 1947 s-a întors în țară. În aprilie 1952 a fost arestat și condamnat la 20 de ani temniță grea. A fost închis la Jilava și Pitești. În urma unui recurs, procesul s-a rejudicat și a fost achitat. În martie 1958, grație sprijinului unor persoane influente din Occident, A. Blank a primit permisiunea de a pleca la Paris. Era deja grav bolnav. După ce, în august 1958 a reușit să se restabilească în urma unei crize cardiace, la 1 ianuarie 1960, exact în ziua în care împlinea 77 de ani, Aristide Blank înceta din viață. În urma sa lăsa multe fapte bune și destule capitole dintr-o biografie care așteaptă încă să fie clarificate. Articolul nostru se dorește în primul rând o invitație. ■

RĂZVAN THEODORESCU – 60 DE ANI

Și Domnia Sa s-a numărat printre acei „neliniștiți” din vremea începuturilor *Magazinului istoric*.

Și Domnia Sa, ca și mulți alții dintre noi, ceilalți, avea vârsta marilor elanuri. Atunci, în iarna-primăvara lui 1967, a fost o frumoasă și binevenită întâlnire între doi vizitatori: tânărul cercetător al istoriei artei, Răzvan Theodorescu, și nenăscutul încă *Magazin istoric*.

În aceste zile, când – la 22 mai – academicianul Răzvan Theodorescu împlinește 60 de ani, numele său este rostit cu prețuire de colegii de profesie din țară și străinătate, de numeroși iubitori ai istoriei și culturii.

La rândul său, *Magazin istoric* a devenit o revistă cunoscută și prețuită. Ca într-un răboj de suflet, în paginile sale sunt încrustate și multe dintre treptele semnificative ale împlinirii omului de cultură.

LA MULȚI ANI!

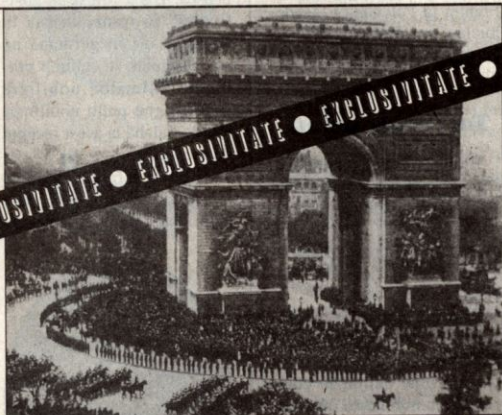
M. ȘT.

ROMÂNI LA PARIS: MARILE FAMILII (1870-1918)

Dr. ALEXANDRE DAVIER, Meudon, Franța

Începem prin a aminti ce simțise Iorga, sosit la Paris în „cetatea imensă, de unde atăta lumină mi se coborâse în suflet și unde trăiau, inaccesibili, dar cu atât mai adorați, zeii mei literari, așa cum îi cunoscusem, unul câte unul – parcă aș fi trăit ani de zile între dânsii, împreună cu Caragiale, Vlahuță și Delavrancea, eroii indigeni. Cei

care seau trăiau propria lor fantasmă ce lua o dimensiune mitică, dovedind că Cetatea poate fi iubită mai bine și mai îndelung decât o persoană“ (O viață de om așa cum a fost).

Bunica adoptă copiii fiicei

Relativa stabilitate a „nucleului dur“ al nobilimii moldo-valahe se explică în esență prin trei factori: mai întâi, baza economică constituită de marea proprietate funciară, apoi, precaritatea puterii domnitorului ce îl obliga să colaboreze cu singura forță organizată a țării. În sfârșit, uimitoarea „solidaritate de clasă“ a acestor câteva zeci de familii. În ciuda rivalităților, intrigilor și certurilor, ele formau o microsocietate îndrăgostită de privilegiile sale, trăind aproape în endogamie. Occidentalizarea bruscă avea să rupă încet-încet legăturile care, în familiile tradiționale, îi țineau pe toți membrii strâns legați și supuși, în raport cu *pater familias*.

În ciuda acestei solidarități, atunci când abuzurile domnitorilor depășeau anumite limite și se instala corupția, opoziția boierilor se manifesta puternic. Așa a fost cazul cu Mihail Sturdza, care s-a găsit în fața unei opoziții puternice, puse la cale de personalități de prim plan: Alecu Ghica, tatăl viitorului domnitor Grigore Ghica, Nicu Ghica, Alexandru Cuza, Lascăr Catargiu etc.

Una dintre formele de solidaritate era adoptarea unui membru al unei familii de către o altă familie. Practică întâlnită într-un moment de dificultate, pe care o ilustrăm printr-un exemplu: ultimul mare ban al Craiovei, Văcărescu, a avut o fiică, Elisabeta, pe care a căsătorit-o cu Matei Ghica, nepotul viitorilor domni Grigore și Alexandru Ghica.

„Soția, nefericită în căsătorie, divorțează și se întoarce la casa părintească. Se îndrăgostește de fiul unui popă, Dimitrie, dar nu se cade ca o jupâniță din familia Văcărescu să se căsătorească cu fiul unui preot. Elisabeta îi face totuși trei fii, cărora trebuia să li se găsească un nume, cu tot scandalul.

După moartea Elisabetei și a tatălui său, bătrânul ban Văcărescu, văduva acestuia, „băneasa“ Zoe Văcărescu, semnează actul de adopție a nepoților săi, cu numele său de domnișoară, „Paleologu“. Al doilea dintre acești tineri, Alexandru Paleologu, a găsit mijloace de a se distinge. Tânăr patriot cu idei înaintate, exaltat de exemplul revoluției de la 1848 din Paris, el a tras un foc de pistol asupra domnitorului Bibescu. Abdicarea lui

Bibescu peste puțin timp l-a salvat pe tânărul Paleologu de ocnă. După înfrângerea revoluției de la 1848 din Țara Românească, el s-a refugiat la Paris și va fi tatăl lui Maurice Paléologue, ambasador al Franței la Petersburg, academician, una dintre gloriile diplomației sub a Treia Republică (1870-1940).

Toți erau prinți

Barbu, fiul cel mare al lui Dimitrie Bibescu și al Caterinei Văcăreșcu, a fost adoptat de către unchiul său, Barbu Știrbei, și va ajunge domn al Țării Românești, de la 1849 până la 1856.

Familiiile princiare, acelea care au dat Principatelor domnitori, nu aveau nici ele statutul bine definit în comparație cu nobilimea occidentală. Puține dintre aceste familii dețineau un titlu de prinț ereditar, acordat de către împăratul Austriei, cum erau familiile Ghica și Brâncoveanu, din secolul XVII, sau de către țarul Rusiei, cum erau ramurile familiilor Cantacuzino și Sturdza, în secolele XVIII și XIX.

Arhivele lăsate de către diplomații străini ne informează că, în epoca fanariotă, se încetățenise obiceiul de a numi prinț nu doar pe principele domnitor, ci și pe fiii săi, așa cum fac turcii, care le dau titlul de „beyzade” (fiu de bei), devenit în limba română din acea vreme „beizadea”. Dar, la a treia generație, urmașii trebuiau „să-și reia cinul”. Ei nu o făceau sau o făceau din ce în ce mai puțin în relațiile cu străinătatea, astfel încât aceste titluri de complezență s-au perpetuat până în zilele noastre.

Adopția era deci un obicei curent. Este posibil ca transmiterea numelui pentru femei să se fi făcut pur și simplu conform obiceiului fără să fie nevoie de o hotărâre domnească. Dacă folosirea „particulei” în transpunerea în franceză ori în germană nu s-a răspândit, în schimb problema titlurilor nobiliare străine agita puțin nobilimea moldo-valahă la acest început de secol XIX.

Titlurile ierarhiei feudale nu existau în Principate, doar câteva familii din Țara Româ-

**Nicăieri în
Europa influența
franceză nu a fost
mai profundă și mai
durabilă decât în
teritoriul
românesc.**

nească ori Moldova aveau uneori titluri străine. Oricum, în cele două capitale, Iași și București, în saloanele de la Curte, nu se va mai vorbi curând decât franțuzește, ca, de altfel, în toate familiile puțin mai răsarite. Moldovenii și muntenii manifestau o ambiție în acest sens și domnitorii erau încântați că, la curtea lor, se vorbea mai ales această limbă.

Felix Colson, secretar al consulului Franței, a lăsat un studiu intitulat *Starea prezentă și viitorul Principatelor* (1839). Era o Moldovă sfâșiată de mișcări sociale, de ciocniri între boierii autohtoni, cu titluri

confirmate, și noua nobilime, provenită dintre fanarioți. Fanarioții naturalizați sau născuți în Moldova formează aproape singuri prima clasă a boierimii: ei au făcut să se adopte o lege care îi declara nobili pe toți cei care puteau dovedi îndeplinirea unor dregătorii timp de optzeci de ani. Cum toți erau rude ale domnitorilor, toți erau prinți.

Lux și ruină

Odată cu deschiderea către Occident, cheltuielile pentru lux au crescut fără măsură. Dacă marii moșieri reușeau mai mult sau mai puțin să se descurce, micii boieri se ruinau. Câteva familii, în urma unor căsătorii, expuneau ostentativ o bogăție nemăsurată. La începutul secolului XVIII, Nicolae Mavrocordat se întorsese de la Constantinopol, unde se căsătorise cu prințesa Roxana, fiica lui Scarlat Benghazi, unul dintre grecii cei mai puternici, și văduvă a unui Basarab, fiu de voievod al Țării Românești.

Onorurile pe care le-au primit nu au încetat să sporească gloria acestei familii care, cultivând literele și artele, nu și-a uitat interesele materiale. Mavrocordatii sunt un caz aparte. Celelalte familii, de exemplu Bibescu, dispuneau de alte surse de venit, cum ar fi minele de sare de la Ocna și o fabrică de ciment la Comarnic, de unde și-au asigurat o mare parte din venituri, până la sfârșitul primului război mondial.

După descoperirea zăcămintelor de petrol și de cărbune de la Comănești, boierii din familia Ghica au ajuns foarte bogați. Nicolae Bibescu se

lansase în industria zahărului. Adus din import, acesta era impozitat cu sume mari. El a înființat la Chitila, în 1873, o rafinărie de zahăr din sfeclă, care îi permitea să vândă produsele sub prețurile obișnuite, realizând totuși beneficii substanțiale.

Adoptând chiar și superficial obiceiurile occidentale, nobilimea moldo-valahă nu a dobândit și virtuțile economiei și prevederii, întâlnite la burghezia franceză sau germană. Dimpotrivă, cerințele modei, trăsurile cu echipaje strălucitoare, recepțiile, jocurile de noroc, călătoriile în străinătate grevau puternic veniturile lor funciare. Baza economică a boierilor fusese dintotdeauna și aproape în mod exclusiv proprietatea funciară.

Prințul Dimitrie Ghica a sugerat regelui Carol I că, prin exemplu personal, ar putea pune capăt luxului exagerat.

Domnii distribuiau în mod regulat slujitorilor fideli pământuri din domeniul domnesc sau lăsate în paragină ori chiar pământuri confiscate sau intrate în proprietatea statului, din lipsă de moștenitori. Revoluția greacă (Eteria), pe de o parte, și caracterul antifanariot al mișcării lui Tudor Vladimirescu, pe de altă parte, au avut un prim rezultat pozitiv: sfârșitul regimului fanariot în Principate și revenirea pe tron a principilor autohtoni sau pământeni. La 13 iulie 1822, Sublima Poartă numea în același timp pe Grigore Dimitrie Ghica în Țara Românească și pe Ioniță Sandu Sturdza în Moldova. Mai târziu, membrii marilor familii, Știrbei, Sturdza și Ghica, vor face parte din toate cabinetele principelui Carol.

Valentina Bibescu

O colonie franceză de 15 milioane locuitori

Nu avem astăzi decât o idee vagă despre ceea ce reprezenta influența franceză în Europa, în secolul XVIII și în prima jumătate a următorului. De la Lisabona la Sankt Petersburg, de la Stockholm la Atena, obiceiurile, instituțiile, gândirea, limba erau pretutindeni răvășite de pătrunderea modelului francez. Însă nicăieri în Europa influența franceză nu a fost mai profundă și mai durabilă decât în teritoriul românesc. Pentru români, abia ieșiți din obscurantismul impus de turci, centrul Lumii lor a fost Franța și mai ales Parisul.

Putem spune fără să exagerăm că, timp de peste un

Maria Cantacuzino

secol, de la începutul veacului XIX și până după primul război mondial, românii au fost literalmente „colonizați” de către Franța, fără ca totuși colonizatorul să fie prezent.

Este probabil cea mai frumoasă reușită a influenței prin cultură pe care o putem înregistra în istoria modernă, în așa măsură încât generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze în România, scria, în 1919, ministrului de Război francez: „Dacă dăm românilor satisfacțiile la care au dreptul și dacă ne respectăm angajamentele, vom avea în România o adevărată colonie franceză cu 15 milioane de locuitori, unde vom putea dezvolta comerțul și industria noastră și unde ne vom simți ca acasă”.

Atunci când a trebuit să părăsească malurile Senei și tot ceea ce zece secole de civilizație au produs mai frumos, unul dintre frații Lahovary s-a simțit lipsit de curaj. Constantin a refuzat să plece, s-a certat cu părinții, a renunțat la avantajele unei situații care, alături de meritul lor personal, a permis fraților săi întorși în patrie să ajungă oameni, a căror carieră rapidă și strălucită i-a uimit pe concetățenii lor.

Constantin nu le invidia nici succesul, nici viața pe care ar fi putut să o aibă lângă ei. S-a instalat în Cartierul Latin, la doi pași de Grădina Luxembourg.

Cazul fraților Lahovary este foarte reprezentativ. Constantin, fiul lui Nicolae, nu s-a mai întors niciodată de la Paris. Unchiul său, Jean Lahovary, tatăl Marthei Bibescu, a revenit la București, dar a rămas

puternic legat sufletește de Paris. Ca și toți frații săi, își făcuse studiile în Franța, fiind unul dintre cei mai străluciți elevi ai Liceului Louis le Grand, stimulat poate în ambiția sa și de antipatia colegilor care, confundând opresorul cu oprima-tul, îi spuneau „Turcul”.

În zadar le-a explicat faptul că era creștin ca și ei, porecla i-a rămas. Clasă primul la Concursul general, el a refuzat o catedră la Sorbona și a revenit în România. Mai târziu, i s-a oferit o catedră și la Collège de France. Jean Lahovary nu a putut să accepte această ofertă, căci fusese ales deputat la ultimele alegeri legislative.

Alți membri ai familiei s-au ilustrat în domeniul literelor, ca vărul lor Filip (Philippe), care a lăsat un nume în dicționar, Constantin Brâncoveanu (de Brancovan), fratele Annei de Noailles, care urma în același timp cursurile lui Bergson la Collège de France.

Despre prințul George Bibescu, socrul Marthei, se poate spune fără exagerare că elogiul funebru pronunțat la Institut de France a fost ca pentru un francez. El a lăsat un nume în domeniul istoriei militare, a fost autorul lucrărilor *Retragerea celor șase mii; Belfort; Reims; Sedan; Domnia lui George Bibescu*. Ele l-au impus ca o personalitate în istoria familiei Bibescu.

Familia Rosetti reprezintă un exemplu de continuitate a studiilor la Paris, numeroși fiind membrii familiei care au trecut pe acolo. Ca și alte familii boierești, câțiva Rosetti și-au atribuit titluri de noblete străine, la care nu aveau nici un drept. Acest obicei, la care puțini boieri Rosetti au recurs, era destul de răspândit în

veacul XVIII și începutul lui XIX, dar a dispărut repede. Putem menționa pe Ioan Rosetti, dragoman (traducător oficial) la Ambasada Franței de la Constantinopol.

De la prietenie la complicitate ideologică

Primul din familie care și-a făcut studiile la Paris a fost Neculai N. Rosetti Roznovanu, în 1850. El a urmat Liceul Henri IV și Facultatea de

**Dacă dăm
românilor
satisfacțiile la care
au dreptul și dacă ne
respectăm angajamentele,
vom avea în
România o adevărată
colonie franceză cu
15 milioane de locuitori,
unde vom putea dezvolta
comerțul și industria
noastră și unde ne
vom simți ca acasă**

**Generalul
Berthelot**

Drept. A avut o îndelungată carieră administrativă și politică; a fost ministru al Afacerilor Străine în cabinetele Kogălniceanu, Krețulescu și C. Bossianu. În 1865, a devenit senator și a fost numit membru al Consiliului de Stat.

Printre ceilalți Rosetti care și-au făcut studiile la Paris, putem distinge pe Radu Rosetti (1853-1926), autorul unor cunoscute lucrări cu caracter istoric și literar.

Un alt Rosetti – Eugen – a avut o viață aventuroasă. În toamna anului 1905, a plecat în Transvaal (Africa de Sud),

iar în 1911 a ajuns la Paris, în calitate de corespondent al mai multor ziare americane. În timpul primului război mondial, s-a angajat voluntar în Legiunea Străină din armata franceză. S-a distins în bătălia de la Marna și a primit gradul de sergent.

Alexandru Rosetti și-a susținut doctoratul la Paris, unde s-a căsătorit cu Maria Rallet. El a ajuns directorul Fundației pentru Literatură și Artă a regelui Carol II. Profesor de filologie la Facultatea de Litere din București, academicianul Alexandru Rosetti a lăsat nenumărate lucrări de specialitate.

Călătoriile și studiile la Paris nu priveau decât pe câțiva privilegiați, care, în schimb, vor forma elitele conducătoare în domeniul cunoașterii și în viața politică românească, până la primul război mondial. Românii sunt de origine latină și Franța dorea ca ei să se sustragă oricărei influențe străine și să-și asigure propria dezvoltare. Legăturile franco-române au fost întărite printr-un mare număr de căsătorii între române și personalități de prim plan ale literaturii istorice din Franța. În noiembrie 1848, istoricul Jules Michelet se îndrăgostește de Athenais Mialaret, o tânără din anturajul familial al prințesei Alexandrina Cantacuzino.

Edgar Quinet se însoară cu Hermiona Asachi. Tânăra fusese căsătorită cu prințul Moruzi și a urmat cursurile ținute de viitorul ei soț la Collège de France, din 1841 până în 1845. Parlamentul

român acordă titlul de cetățean de onoare lui Jules Michelet și lui Edgar Quinet. Maria Cantacuzino devine doamna Puvis de Chavannes (*Magazin istoric*, nr. 11/1982). Pictorul a lăsat muzeului din Lyon un admirabil portret al soției sale. Aceste legături de dragoste și prietenie sunt importante, pentru că sunt însoțite de o complicitate ideologică și, în același timp, vor servi ca bază unui discurs franco-român până în 1918 și mai târziu.

Sculptorul de pe domeniul Știrbei

Influența franceză a făcut posibilă schimbarea care, înzestrând bărbații și femeile cultivate cu forță morală, le-a permis să se adapteze, fără revoltă, la o stare de lucruri ce punea capăt propriilor lor privilegii și instaura reprezentarea populară, învățământul și serviciul militar obligatorii, sufragiul universal și exproprierea marilor moșieri urmându-le. Dacă generația părinților lor se opusese acestei evoluții necesare, ea s-a impus după Unirea Principatelor.

Separat de educație, francmasoneria a jucat un rol important în crearea legăturilor dintre România și Franța. Ea s-a dezvoltat mai ales la Iași, datorită lui Neculai Rosetti-Raznovanu. În 1860, loja „Sincere Amicitie” (Prietenie sinceră) din Paris, care primea și străini, număra printre membrii săi câțiva români: Jean Ventura, Jean Diamandi, George Sachelarie, personalități de prim plan în istoria României, cum ar fi Petru

Prințul George Bibescu

Mavrogheni, vicepreședinte al Adunării Legislative de la Iași, Anastasie Panu, membru al aceleiași Adunări, și Dimitrie Sturdza, om politic liberal. În 1862, Dimitrie Sturdza prezenta lojei pariziene pe doi dintre cumnații săi: prințul George Suțu și Dimitrie Balș. Peste un an, printre noii admiși se afla Alexandru Sturdza, mare proprietar, domiciliat la Paris, pe strada Raynouard nr. 71, în arondismentul XVI.

În secolul XVIII, pe malul Senei, într-un loc liniștit, lângă Levallois, la câțiva kilometri de Paris, un bogătaș a construit la Bécons un castel, clădire fastuoasă, desigur, ca tot ceea ce construiau bancherii din acea epocă. În veacul XIX, castelul a avut locatari de prestigiu, cum ar fi Louis Adolphe Thiers, care a scris aici *Istoria Consulatului și a Imperiului*.

Contesa de Noailles

În parcul castelului, George Știrbei, unul dintre fiii fostului domn Știrbei, a construit, după moartea lui Thiers, mai multe loggii. Într-una din ele a așezat un copil sculptat în marmură de către Michelangelo. În acest loc retras și liniștit, în acest refugiu fermecător, a venit să-și trăiască ultimele zile un artist celebru, acceptând ospitalitatea consolatoare, pe care i-o ofere prințul Știrbei.

Sculptorul Jean-Baptiste Carpeaux a petrecut aici ultimele cincisprezece luni din viață, în compania prințului Știrbei. A murit la 12 octombrie 1875. Prințul îi instalase un atelier în apropierea castelului. Un prieten al sculptorului, numit Bernard, locuia împreună cu el, în cazul în care sculptorul ar fi vrut să lucreze, dar acesta nu mai avea putere. Pentru a nu avea probleme cu banii, prințul Știrbei îi cumpărase lui Carpeaux toate desenele. După moartea artistului, el le-a donat Muzeului Luvru.

Astăzi, în locul acela se află monumentul pe care prințul l-a ridicat în amintirea sculptorului.

„În mijlocul acestor amintiri – scria un eminent critic – prințul George Știrbei s-a înconjurat de cărțile sale într-un loc liniștit. Operele de artă îi stau în preajmă. Camerele castelului sunt pline de tablouri și mobile rare. Însă oricât de frumoase ar fi operele de artă, ele singure nu ar putea să dea bogăție locului. Aceste locuri au un suflăt, în asta constă frumusețea lor.” ■

(Va urma)

În românește de
Mihai POPESCU

ISTORIE PRIN ARTA CUVÂNTULUI

„Amintirea Romei și, în general, a omului din Antichitate ne poate fi de folos, ca dojană“.

*José Ortega y Gasset
(1883-1955)*

MARCUS TULLIUS CICERO

FLORIN HERA

Incăstrător strălucit al lumii latine, om de stat al Romei republicane, Cicero ne aduce, prin opera sa de gânditor politic, admirator al înțelepciunii Greciei clasice, mărturia istorică a unei epoci de dureroasă criză. Timpul în care se desfășoară și se curmă tragic viața lui Cicero este ultimul veac înainte de Hristos. Sfârșitul lui Cicero precede și exprimă simbolic prăbușirea regimului republican. Au urmat, implacabil, Principatul lui Octavianus Augustus și Roma imperială.

În cultura poporului român, Cicero a fost întâmpinat cu dreaptă prețuire. Astfel, în predoslovie la Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601, Nicolae Costin, fiu al marelui cronicar

Miron Costin, scrie cu sinceritate, dar și cu emfază retorică: „Nime mai bine și mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu, iubite cetitoriuile, decât acela domnul voroavei rămlenești, Cicero...“.

Pentru Dimitrie Cantemir, Cicero este „marele Demostene al romanilor“, model al frumoasei rostiri și pentru urmași.

În 1846, Ion Heliade Rădulescu, unul dintre ctitorii culturii românești, răspândea chemarea pentru o „Bibliotecă Universală“. Printr-un program editorial pe 10 ani, „Biblioteca“ avea misiunea să ofere în limba română „232 de capodopere ale tuturor timpurilor“. Între acestea, Cicero: Opere filozofice și morale. Pe primul plan al atenției lui Heliade se află De republica (Despre republică), tratat al

În imagine: Forumul roman.

lui Cicero în care se dezbate problema alcătuirii constituționale a statului.

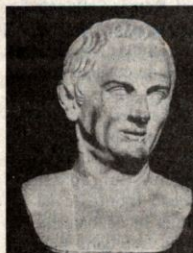
În 1874, Societatea Academică Română premia pe Dimitrie August Laurian, fiul filologului și istoricului August Treboniu Laurian, pentru traducerea celebrilor Filipice ale lui Cicero, îndreptate împotriva lui Marcus Antonius.

În vremurile mai apropiate nouă, celor de azi, numeroase personalități ale literelor și istoriei au continuat să ofere culturii țării noastre versiuni tot mai ample, mai reușite ale operelor lui Cicero, însoțite de cuprinzătoare studii. Lati-niștii și istoricii români care au scos în evidență valoarea literară, precum și valoarea documentară a scrierilor lui Cicero – inclusiv a neprețuitelor lui scrisori – au evocat, uneori, asemănări de destin. Marcus Tullius Cicero – pe care,

așa cum amintea poetul latin Iuvenal, „Roma liberă l-a numit părinte al patriei” – a murit asasinat, în pragul bătrâneții, de un centurion paricid. Numele lui Cicero fusese trecut, de puternici pătimași și fătarnici, în fruntea listei răzburărilor.

Tot astfel au fost răpuși, în zburci-mata istorie a românilor, cărturari iubitori ai culturii și ai patriei – cronicarul Miron Costin, mitropolitul Antim Ivireanul, istoricii Nicolae Iorga și Gheorghe I. Brătianu, filozoful Mircea Vulcănescu.

La mai bine de două milenii de la dispariția fizică a oratorului proscris, care afirmase într-o lume invadată de violență că „armele trebuie să dea întâietate togei”, Cicero rămâne viu și prezent în spi-ritul nostru.

„CE REPREZINTĂ, LA URMA URMEI, VIAȚA UNUI SINGUR INDIVID, DACĂ ISTORIA NU O LEAGĂ DE VIAȚA ÎNAINȚAȘILOR NOȘTRI?“...

CICERO

Omul din Arpinum

Marcus Tullius Cicero s-a născut la 3 ianuarie 106 î.Hr. în orașul Arpinum (azi Arpino), aflat la vreo 120 de kilometri sud-est de Roma.

Familia lui Cicero cuprindea oameni deosebit de cultivați, foarte înstăriți, notabili locali și ofițeri superiori. Rangul social al acestor oameni era cunoscut sub numele de „ordinul equestru” sau „al cavalerilor”.

Lui Cicero i s-a reproșat faptul că nu era născut în Urbea

Romei. I s-a spus chiar că este un „pripăsit” din Arpinum... Unii patricieni l-au privit „de sus”: nu se trăgea din marile familii care își transmiteau magistratura consulară „din tată-n fiu”... Cicero era un *homo novus*, adică un cetățean *nou venit* în rândurile elitei înalților demnitari ai republicii. Uneori, termenul de „homo novus” era folosit în disputele politice în sens de „intrus”, de „parvenit”. Cel care a lansat cu brutalitate asemenea atacuri personale împotriva lui Cicero a fost conspiratorul Catilina, dușman de moarte al marelui orator.

Poporul roman și-a adus însă aminte, cu recunoștință, că și un alt „om din Arpinum” făcuse mari servicii Romei. Chiar lângă Arpinum era locul de naștere al comandantului de oști Caius Marius (158-87 î.Hr.). Generalul Marius, un „homo novus” fără părinți în posturi înalte, a apărat și a salvat Roma, în anii 102 și 101 î.Hr., de invazia distrugătoare a unor armate de teutoni și cimbri, triburi războinice germanice.

Caius Marius și, mai târziu, Marcus Tullius Cicero au ajuns la rangul suprem de consul. Dar, pentru o asemenea reușită,

un „homo novus“ trebuia să aibă însușiri și merite cu totul excepționale. Și, mai ales, să aibă șansa de a demonstra aceste calități în împrejurări istorice de criză.

Pledoarie sub dictatură

Istoricul german Theodor Mommsen (1817-1903), laureat al Premiului Nobel, a criticat cu severitate erorile și, mai ales, ezitățile din activitatea politică a lui Cicero. Mommsen ne evocă ostilitatea față de Cicero a unui alt talentat istoric, Sallustiu (86-35 î.Hr.), un contemporan al lui Caesar și Cicero. Dacă latinului Sallustiu i se atribuie o incertă și controversată paternitate asupra pamfletului intitulat *Invectivă contra lui Cicero*, în schimb semnătura lui Mommsen este incontestabilă sub următoarele aspre aprecieri: „Cicero avea o fire de jurnalist în sensul cel mai negativ al cuvântului“... „El nu era nimic altceva decât avocat, și un avocat prost“...

A avut Cicero o fire de jurnalist? Să reținem o observație făcută de un istoric și latinist român, N.I. Barbu: „Scrisorile lui Cicero ne dovedesc cu o claritate de netăgăduit că el a văzut și a descris cu cea mai mare exactitate situațiile care i-au încruntat fruntea și i-au miscat inima“. Dacă N.I. Barbu are dreptate, se cuvine să recunoaștem pe deplin că marele orator și om de stat roman Cicero avea și însușiri de jurnalist, atât în privința atitudinii civice, cât și a capacității de a vedea și a descrie expresiv faptele.

Este probabil că reproșul lui Theodor Mommsen față de Cicero urmărea să scoată în evidență observația că gânditorul latin nu a făcut istorie propriu-zisă. În această problemă putem aminti comentariul istoricului român Eugen Cizek: „Cicero a scris puține lucrări istorice. El a fost preocupat mai ales de sarcinile unei istoriografii care ar fi putut să contribuie la perfecționarea omului, a cetățeanului... După părerea lui Cicero, istoriografia era o artă folositoare pentru pregătirea în dreptul public și privat, pentru fiecare senator și, în mod special, pentru orator“.

„Ce reprezintă, la urma urmei, viața unui singur individ, se întreba Cicero, dacă istoria nu o leagă de viața înaintașilor noștri?“... Oratorul, juristul, omul politic Cicero vedea în cunoașterea istoriei o cale de dobândire a înțelepciunii în complicatele dileme ale vieții. Sau cumva, mai degrabă, un avertisment? „Nu uita!“ – pare să spună Cicero... Nu uita, pentru a evita repetarea

Mormântul de pe Via Appia al
Cecilei Metella

greșelilor tragice petrecute cândva.

A fost avocat, Cicero? Știm că a pledat în numeroase procese, ca apărător sau ca acuzator. A devenit celebru și în această activitate publică.

Ca și contemporanul său, senatorul mai vârstnic, Quintus Hortensius Hortalus (144-50 î.Hr.), combătut adesea de Cicero ca rival, dar profund respectat ca maestru.

Multe dintre intervențiile lui Cicero în procese publice au fost forme concrete de acțiune politică. Este cazul primului proces de răsunet în care pledează tânărul Cicero, în apărarea lui Sextus Roscius din micul oraș italian Ameria. Suntem la sfârșitul anului 80 î.Hr. Încă din 82, după un sângeros război civil, Roma se afla sub dictatura personală a lui Lucius Cornelius Sylla (138-78 î.Hr.).

10 000 de cetățeni romani, printre care 40 de senatori și 1 600 de cavaleri, au căzut victime, în acest război civil, răzburilor politice. În procesul lui Roscius-fiul, apărătorul Cicero izbutește să înfrângă în dezbaterile din forum, sub cerul liber, pe complicitii lui Chrysogonus – un faimos favorit al dictatorului Sylla.

Una dintre măsurile introduse de dictatorul Sylla a fost schimbarea compoziției juriilor în procesele penale. Până la dictatura lui Sylla, „ordinul cavalerilor“ furniza, prin tragere la sorți, membri care alcătuiau tribunalele. Sylla i-a exclus pe cavaleri din componerea tribunalelor. A rezervat senatelor monopolul

controlului judiciar penal. Care era miza politică a compunerii juriilor?

„Cazul Verres” sau: nimic nou pe frontul corupției

Guvernarea provinciilor romane era, în numeroase cazuri, o cale sigură de îmbogățire considerabilă, prin toate mijloacele. Pentru a deveni guvernator de provincie trebuia să fii senator – și să fi ocupat, mai înainte, o importantă funcție de demnitar, de pildă magistratura de pretor sau cea de consul. Cât timp cineva era guvernator, nu putea fi adus în fața comisiilor de judecată. Jurații nu-l puteau cerceta sau condamna. Dar, după expirarea mandatului – care, în principiu, era de un an – fostul guvernator de provincie, de rang senator, putea ajunge în fața unui tribunal. Era deci importantă compoziția socială a juriilor. Măsura lui Sylla însemna că senatorii vor fi judecați, la tribunal, *numai de senatori*. Președinte al juriului era un pretor.

Și acum, despre „cazul Verres” (*Magazin istoric*, nr. 1/1994). Caius Verres (115-43 î.Hr.) fusese un partizan al dictatorului Sylla. Pretor în anul 74, a devenit, în continuare, guvernator al Siciliei. S-a menționat în acest post timp de trei ani, deși, cum am mai amintit, durata normală a mandatului de guvernator era de numai un an. Verres se bucura de încrederea multor senatori și era cunoscut pentru cruzimea sa, încă de pe timpul lui Sylla.

La începutul anului 70, o corabie „ca-n povești”, încărcată cu comori jefuite în Sicilia, îl debarcă pe Verres în portul italian Velia. De acolo, Verres călătorește spre Roma.

În Capitală îl aștepta o plângere a orașelor din Sicilia. Acestea reclamau justiției restituirea sumelor și a averilor prădate de Verres. Reclamanții sicilienii s-au adresat lui Cicero pentru a le susține cauza în fața tribunalelor romane.

Având încrederea sicilienilor, Cicero a putut aduna coplesitoare dovezi împotriva lui Verres. Fostul guvernator și-a ales ca apărător pe experimentatul jurist Hortensius, care urma să preia și demnitatea supremă de consul, în anul 69.

Cicero a fost nemilos față de Verres, care era un om profund necinstit, viclean și arogant, cu porniri arbitrare.

Apărarea lui Verres a încercat mereu amânarea procesu-

lui, contând pe „spiritul de corp” al senatorilor care formau juriul. Dar, datorită pledoariei de început și dovezilor strânse cu curaj în Sicilia de către Cicero, numele lui Verres devenise simbolul guvernatorului corupt.

Hotărâtor s-a dovedit faptul că, după declanșarea procesului Verres și înaintea trecerii la o nouă acțiune procedurală împotriva învinutului, a fost adoptată la Roma „legea Aurelia”, pentru schimbarea alegerii juriilor în comisiile de judecată penală. S-a renunțat prin această lege la monopolul senatorilor pentru lista de jurați. Juriile urmau să fie alcătuite din trei grupe de cetățeni.

Juriul era compus, în consecință, astfel: o treime senatori, o treime cavaleri, ultima treime – notabili din rândul „tribunilor tezaurului”, cetățeni cu funcții financiare din categoria plebeilor.

Data fiind această modificare socială adusă instanței de judecată, apărarea l-a sfătuit pe inculpatul Verres să abandoneze procesul și să plece în „exil de bunăvoie”. Verres s-a îmbarcat din nou pe „corabia comorilor” și s-a oprit tocmai la Massalia – Marsilia. Acolo avea pusă cu grijă, în păstrare, o parte însemnată din averea furată și din „darurile” stoarse în Sicilia și în Orient, pe unde fusese înalt funcționar public.

Cicero a făcut cunoscute toate rechizitoriile pregătite pentru procesul Verres. Sub numele de *Verrine*, aceste cuvântări au devenit un model clasic de atac împotriva corupției. ■

(Va urma)

Bronz
etrusc
reprezen-
tând un
orator

Cititorii scriu istorie

Dintr-un sondaj efectuat recent în fața Universității din Capitală, acolo unde se află cele patru statui, am constatat că peste 98% dintre cei chestionați nu cunosc nici când și nici cum a fost inaugurată statuia lui Gheorghe Lazăr, fondatorul învățământului național în Țara Românească.

Statuia a fost inaugurată în anul 1886, de către ministrul Instrucției și al Cultelor, Dimitrie A. Sturdza. Acest ilustru om politic și istoric român a fost președinte al Partidului Național Liberal (1892-1908) și prim ministru între anii 1895-1896; 1897-1899; 1901-1904 și 1907-1908. În același timp, în calitatea sa de secretar și apoi președinte al Academiei Române, a fost un sprijinitor fervent al acestei instituții, contribuind la îmbogățirea colecțiilor Academiei.

De la 2 februarie 1885, când a fost numit ministru al Instrucției și al Cultelor, Dimitrie A. Sturdza a ținut numeroase cuvântări, cu ocazia împărțirii de premii în diferite școli din țară, sfințirea unor biserici, la inaugurarea de localuri școlare și a unor drumuri de fier, cuvântări în care a prezentat neconștient cele mai interesante principii de pedagogie, din răspândirea cărora își făcuse o datorie sfântă.

Acum, când s-au scurs 113 ani de la data inaugurării statuii marului cărturar și iluminist român Gheorghe Lazăr, socotim că se cuvine să evocăm, măcar parțial, acest eveniment, făcând apel la *Monitorul Oficial*, nr. 32 din 13 mai 1886.

Statuia lui Gheorghe Lazăr a fost inaugurată în ziua de duminică, 11 mai 1886. La ora 9 dimineața s-a celebrat la Biserica Zlătari un ser-

viciu religios. Apoi, la ora 9.30, toate școlile din Capitală și un numeros public, membri ai guvernului și ai parlamentului, ai tribunalelor, ai municipalității și societăților de cultură s-au adunat în jurul statuii lui Gheorghe Lazăr, operă a sculptorului român Ion Georgescu.

La ora 10, un cor compus din elevi ai Conservatorului și ai seminariilor, ai Școlii normale Carol I și ai corurilor de la bisericile statului, condus de Eduard Wachmann, director al Conservatorului, a intonat prima strofă a imnului lui Gheorghe Lazăr, compus de profesorul Gârbea.

A luat apoi cuvântul ministrul Instrucției și al Cultelor, care a adus un omagiu fierbinte celui care a fost creatorul învățământului național.

„Gheorghe Lazăr s-a născut într-un timp de mare restriște pentru patria noastră... Pericolul nu a venit numai de la sabia și de la focul ce diferite ginți au preumblat pe teritoriul nostru, ci mai ales de la încercarea de a deznationaliza poporul român prin părăsirea limbii strămoșești.

Valurile și furtuna ne amenințau din toate părțile. Era să pierdem chiar uzul limbii noastre. Cei dintâi deveniți creștini în orientul Europei, românii ajunseseră să nu audă lauda lui Dumnezeu decât într-o limbă necunoscută lor. Ei care, din timpuri străvechi, au ajutat cu sângele și cu averea lor pe creștinii din alte țări, vedeau cum limba celor hrăniți și adăpostiți de dănzii cotopea pe cea românească...”

În continuare, D.A. Sturdza a spus: „Născut într-un sat neînsemnat de pe malul

Oltului, Gheorghe Lazăr trecu prin școlile din Sibiu și din Cluj, deveni în Viena laureat în teologie și ajunse a fi,

**SĂ NU-I UITĂM
PE ÎNAINȚAȘI**

tânăr încă, arhidiacon al Episcopiei din Sibiu, catechet la seminarium și predicator bisericesc.

Dar el nu putu să aibă acolo trai bun și curând, învăluit de mulți inamici, fu nevoit să caute aiurea locul unde să-și continue apostolatul.

Pe acele timpuri, în Moldova și în Muntenia, întreg învățământul secundar era în mâini străine. Limba românească ajunsese să se vorbească numai prin sate și de paraciseri.

Puțin credeau că limba românească poate servi pentru a exprima ideile și cugetările înalte. Gheorghe Lazăr caracterizează în stilul său expresiv astfel starea lucrurilor de atunci: «Românii sunt împotriviți limbii românești, adoptând legi și năravuri străine, mulți sunt crescuți sub aripile străinilor, mulți se rușinează a vorbi românește și, ce e mai mult, defaimă limba românească».

Dar tot atunci începu să bată un vânt nou și răcoritor. Simțământul despre originea românilor și despre valoarea acestei origini, izbucnea iarăși cu putere în București și în Iași.

Eforia școlilor din București ia o mare decizie. Ea înființează o școală românească și o încredințează lui Gheorghe Lazăr.

Grele au fost începuturile și scurtă durata acestei școli. Instaurarea ei fu anevoioasă, căci localul de la Sf. Sava era ocupat de Garda Domnească și de servitorii Curții. Abia deschisă în 1816, ea fu închisă la 1821.

Cu dânsa se stinge și Gheorghe Lazăr. El se întoarce în micul și necunoscutul sat de pe malul Oltului, unde curând moare.

Scănteia însă aprinde un foc viu. Școala românească nu mai putea fi înăbușită, căci limba românească răsunase iarăși în școală și la răsunetul ei toată suflarea românească se ridică din adâncă letargie în care se afla. Poporul român se trezi și plin de încredere în sine, el puse mâna la lucru.

În continuare, a rostit o cuvântare și primarul. Apoi corul intonă ultimele două strofe ale imnului lui Lazăr. Elevii școlilor au depus coroane pe pedestalul statuii nemuritorului profesor român.

Vasile DRĂGOI,
profesor pensionar, București

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU – 70 DE ANI

Cercetările de istorie medie, de demografie istorică sau cele privind istoria instituțiilor datorează academicianului Ștefan Ștefănescu contribuții deschizătoare de noi orizonturi. Sintezele privind bănia în Oltenia, întemeierea Țărilor Române, organizarea politică a acestora în evul de mijloc, evoluția proprietății feudale în Muntenia, istoria țărănimii în sec. XII-XVIII ș.a. pun în circulație o documentație exhaustivă, cu interpretări moderne, în spiritul noilor orientări din istoriografia contemporană.

La fel de mult îi datorează generațiile de profesori și de cercetători formați într-o lungă carieră didactică, desfășurată ca profesor la Facultatea de istorie a Universității din București, al cărei decan a fost între 1975-1984. A condus, de asemenea, Institutul de istorie „N. Iorga” – director adjunct (1966-1970) și director (1970-1990).

Este membru al Academiei Române (corespondent – 1974, titular – 1992), precum și al altor prestigioase foruri științifice europene.

Vechi și statornic colaborator al *Magazinului istoric*, acad. Ștefan Ștefănescu a fost membru în Colegiul de redacție încă de la apariția primului număr, în aprilie 1967. Atunci când revistei i-a fost dat să treacă prin momente de încercare, am simțit permanent sprijinul domniei sale, alături de cel al altor prieteni ai noștri și ai cititorilor noștri.

Acum, când la 24 florar, acad. Ștefan Ștefănescu trece pragul celor șaptezeci de ani, însoțim gândurile noastre de prețuire, cu călduroase urări de sănătate, bucurii și viață lungă.

LA MULȚI ANI!

În anii de dinainte de decembrie 1989, ai istoriei unice și unitare a poporului român, s-a creat mitul armoniei și solidarității la greu ale domnitorilor români. Nu se mai putea scrie despre conflictele dintre ei sau chiar alianța cu străinul pentru a-i veni de hac fratelui. Dar asemenea conflicte au existat; și complexul discordiei la români rămâne actual.

BADEA UȘURELU

NICULAE KOSLINSKI

La mijlocul veacului XVII se părea că vremurile deveneau ceva mai prielnice pentru Țările Române. Poarta otomană începuse un lung război cu Venetia, Imperiul austriac abia ieșise din Războiul de 30 de ani, iar regele Poloniei era absorbit de probleme interne pe care i le provoca mișcarea de independență a cazacilor conduși de Bogdan Hmielnițki.

Matei Basarab se apropia de sfârșitul lungii sale domnii (1632-1654), pe care și l-ar fi dorit pașnic, dacă celălalt domn român, de la Iași, neastâmpăratul Vasile Lupu – „fire mai mult împărătească decât domnească” – cum îl ironiza cronicarul, și-ar fi mutat gândul necugetat de a-l vedea pe tronul muntean pe fiul său Ștefăniță. Se zvonise – și apoi se confirmase – că vodă Vasile nu renunțase la planurile sale de mărire. Informat, bătrânul Matei, înțeles cu principele transilvan, trimisese de grabă corpuri de oaste în Moldova, ajutându-l pe logofătul Gheorghe Ștefan să ocupe Iași și să-l alunge pe Vasile Lupu, la 3 aprilie 1653.

Refugiat la Camenița, Vasile Lupu îl chemase în ajutor pe ginerele său Timuș, fiul lui Bogdan Hmielnițki, și, o lună mai târziu, la 1 mai, cazacii lui Timuș au învins oastea lui Gheorghe Ștefan,

la Popricani, restabilind în domnie pe Vasile Vodă. Profitând de prezența oastei căzăcești, acesta din urmă a crezut că sosise momentul prielnic pentru a-l izgoni din domnie pe voievodul muntean, dar până una alta, ginerele său avea alte treburi mai urgente. Era nerăbdător să-și verse veninul împotriva boierilor moldoveni care se opuseseră căsătoriei sale cu frumoasa domniță Ruxandra, declanșând o adevărată vânătoare. Domnul moldovean fusese nevoit să intervină cu fermitate pentru a salva de răzbunarea lui Timuș pe frații Toma vornicul și pe Iordache Cantacuzino vistiernicul, doi boieri pe care îi avea în mare cinste. Și pentru că o nenorocire nu vine niciodată singură, s-a întâm-

plat ca în bătălia de la Finta, din 17/27 mai, oastea munteană să-i spulberă pe cazacii lui Timuș, Vasile Vodă scăpând prin fugă. Liniște nu mai putea avea. Ajutat de munteni și ardeleni, Gheorghe Ștefan a înfrânt din nou oastea lui Vasile Lupu, în bătălia de la Sârca, din 15-16 iulie, alungându-l din nou dincolo de Nistru. Timuș a intrat iarăși în Moldova cu cetele sale de cazaci și a ocupat Suceava. La 18 septembrie, căpetenia cazacilor a murit în urma unei răni, și cetatea s-a predat noului domn Gheorghe Ștefan.

Constantin Șerban,
domnul muntean

Influența postelnic Constantin

Ca de obicei la schimbări de domnie, boierii s-au împărțit. Cei mai mulți au rămas în țară, alții l-au urmat în pribegie pe fostul domn. Toma vornicul, rămas în țară, fusese ademenit să-l cheme acasă pe fratele său Iordache Cantacuzino, fugit în Polonia. Dar atunci când acesta a sosit, cei doi frați au fost închiși de Gheorghe Ștefan chiar la curțile sale de la Buciu-lești pe Bistrița, confiscându-le toată averea. Arestați au fost dați apoi pe mâna armașului Grigore Hăbășescu pentru a fi executați.

Deși veniseră de curând în Moldova, Toma și Iordache Cantacuzino reușiseră să dobândească averi frumoase. Au făcut daruri armașului pentru a le amâna execuția și au trimis grabnică veste vărului lor Constantin Cantacuzino, vel postelnic în Țara Românească, rugându-l să intervină la domnul său și la Poartă și să-i scape de osândă. Constantin Cantacuzino postelnicul era căsătorit cu Iliana, fiica fostului domn Radu Șerban și în bune relații cu noul domn muntean Constantin Șerban, urmașul lui Matei Basarab. La solicitarea postelnicului Cantacuzino, domnul muntean a făcut degrabă scrisoare către Gheorghe Ștefan, amenințându-l cu război în caz că va ucide pe cei doi frați Cantacuzino.

Și cum execuția urma să aibă loc dintr-o zi în alta, scrisoarea trebuia să ajungă la

vreme. Constantin postelnicul l-a însărcinat cu predarea scrisorii respective pe un tânăr boier, bun călăreț, Badea Bălăceanu vtori postelnic. Și s-a întâmplat ceea ce nimeni nu mai spera: plecând de îndată din București și schimbând cai de olac (de poștă), într-o zi și-o noapte, Badea a ajuns la Iași, predând la timp scrisoarea lui Gheorghe Ștefan. „Iar vodă – povestește cronicarul Constantin Căpitanul – au chemat pe armaș de l-au întrebat: trăiesc ori omorându-i-ai? Și zicând că nu i-au omorât, i-au slobozit pentru voia lui

Gheorghe Ștefan a beneficiat de sprijinul concertat al ardelenilor și muntenilor

Constantin vodă“. Povestind isprava lui Badea Bălăceanu în *O samă de cuvinte*, Ion Neculce scria: „Și căpitanul acela ce-au venit cu cărțile într-o zi și o noapte din București de-au ajuns la Iași, i-au pus muntenii nume de-atunci de Ușurelu, carele după aceea multă milă a avut de la Cantacuzinești“.

Chiar ușurel n-o fi fost Badea. Trebuie să fi fost însă destul de bine legat și cu o fire dinamică, așa cum rezultă de altfel și din isprăvile sale de mai apoi. Dar pe ce drum va fi călătorit el spre Iași?

Șleaul de țară trecea pe la marginea codrului Vlăsiei, prin Gherghița, ajungând aproape de gura Teleajăului și de-acolo, pe la poalele dealurilor, trecea prin Buzău și Râmnicu Sărat până la Focșani. De la Focșani o apuca spre Siret și apoi pe valea Bârladului și Vasluiului până la Iași. Dar se poate să fi luat și alt drum, pe la Afumați, Movița, Buzău. Oricum, a avut de străbătut între 400 și 450 km, timp în care a trebuit să schimbe de vreo 10-15 ori caii.

Dar cine era acest Badea? Era fiul lui Constantin și al Simei, întemeietorul schitului Gâlmelle (Olt), trăgându-și numele de la moșia Balaci (Teleorman), pe care o cum-părase străbunicul său Spătă logofăt pe la 1556. Unchiul lui Badea, postelnicul Barbu, murise în luptă la Camenița (Polonia) în 1634. De tânăr, Badea se dovedise un om cu minte și cu inimă, de vreme ce Matei Basarab îl trimisese în taină la principele Rákóczi, în 1653, ca „să-i dea o seamă de oști ajutor împotriva lui Vasile Lupu și a lui Timuș“, așa cum scrie cronicarul Radu Greceanu. Oștile ardelenesti n-au mai apucat să ia parte la bătălia de la Finta, dar Badea avea să fie bine privit și de noul domn Constantin Șerban, care avea să-l facă vâtaf în 1657, pentru slujirea cu credință a domniei. Badea și cu Dima bărbierul îl preluseră pe Hrizea spătarul, domnul proclamat de răsculații seimeni în 1655; după ce fusese înfrânt, fostul „domn al seimenilor“ se refugiasse la Brăila, dar turcii l-au

predat noului domn și acesta îl însărcinase pe Dima bărbierul (chirurgul) să-l creșteze la nas.

Povestea neterminată a cronicarului Amiras

Doi ani mai târziu, Badea ajunsese comandantul strajei (avangarda) oștirii în-cropite de Constantin Șerban cu ajutorul lui Rákóczi pă-trunșă în Moldova, în septem-brie 1659. Oștenii lui Badea au surprins straja domnului moldovean Gheorghe Ghica – pus de turci, – și acesta fugi după ajutorul tătarilor. Aceș-tia din urmă au venit în nu-măr mare și au învins oastea lui Constantin Șerban într-o luptă lângă Iași, la 21 noiem-brie 1659, luând în robie pe mulți, între care și Gheorghe Bălăceanu vornicul, care avea să se răscumpere după vreo doi ani. Se pare că Badea, bun călăreț, a scăpat de robie, întrucât în februarie 1661 era din nou în Țara Românească. Sub domnitorul Radu Leon a ajuns vel agă (1665), slujbă care îl îndreptăța să-i prindă și să-i pedepsească pe hoți și pe alți tulburători ai ordinii.

Poate că în această slujbă va fi deprins și el ceva din năravurile celor pe care era chemat să-i pedepsească. Așa cum relatează cronicar-ul Amiras, în 1669 fu părât domnului Antonie din Po-pești că împreună cu un anume Buta ar fi pră-dat și ucis niște ne-gustori și niște că-lugări aflați în drum spre

Moscova. „Închisu-s-au și Badea Bălăceanul și l-au scos să-i taie capul, apoi l-au iertat din ce pricină ei vor ști“, încheie Amirás povestirea, fără să se mai întrebe dacă a fost cu adevărat vinovat sau a fost iertat doar pentru meritele sale din trecut.

Serdar în 1671, vel clucer și boier divanit în 1672, Badea, care trebuie să fi avut acum vreo 45 de ani, nu-și pierduse deloc zelul războinic. E rândul cronicii lui Șincal să relateze cum în noiembrie 1673, la Hotin, „erau cu leșii și mulți boieri români ames-

*Vasile Vodă al Moldovei, un fel de
mama tuturor răzuitărilor*

tecați dimpreună cu comitul Bălăceanu“, care s-a purtat vitejește alături de voievodul Moldovei, Ștefan Petriceicu. Domnul moldovean trecuse din tabăra turcească în cea a lui Sobieski, ceea ce avea să-l coste mai târziu scau-nul, cu toată victoria polone-zilor. Badea n-a pățit însă nimic, dimpotrivă, a fost făcut mare vornic în 1678, iar un an mai târziu, a fost numit caimacam (locțiitor de domn în Țara Româ-nească) împreună cu Brân-coveanu, în așteptarea noului

domn numit de Poartă, Șer-ban Cantacu-zino.

Relațiile lui Badea Bălăceanu cu această domnie au fost din cele mai bune și datorită faptului că fiul său, Constantin, s-a căsătorit cu fiica domnului. În timp ce Șerban vodă s-a aflat cu turcii la asediul Vienei (1683), Badea Bălăceanu a rămas la București ca ispravnic al scaunului domnesc.

Badea Bălăceanu a murit în 1687, ca mare vornic, fiind îngropat în biserica Mitro-poliei din București. Însuși-riile sale ostășești le-a moște-nit fiul său Constantin. Intrat în rândul marii boierimi, aga Constantin Bălăceanu a avut chiar și ambiția de a răvni la tron, trecând pe față în tabăra imperialilor. În bătălia de la Tophani-Zărești din 1690, din-tre un corp de oaste imperială și turco-tătarii veniți în aju-torul lui Brâncoveanu, aga Bălăceanu a fost ucis, iar dom-nul muntean a poruncit ca la București să fie expus capul celui ucis. Prigônit și cu ave-rea confiscată de domnie, fiul celui ucis, Ioan „graful“ și-a recăpătat o parte din averi în timpul stăpânirii austriece în Oltenia. Dar și el a fost ucis de turci, în 1737, atunci când a încercat să treacă din nou în Ardeal, cu prilejul războiului turco-austriac din 1736-1739.

Cu toată viața sa aventu-roasă, Badea, zis Ușurelu, nu a intrat în legendă pre-cum Buzești sau Golești. Menționat în atâtea îm-prejurări în izvoare el poate căpăta oricând alura unui perso-naj de roman istoric. ■

Belgia – Olanda – Anglia – Italia –
India – Ceylon – Indochina – Tunisia –
Tibet – China – Coreea – Japonia –
Birmania. Itinerarul unui globe-trotter sau
al unui om de afaceri de azi? Aș! Al unei femei
din veacul trecut care, până la sfârșitul vieții
– aproape 80 de ani –, având vocația
aventurii, a vrut să cunoască lumea.
Când n-a mai putut, a visat-o.

ALEXANDRA DAVID-NEEL: AVENTURA ASIATICĂ

Sub soarele Indiei o femeie stă imobilă în mijlocul a cinci ruguri în flăcări. Din când în când o flăcără o atinge. Măinile i se contractă. Căldura este de nesuportat, dar ea suportă. Nu se îndoia de mijloc, nu vrea să se cruțe. „Hai, Alexandra, desprinde-te de durere, concentrează-te asupra ta însăși și asupra spiritului tău“. Meditează, așa cum au învățat-o maestrul ei budist și iată deja că simte căldura mai puțin...

Scriitoare și orientalistă renumită, exploratoare solitară și călătoare neobosită Alexandra David-Neel a mers până la capătul încercărilor și al tuturor provocărilor. Ani la rând, ea a explorat ținuturile Asiei.

Piele albă, suflet galben

A văzut lumina zilei departe, foarte departe de acele locuri, la Saint-Mandé, în regiunea Parisului, la 24 octombrie 1868. Nui-i plăcut ambianța din familia David. Avea reguli mult prea constrângătoare pentru ea. Mama ei, Alexandrine, era preocupată îndeosebi de virtute, de ținuta ei și a copiilor, de economiile casei. „O înconștientă, o minte tristă prost echilibrată“, va spune Alexandra. O femeie austeră, care nu s-a mai interesat de

copii, după ce aceștia au depășit vârsta creșterii, și care privea cu anxietate evoluția fiicei. Încet-încet, Alexandrine s-a detașat de ale casei, consacrându-se hobby-ului ei – strânsul banilor.

Cu Louis, tatăl ei, Alexandra – Nini, cum i se spunea – a avut legături mai tandre. „Este omul pe care l-am iubit cel mai mult pe lumea asta“, va scrie mai târziu. Prieten cu Victor Hugo, învățător și profesor de franceză, Louis David avea același caracter cu fiica lui.

Alexandra a manifestat de foarte devreme dorința de a

evada din această familie atât de puțin predispusă aventurii. Își petrece vara anului 1871 în Touraine, la bunica paternă. Are numai 3 ani și iese din grădina casei, ajunge pe un drum de țară, unde o găsesc disperați bunicii. Este prima ei evadare-aventură. La 5 ani, în pădurea de la Vincennes, povestește arborilor despre insuportabila ei mamă, despre discuțiile dintre părinți... și nu e de găsit. Dar până la urmă o găsește poliția și o duce acasă.

Fetița se retrage în solitudine și în visare, pentru

a-și îndulci tristețea. Caută pe atlas țara bibeloului de porțelan pe care i l-a dăruit mama ei și ore în șir o privește și nu vorbește decât despre Asia. Atunci descoperă acest continent și jură să ajungă la el. „Fiica mea are pielea albă dar sufletul galben“, glumește Louis, fără să știe ce mare adevăr a grăit.

În 1874, familia David se mută de la Saint-Mandé la Bruxelles, orașul unde s-a născut Alexandrine. Se instalează cu toții într-o casă mare. Louis o duce deseori pe fetiță la plimbare în pădurile din vecinătate. Între ei se naște o prietenie complice. Interesată de religie și viața spirituală, fetița obține per-

mișiunea părintelui să se convertească la protestantism, religia tatălui ei. Mănată de o curiozitate de nestăpânit, vizitează mănăstirea carmelitelor, de unde va pleca repede, decepționată de viața surorilor de acolo. Dar continuă să viseze la vocația ei religioasă. „Voi fi misionară“ – își spune.

Timpul trece. Nini crește. Este inteligentă, curioasă, o bună elevă, o bună muziciană. Face progrese la pian, își cultivă vocea de soprană, pătrunde în minunățiile cărților din biblioteca tatălui ei, unde printr-o simplă întindere de braț ia din raft comoară după comoară. Citește ziarele, cărți care nu sunt întotdeauna potrivite vârstei ei, biografii de asceți, pe care le adoră.

Asia rămâne pentru adolescentă o promisiune de evadare. Alexandra nu este fericită. Viața i se pare golită de sens. Abia vara lui 1883 îi aduce gustul de a trăi și a pleca. În vacanță, pe malul Mării Nordului, își pregătește bagajele și își strânge economiile. Are 15 ani. Gata, își ia zborul: Olanda, Anglia. Numai pentru câteva

Ceylon, 1911. La 43 de ani Alexandra începe un periplu ce va dura 14 ani

săptămâni însă, pentru că nu mai are bani. Louis și Alexandrine sunt bucuroși să o vadă revenind acasă. Ar trebui să o pedepsească, dar își dau seama că ar fi un non-sens. Adolescența este insensibilă la lipsuri de orice fel.

A învățat din *Viețile sfinților* să se stăpânească. Părinții se tem să nu plece din nou. La 17 ani Alexandra o face. Merge în Italia, de data asta. Rămâne acolo până își epuizează economiile, apoi scrie părinților să vină să o caute. Dar afacerile casei merg prost. Averea familiei e pe sfârșite. Alexandra trebuie să muncească. La 19 ani, ea, cea îndrăgostită de orizonturi îndepărtate, se vede închisă într-un mic magazin de țesături.

O cunoștință benefică

Prietenia cu un bărbat o va distra de la pasiunea călătoriilor. Este un prieten al tatălui ei, Elysée Reclus, cu care va păstra legătura toată viața.

Cunoscut geograf, el va înțelege pasiunea Alexandrei și o va împinge să-și realizeze visul. Casa lui și fabuloasa-i bibliotecă îi stau oricând la dispoziție. Acolo, în Belgia, Alexandra o va întâlni pe d-na Morgan, o englezoaică cultivată, membră a unor asociații ce încurajează studiul religiilor și filosofiilor scrisită și Zen. Grație acestuia, Alexandra

cunoaște mulți oameni pasionați ca și ea de Asia și află multe alte lucruri despre acest continent. Îi pare rău că nu poate citi în sanscrită. Nu știe limba. Dar nici o problemă. O să o învețe. Pleacă de la Bruxelles la Paris, unde studiază hindi. Dar se simte izolată, obosită, părăsită și cade într-o stare de depresie.

Se gândește la moarte. Dar se hotărăște să se apuce să scrie. Un eseu. Ceea ce îi ridică puțin moralul. Are 21 de ani și nu-i place nici un băiat. Feministă convinsă, crede că, dintotdeauna, bărbatul și-a transformat soția în sclavă. Dacă va iubi vreodată, va iubi o filosofie sau un ținut anume.

La Paris frecventează des muzeul Guimet, consacrat Extremului Orient. Admiră aici statuile lui Buddha și stampele

care-i amintesc de atlasul copilăriei ei. Face cunoștință întâmplător cu d-na Bréant. Aceasta cunoaște India și îi povestește tinerei despre viața de acolo, mănăstirile țării, mijloacele de transport, banii de care ai nevoie.

Într-o bună zi când iese din muzeu, Alexandra își dă seama că deține deja cheile primei sale călătorii în India și Ceylon. Rămâne doar să facă rost de bani.

Nașa ei moare și moștenirea de la ea cade la țanc.

Va putea să-și realizeze visul. În 1891 un vapor o duce spre Asia și spre toate fanteziile sale. Are 23 de ani și poate să-și satisfacă setea mistică.

Alexandra debarcă în Ceylon, dornică să-i înțeleagă spiritualitatea, și rămâne acolo șase luni. India o cheamă însă. Numai golful Manar (Oceanul Indian) o desparte de ea. Vreme de un an se inițiază în viață și credințele indienilor, îi frecventează pe bătrânii înțelepți, pe asceți și budiști, studiază filosofia religioasă. Dar din nou este în pană de bani.

Domnișoara David se vede nevoită să părăsească cu regrete Orientul, cucerită de ce a văzut, auzit și înțeles. Acum vrea să scrie despre toate. I se pare cel mai important lucru. Trebuie să transmită altora cunoștințele ei, trebuie să propage budismul în Franța. Într-un cuvânt, trebuie să publice. Apoi, într-o zi, cândva, va reveni.

Fiecare cu iubirea lui

Ajunge în Franța în 1893 și începe să scrie în reviste ca *Le Mercure de France*. Dar bani tot nu are. Alexandra trebuie să se descurce singură. Norocul nu-i mai surâde tatălui ei.

Se hotărăște să cânte. Are voce bună și muzica i-a plăcut dintotdeauna. Sub numele de

Jean este mereu prezent. O susține. Ea nu îl iubește fizic, dimpotrivă este mândră că nu aparține nici unui bărbat și că poate rămâne liberă. Într-o seară de septembrie a anului 1900, Alexandra cântă la opera din Tunis, unde este angajată de câteva luni.

În public se află Philippe Neel, un inginer francez de căi ferate. Privirea lui o tulbură,

silueta lui aristocratică o impresionează. Se cunosc mai bine și se plac. Alexandra îl iubește cu adevărat. E fericită, dar relația lor – convin amândoi – rămâne în afara căsătoriei. Philippe îi jură să-și părăsească toate amantele. Dar într-o zi, Alexandra descoperă un poem pe care i-l închinase

ei expediat altei iubite. Este la un pas de o mare depresie. Când el o cere în căsătorie, nu știe de ce, dar acceptă. La 4 august 1904, la Tunis, devine d-na Neel.

Philippe și Alexandra se iubesc și se detestă. El are o nouă amantă și Alexandra află. Îi reproșează, apoi devine înțeleaptă. Și pe ea o așteaptă marea iubire: Asia. Are 43 de ani când își ia rămas bun de Philippe. El îi dă banii de călătorie. Nu știe că n-o să o mai vadă 14 ani. 14 ani în care călare pe măgari, pe iaci, pe cai, pe jos sau într-o lectică va bate drumurile Asiei, pentru a se întâlni cu înțelepții ei și pentru a vizita mănăstirile. Cu un turban sau o pălărie pe cap, cu picioarele în

La 70 de ani, neobosită, Alexandra David-Neel își reia drumul spre China, unde Jiang Jieshi (Cian-Kai Și) îi oferă o escortă

scenă Alexandra Myrial, se angajează în teatrele de provincie. Louis și Alexandrină sunt fericți. Ziarele le laudă fiica în *Traviata*, *Carmen*... Semnează din ce în ce mai multe contracte, dar câștigurile sunt modeste. În acești ani dificili, întâlnește un tânăr compozitor, Jean Haustout, de 32 de ani. Muzica și pasiunea pentru China îi apropie. Se înțeleg de minune și lumea îi percepe ca pe un cuplu. De altfel, locuiesc în același apartament și pe cutia lor postală scrie DI și D-na Myrial. Soluție ideală pentru a închide gura târgului – care comentează celibatul lor tardiv: Alexandra are 33 de ani.

Trec lunile și vocea ei „merge la export”: până în colonii, în Indochina și Tunisia.

încălțăminte lejeră, pe care trebuie mereu să o ungă ca să reziste la umiditate, își va face „marea călătorie”. Cea care o va face celebră în Franța și în lumea întreagă. Va străbate mii de kilometri de-a lungul și latul Indiei, Tibetului, Chinei, Coreei, Japoniei. Va învăța foarte bine sanscrita, va cunoaște mulți călugări, mari gânditori: brahmani, lama, doctori în teologie, asceți și chiar pe maharajahul Kumar, care o prețuiește enorm.

Drumul e greu, dar nu-i e frică de nimic. Ia cu asalt munții, traversează deșerturi ostile, merge în etape de 20-30 km. Când catărul cedează, o ia pe jos. Își epuizează ghizii și servitorii. Ei vor să se oprească, dar ea refuză. Uneori, de oboseală, se dezechilibrează și cade din lectică. În fine renunță la hainele europene și îmbracă rochia ocru a celor care își consacră viața spiritualității.

Dalai-Lama este stupefiat

Robustă, Alexandra experimentează totul. Vrea să-și stăpânească durerea și face atunci testul celor „cinci focuri” sau cel cu planșeta cu cuie pe care trebuie să se culce. Refuză totuși câte o mâncare specifică locului, care nu-i place, dar, în general, învață să se domine perfect. Într-o zi se apropie de ea un tigrul care se pregătește să o atace. Ea face efortul să-l privească fix în ochi, animalul mârâie și pleacă.

În aprilie 1912, la Kalimpong, în Himalaya, îl întâlnește pe Dalai-Lama. Nu

se prosternează în fața lui, cum este obișnuița, ceea ce face legendară această vizită. Să fi fost un gest deliberat sau o omisiune? Nu se știe. Omul o privește mirat pe această budistă sinceră, occidentală, cultivată. Ea îi cere explicații ce ar permite lectorilor ei europeni să înțeleagă mai bine budismul. Dalai-Lama, stupefiat de cunoștințele ei, îi propune să-i dea un răspuns scris. Documentul, cu totul excepțional, va fi publicat în *Le Mercure de France*.

Philippe este fascinat de actele de curaj ale soției sale. O sprijină în continuare. Îi trimite bani să-și plătească servitorii și hrana. Ea îi scrie de mai multe ori pe săptămână, iar el îi păstrează fiecare scrisoare.

Ultima ei aventură? În octombrie 1914 a întâlnit un înțelept tibetan, într-un loc pustiu, la 3 900 m altitudine, pe un vârf al Himalayei. Omul trăia într-o cavernă, ea în alta: patul ei era făcut din perne subțiri. Când era frig, făcea focul și își acoperea capul cu un turban de piele de miel. Înțeleptul a acceptat să facă din ea un discipol al lui. O învață filosofia și limba tibetane, iar ea îl învață engleza.

Viața cotidiană nu este deloc ușoară, chiar dacă servitorul ei, Yongden, are grijă de toate. L-a întâlnit pe drum pe acest tibetan de 14 ani, care a abandonat totul pentru a o sluji. Pentru ea Yongden, bucătar și prieten, este fiul ideal.

Cad primii fulgi de zăpadă. Împreună cu ermitul, Alexandra și slujitorul ei se retrag lângă o mănăstire.

Rămân acolo șase luni și se hrănesc numai cu unt de iac, cartofi și napi. Când revin zilele bune, se întorc cu toții și se abandonează meditației. Ermitul nu prididește să admire răbdarea acestei pariziene.

Mai trec doi ani. Apoi Alexandra hotărăște să pornească din nou la drum, împreună cu „fiul” ei. Merg în Birmania, Japonia, Coreea, India, China. Dar ea are în cap un mare proiect: să vadă Lhasa, capitala secretă a Tibetului. Nici o femeie europeană nu a avut acces acolo. Orașul este interzis străinilor, dar ea vrea să încerce.

Începe o călătorie lungă de trei ani. La Labrang, cea mai importantă cetate monastică din Tibetul oriental, cu peste 3 000 de călugări și 68 de temple, șase colegii și o importantă bibliotecă, Alexandra ajunge în martie 1921. Se deplasează cu toții noaptea, pentru a nu fi reperați, și dorm adesea sub ploaie. Zăpada le frige picioarele și hrana le lipsește. Pe o punte se rupe o coardă și Alexandra rămâne multă vreme suspendată în gol. Pentru a nu fi o ispită pentru hoți, se dă drept o femeie – lama, înzestrată cu forțe spirituale miraculoase. Când i se cere un exorcism, se execută imediat. De fiecare dată când este solicitată, se comportă ca o tămăduitoare autentică. În sfârșit, într-o zi de ianuarie 1924, grupul ei pătrunde în Lhasa. Pentru a nu fi remarcată, își ascunde fața sub un strat de funingine. Trece drept bătrâna mamă a lui Yongden ce recită rugăciuni toată ziua. Yongden este cel

care are toate grijile materiale asupra sa. Scenariul funcționează bine. Totuși, Alexandra comite o imprudență. Într-o dimineață se spală în râu, expunându-și corpul, pielea albă. Cineva o denunță și guvernatorul vrea să o aresteze. Dar constată că ciudatul grup fugise deja.

La 100 de ani își reînnoiește pașaportul

Alexandra era prima europeană care văzuse Lhasa. Acțiunea ei face senzație în lumea întreagă. Ea îi scrie lui Philippe: „Ce am făcut eu poate trece drept nebunie. Deși succesul meu este total, chiar dacă mi-ar oferi cineva un milion pentru a reîncepe această aventură, în aceleași condiții, cred că aș refuza“. Lhasa era ultimul ei vis, ultima ei aventură.

Epuizată de cei 14 ani de peregrinări, exploratoarea vrea să se întoarcă acasă. Se gândește deja la ce va face de-acum înainte în Franța, la cum își va „mistui“ aventurile. Are la dispoziție un an ca să reflecteze, atât cât să ajungă în Sri Lanka și să ia vaporul pentru Le Havre. Yongden se îmbarcă cu ea.

În mai 1923 Alexandra vede continentul copilăriei. Străbătuse peste 2 000 km. Întoarcerea este triumfală. Philippe a informat presa despre isprăvile ei. Primește tot felul de distincții, între care Legi-

unea de Onoare. Prin saloane nu se mai vorbește decât despre ea. Publică numeroase articole și ține conferințe la Collège de France.

Începe să lucreze la cea mai importantă dintre cărțile ei: *Călătoria unei pariziene la Lhasa*. Scrie peste 15 ore pe zi. Povestea ei cunoaște un succes răsunător, ceea ce îi permite să-și cumpere o casă

intactă, pentru că aventura rămâne singura rațiune a existenței pentru ea.

Așadar, mai întâi în China. Alexandra și Yongden au mari greutăți acolo. Banii le lipsesc, frigul este crunt, foametea și epidemiile decimează țara, războiul civil amenință. Pe jos sau cu căruța, ajung în India după trei ani de călătorie. Gălbenare de două ori și o teniază slăbesc forțele bătrânei doamne. Încă mai merge pe jos de la o mănăstire la alta. Dar, în 1946, mărturisește ea, „călătoria s-a sfârșit“. „Iată-mă în avionul ce merge spre Europa... La revedere India, India tinereții mele... Sau poate adio?“.

Alexandra David-Neel are 78 de ani. Își va petrece

restul zilelor visând la Asia, mângâind suvenirurile de călătorie, cu care și-a decorat casa.

La 100 de ani se gândește să plece din nou. Chiar își reînnoiește pașaportul. Dar nici Yongden, nici Philippe nu mai sunt ca să o susțină. O așteaptă sus, în ceruri. Pe 8 septembrie 1969 Alexandra pleacă și ea. În februarie 1973, după o ceremonie budistă, secretara și prietena ei de o viață, Marie-Madeleine Peyronnet, împrăstie cenușa Alexandrei și a lui Yongden în Gange. Ultima ispravă a fiicei lui Louis și a Alexandrinei David. ■

Adaptare de
Florentina DOLGHIN

Pe traseul spre Lhasa, niciodată singură

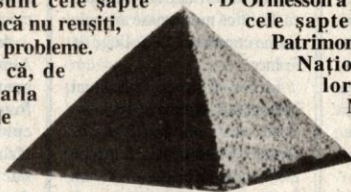
la Digne. O numește Samten Dzong (Fortăreața meditației – în tibetană). Credinciosul Yongden locuiește cu ea. Vrea să-l adopte legal, dar îi trebuie autorizația lui Philippe care, în cele din urmă, i-o dă.

Între Alexandra și Philippe nu mai domnește aceeași înțelegere. Philippe a sfătuit-o să rămână în Orient. Se teme că, la revenirea ei, nu va mai putea face totul după placul lui. De altfel, cei doi nu prea au ce să-și spună. Alexandra se consacră scrisului, publică mult (*Mistici și magicieni din Tibet, Inițieri în lamaism*) și ține conferințe peste tot în Europa.

La 69 de ani hotărâște să se întoarcă în Asia. 12 ani după „expediția“ ei, pasiunea este

Ați putea răspunde imediat la întrebarea: „Care sunt cele șapte minuni ale lumii?” Dacă nu reușiți, nu vă faceți prea multe probleme. Și nu numai pentru că, de exemplu, nu puteți afla răspunsul din actualele manuale școlare. Dar la un sondaj efectuat de revista

franceză *Historia*, academicianul Jean D'Ormesson a putut numi doar șase din cele șapte minuni, directoroarea Patrimoniului și președinta Casei Naționale a Monumentelor Istorice din Franța, Maryvonne de St. Pulgent, doar cinci, la fel ca și fostul ministru francez al culturii, Jack Lang.

CELE ȘAPTE MINUNI ALE LUMII

Număr magic

Iată de ce ne-am gândit să revenim asupra subiectului, chiar dacă cu mulți ani în urmă *Magazin istoric* a mai publicat un articol cu această temă. Vom prezenta, începând cu acest număr, făcând apel la surse diferite, câte una dintre cele șapte minuni ale lumii. Să încercăm, la început, să reconstituim modul cum s-a ajuns la lista de exact șapte minuni.

De fapt, nu există o singură listă. Iar minunea care vine, cel mai adesea, prima în minte, *Farul din Alexandria*, a ajuns foarte târziu pe listă. Singurul tratat antic dedicat în întregime celor șapte

minuni a fost atribuit, multă vreme, unui grec din Bizanț, Filon, care a trăit în secolul II î.e.n. Manuscrisul nu s-a păstrat în întregime, lipsind descrierea ultimelor două minuni. Din fericire, autorul le enumeră în introducere pe toate: *grădinile suspendate din Babilon, piramidele din Egipt, statuia lui Zeus de la Olimpia, realizată de Fidias, colosul din Rhodos, zidurile Babilonului, templul lui Artemis din Efes și mauseoleul lui Halicarnas*. Descrierile sunt sumare, insistând mai ales asupra materialelor folosite și mai puțin asupra înfățișării și plasării lor exacte. Așa s-a ajuns la falsa imagine, imposibilă din punct de vedere tehnic, a colosului din Rhodos care stătea cu câte un picior pe fiecare mal al portului în insule, corăbiile trecând prin deschiderea astfel creată. Din fericire, și

alți autori antici ne-au lăsat descrieri – Herodot, Diodor din Sicilia și Pausanias, Vitruviu și Pliniu –, ceea ce ne permite astăzi să ne facem cât de cât o idee despre înfățișarea lor.

Autenticitatea scrierii lui Filon – descoperită târziu, într-un manuscris din secolul X, cu o primă ediție datând din 1640 – a fost pusă sub semnul întrebării. Astăzi, pe baza analizei filologice a textului, ea a fost plasată undeva în secolul IV, chiar V sau VI e.n. Dar, în mod sigur, scrierea utilizează o listă anterioară. În forma actuală, ea a putut fi redactată după 291 î.e.n., data când a fost ridicată ultima minune, colosul din Rhodos. Iar prima mărturie care citează explicit cele șapte minuni este o epigramă a poetului Antipater din Sidon, poet grec, care a murit pe la anul 100 î.e.n.

Nu este exclus ca lista să fi fost alcătuită la Alexandria.

În imagine: Pliniu (stânga, într-o reprezentare medievală) a fost unul dintre autorii antici care au alcătuit liste cu cele șapte minuni ale lumii, între care figurau și piramidele egiptene. Grigore din Tours a adăugat listei și monumente creștine.

Biblioteca de acolo a reprezentat în secolele III-II î.e.n. polul intelectual al lumii „civilizate“, așa cum era ea definită atunci. Se alcătuiau acolo tot, soiul de inventare ale cunoștințelor, de cata-loage ale edițiilor de opere, culegeri de minuni (din acestea din urmă cita și Pliniu cel Bătrân în *Istoria naturală*). Există deci mediul intelectual dispus să se ocupe cu astfel de lucrări. De altfel, criteriul potrivit căruia au fost selecționate minunile nu este unul estetic, ci natura lor miraculoasă: gigantismul, originalitatea, volumul de muncă inclus, sfidarea legilor naturii. Așa încât s-a atribuit paternitatea listei poetului Calimah, una dintre figurile vestite ale Bibliotecii din Alexandria, de la care ni s-a păstrat doar titlul unui manuscris: *Colecție sau lista minunilor din toată lumea, clasificate potrivit locului*.

Ulterior, lista avea să suporte tot felul de modificări; s-au numărat până la 14 liste diferite, imposibil de datat cu precizie. Farul din Alexandria apare menționat pentru prima oară în lista lui Grigore din Tours, în secolul VI e.n. Până la urmă, lista s-a fixat în forma pe care am citat-o la început. Evident, există multe alte realizări ale umanității care ar putea figura și ele. Dar legenda cerea ca doar șapte – cifră cu semnificații magice – să fie minunile lumii.

Să începem prezentarea lor în acest număr cu piramidele din Egipt, singurele care mai supraviețuiesc dintre cele șapte minuni.

Între piramide, cea mai cunoscută este cea a lui Keops. Despre aceste monumente

funerare s-a scris atât de mult. Au fost cercetate, încă de la începutul acestui secol, de numeroase echipe de arheologi. Au fost măsurate, radiografiate, scanate. Și totuși își păstrează neatinsă aura de mister. Au contribuit și legendele iscate mai ales după ce primii cercetători care au pătruns în interiorul lor au pierit nu la multă vreme după aceea, în condiții ce s-au pretat la tot felul de interpretări. În mod regulat, presa anunță descoperirea unui nou secret legat de piramide.

Imense hambare?

Același sentiment de perplexitate l-au încercat și primii istorici care le-au zărit. Cel dintâi a fost Herodot. El a căutat să strângă cât mai multe informații de la cei pe care i-a întâlnit. Citind cele scrise de părintele istoriei, te poți întreba dacă locuitorii vechiului Egipt nu și-au bătut un pic joc de el.

Herodot vorbea de zeci de mii de oameni care au lucrat, schimbându-se trimestrial, la ridicarea grandioaselor construcții. Astăzi, arhitecții au demonstrat că nu era nevoie de atâtea brațe și, oricum, dacă ar fi fost atât de numeroși, lucrătorii mai mult s-ar fi încurcat. Cum în sezonul inundațiilor nu se putea lucra la câmp, atunci prestau munca pe șantierele regale. Și nu a fost nevoie de 30 ani pentru a ridica o asemenea construcție, precum piramida lui Keops, mai ales că acesta nu a domnit 50 ani, cât credea Herodot, ci doar 20.

Nici aparatele pentru ridicat pietrele descrise de Herodot nu au fost vreodată folosite pe șantier. Știm astăzi că blocurile de piatră erau urcate la cota

respectivă pe mari rampe din cărămizi crude.

Mai aproape de adevăr era Diodor din Sicilia, care intuia utilizarea rampelor, distruse apoi, la terminarea construcției.

Pliniu cel Bătrân a fost cel mai sever dintre comentatorii antici. În ochii săi, piramidele nu reprezentau decât „osten-tație lipsită de sens și nebulă a bogăției regilor“.

Nici Părinții Bisericii care le-au descris n-au fost mai blânzi cu piramidele. Până la urmă, creștinii au ajuns la concluzia că la originea lor nu putea fi un păgân, ci tot un creștin. Iosif, prevăzând apropierea unor vremuri grele, l-a sfătuit pe faraon să își strângă rezerve de hrană. Așa s-au născut piramidele, la îndemnul celui personaj biblic, ca imense hambare!

Cu cât ne apropiem de zilele noastre, asemenea teorii fanteziste s-au împuținat, fără a dispărea cu totul. Astăzi, pentru egiptolog piramidele nu mai au mari secrete. Totuși, mulți refuză să accepte că o civilizație „arhaică“ a putut edifica asemenea construcții.

Un proverb arab spune că „universul se teme de timp, iar timpul se teme de piramide“. De la Keops nu ne-a rămas decât o figurină din ivoriu și foarte puține alte urme documentare sau arheologice. De mii de ani, sarcofagul său este gol. Și totuși, faraonul Keops a intrat în legendă. Copiii îi învață numele la școală. Monumentul funerar piramidal i-a asigurat o glorie eternă. Această sfidare adresată succesiunii memorabile a anilor, deceniilor, secolelor și mileniilor rămâne ca un răspuns pentru nevoia continuă a speciei umane de eternitate. ■

Adaptare de Dorin MATEI

CRISTIAN ȘI COLOANA

Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși

Restaurarea *Coloanei fără Sfârșit* și a Ansamblului Monumental realizat de Constantin Brâncuși la Târgu Jiu are o istorie într-o anumite măsură cunoscută: îndelunga indiferență, de-a lungul deceniilor, apoi viziunea și inițiativa salvatoare, lupta pentru stabilirea unui cadru legal, pentru unirea elitei științifice din țară și din străinătate în efortul coordonat menit să definească natura și anvergura degradărilor și, ca urmare, să permită găsirea soluțiilor cele mai apropiate pentru restaurarea fidelă și de durată a monumentelor și, mai întâi, a *Coloanei*.

Cititorii revistei *Magazin istoric* cunosc în detaliu multe dintre aspectele cercetării științifice, datele de bază privind ridicarea *Coloanei*, ca să nu mai vorbim de istoria însăși, de geneza și realizarea celei mai importante creații a sculptorului român Constantin Brâncuși. Directorul timp de trei decenii al revistei avea conștiința fermă că marea lucrare începută de noi avea și are valoarea renașterii unor simboluri uitate și a conștiinței valorilor.

Cu toții am citit în acea ediție specială de patru pagini publicată la Crăciunul anului 1989 articolul semnat de Cristian Popișteanu, în care-mi cerea să mă reîntorc în țară, și acel articol, însoțit de reproduceri din cartea mea *Brâncuși* publicată la New York și la Paris, dar interzisă de regimul dictatorial, avea să fie primul semnal scris care în scurtă vreme avea să mă conducă spre evidența că cineva trebuia să găsească forța morală, energia și competența, mijloacele legale, științifice, tehnologice și financiare care să permită restituiră în adevărata lor splendoare a operelor lui Brâncuși de la Târgu Jiu.

Puțini știu însă că în toți anii care s-au scurs de atunci și până în 26 februarie trecut, când a plecat, Cristian a fost prietenul și partenerul fidel, dar și conștiința istorică a realizării în curs. Era prezent alături de arhitectul Crișan Popescu, pe atunci Secretar de Stat la Lucrările Publice și Amenajarea Teritoriului, atât la Camera Deputaților cât și la Senat, la datele la care Legea 127 din 1992 era dezbătută de Parlament, acea lege, singura până azi care apără patrimoniul cultural al țării, pe care noi am inspirat-o în ideea susținută de Cristian,

citându-l pe Titulescu, că nimic nu se poate întemeia fără centura de siguranță a legii. Era, din 1991, membru fondator al Fundației Internaționale Constantin Brâncuși și cel mai avizat susținător al proiectelor acesteia. I-a fost dat să asiste la cele mai abjecte campanii contra acestor proiecte, la veleități grefate pe un teren în care numai știința poate decide și la rafale de afirmații de rea credință. În 14 septembrie 1996, ziua în care începea dezasamblarea modulelor *Coloanei fără Sfârșit*, a resimțit cu stupeoare efectul calomniilor repetate, atunci când o femeie simplă l-a întrebat, la câțiva pași de șantier: — Ați venit, mamă, să luați *Coloana*, s-o duceți în America?

În mod ciudat, am evocat cu el toate acestea cu numai o zi înainte ca el să se stingă. Martorul ședințelor din 1992 ale Parlamentului avea în acele clipe satisfacția justiției previziunilor sale privitoare la centura de siguranță a legii, căci cei care au încercat să-și însușească meritul muncii la care și el participase cu atâta suflet, cu atâta dăruire și lumină, s-au lovit de atitudinea fermă a Camerei Deputaților și a Senatului României care, în urma audierilor pe care le-am solicitat, și care au avut loc la 11 noiembrie 1998, recunoșteau inițiativa noastră, alertarea conștiinței generale, contribuția financiară directă și strângerea de fonduri, fie donate cum este cazul cu World Monuments Fund, cooptat de noi din 23 mai 1996, fie împrumutate, tot pe baza proiectului nostru, de la Banca Mondială.

Cristian știa prea bine toate acestea, dar cele întâmplare nu putuseră să nu-i lase în suflet o undă de tristețe, o oboseală de care, în imensa lui suferință fizică, ar fi meritat să fie ferit. Cititorii *Magazinului istoric* pot fi siguri însă că, la ora adevărului, contribuția lui la punerea în mișcare și la realizarea farelui proiect de salvare a patrimoniului nostru cultural nu va fi uitată.

Dr. Radu VARIA
Președinte Fondator al
Fundațiilor Internaționale
Constantin Brâncuși

„A iubi/iubire“, pasiune, plăcere carnală, mondenitate... Secolul XX trăiește intens și ne obligă prin aceasta să ne conformăm lui. O lume în căutare de senzational. Viața altor timpuri. Atâta vâlvă, atâta curiozitate încât îți creează impresia că suntem, într-un fel, inventatorii mondenului, suntem creatorii extravagantei. Dar istoria rămâne o piesă de teatru care se rejoacă... Alți interpreți, aceleași personaje, același scenariu.

IUBIRE ȘI CALCUL ÎN OCCIDENTUL MODERN

THEO STANCIU

- „Moartea soției și viața calului îl fac pe om mai bogat“ (proverb flamand)
 ● Omul are două zile fericite pe pământ: când își ia soție și când o îngroapă (proverb francez) ● Atracțiile „colorate“ ale Occidentului romantic ● Când Dumnezeu închide ochii, iar legea îi deschide

Pasiunea e ca țuica

Pasiunea, femeia, corpul, sexul – tot atâtea necunoscute. Incercări de teoretizare, de surprindere în formule. Opinii diferite în ceea ce privește o posibilă catalogare: Des-

cartes vede 38 de tipuri de pasiuni „clocotitoare“, Le Brun – 41.

Ipozezele abundau și în ceea ce privea cauza declanșatoare: „corpuscultii“ din sânge, „cercul dragostei“ din ochi, „fermentarea“ din creier. Exprimări ce trădau încercarea disperată de a surprinde realitatea în cuvinte, o realitate de care nu te poți dispensa, dar pe care nici nu o poți supune.

Explicațiile merg departe, iar comparațiile pot stârni astăzi chiar râsul. Cum e cazul teoriei medicului de Curte Marin Cureau de la Chambre, membru al Academiei Franceze în secolul XVII, care, nici mai mult nici mai puțin, descrie apariția pasiunii în total acord cu procedeele obținerii... țuicii: întotdeauna sângele

iese din inimă clocotitor și aburind, apoi intră în plămâni, unde aerul rece condensează vaporii lui, care, altfel, ar lua foc și s-ar împrăștia; reintrând din nou în inimă, sângele se „va pune pe foc“ și se va agita până când elementele lui cele mai rafinate devin „spirite vitale“, de aici începând, propriu-zis, banala pasiune.

Al cărei „loc“ oficial este în cadrul căsătoriei. Și nici aici, după unele opinii.

Teologii secolului XVI par destul de duri: „Soțul care se arată mai degrabă amant voluptuos față de soția sa – devine adulter!“ (scrie predicatorul Iyonez Benedicti).

Căsătoria este o afacere. Și va fi tratată ca atare. Exemple de acest gen abundă de-a lungul istoriei. Unul dintre cele mai spectaculoase pare a fi cel al căsătoriei pur politice dintre fiica contelui

Amedeo de Savoia, Maria, cu regele Portugaliei, Alfonso Henric VI, din 27 iunie 1666, căsătorie ce va avea loc prin procură, deoarece „preafericitul“ mire este paralizat de la vârsta de trei ani; pe deasupra bețiv și violent, „calități“ pentru care proaspăta mireasă îl va părăsi, refugiindu-se la o mănăstire timp de un an.

În acest interval intrigile palatului funcționează, fratele regelui va prelua puterea

*Câți au
pasiunea atât de
mare încât în fiecare
moment să vadă
lumini noi și farmece
schimbate?*

Emil Cioran

și se va hotărî să se căsătorească... cu nimeni altcineva decât propria sa cumnată, a cărei primă căsătorie va fi, simplu, declarată nulă, în martie 1668.

Ceremonia are loc cu toată pompa – pe viu, de astă dată –, cu dispensă religioasă, în aprilie același an.

De cele mai multe ori însă, afacerea nu presupune o tentă pur politică. Ea se referă exclusiv la dimensiunea de reproducere, la moștenitori și posibilitatea practică de obținere a lor. Soția ce nu mai poate fi mamă nu mai poate fi... soție. Iar „verificarea” acestor capacități ale ei devine un obicei foarte gustat. Mărturie stau multitudinea de astfel de „congrese de verificare”. În Franța, spre exemplu, nu se va renunța la această practică decât printr-un edict din 1677.

Reputația bărbatului

„Afacerea procesului de separație” – cum va fi cunoscută în epocă – va aduce în scenă un caz în care victimă este, de astă dată, soțul, femeia atrăgând, după terminarea procesului, oprobriu general. O moștenitoare normandă, Madame de Langey, va lua în căsătorie un soț destul de nevolnic, după propriile mărturisiri, pe deasupra bizar și extrem de gelos. Nefericită în căsnicie, juna moștenitoare, văzându-și asigurat viitorul financiar, se va adresa rapid justiției pentru desfacerea mariajului neproductiv. Un „juriu” alcătuit din 12 „experți”, printre care și două onorabile matroane pariziene, îi va da crezare.

Rezultatul – un soț ruinat, ajuns de batjocura orașului, ce-și va petrece ultimii ani de viață în mizerie și dezaprobare unanimă.

„Reprezentarea” nu va dura însă foarte mult, deoarece va veni timpul descoperirii spermatozoidului de către Leeuwenhoek în 1670, ce va

aduce modificări esențiale în concepții și chiar în practici. „Neproductivitatea” sau dispariția fizică a soțului/soției va împinge extrem de rapid pe cel rămas în viață la refacerea căminului. În Franța secolelor XVII-XVIII, în funcție de regiuni, asistăm la un procent ce variază între 45,3 și chiar 90 la sută cazuri de recăsătoriri ale unor văduvi, în mai puțin de un an de la începutul singurătății.

Dar există și excepții: celibaturii îndelungate. Căsătorii tardive sunt înregistrate – cu evidentă ironie – de numeroase cronică. Lucrarea unui J. Buvat se oprește la faptul unei căsătorii oficiale la Biserica St. Eustache, în care fericita pereche număra la un loc venerabila vârstă de 203 ani – 108 soțul, soția fiind mai tânără cu 13 ani.

Unii nu se mai căsătoresc deloc, iar lipsa copiilor devine chiar o problemă. Statisticile înregistrează cifre neliniștitoare pentru acele vremi: în secolul XVIII doar 164 de căsătorii la un număr de 10 000 de locuitori (Franța, Țările de Jos). Comparatia cu timpurile contemporane, anul 1949, când pentru același spațiu se oficiază 163 de căsătorii, nu diminuează cu nimic importanța problemei.

Moda adulterului

„Obiect amabil și virtuos / Ca un amant respectuos / Pun la picioarele voastre întregu-mi imperiu...” Sunt versurile nimănui altuia decât ale regelui Ludovic XIV, dedicate „superbei” doamne de Hautefort, una dintre multele atracții ale Curții Regelui Soare. Amantele încep să urce pe scara socială, să devină din „obiect” obicei, modă. Chiar să dicteze. Același „poet” sintetizează – „De la Regină și de la dumneavoastră învăț / Precepte foarte diferite / Ea făcându-se ascultată, / Mă-nvăța cum să domnesc / Dumneavoastră mă-nvățați să... servesc.”

Numărul cuceririlor devine nu numai modă, ci chiar pricină de laudă. La Curtea pariziană, pe la 1750, se estimează că aproximativ trei sferturi din populația bărbătească a castelului țin câte o amantă. Cei care nu erau în pas cu cerința zilei și a modei devin disprețuiți și excluși

din viața „nobilă”. Louis-François Armand du Plessis, nimeni altul decât foarte cunoscutul duce de Richelieu, în memoriile sale, prezintă o întreagă listă de „amouri numite”: doamne, ducese, prințese, cumnate, chiar domnișoare, confidente, alte amante... Nenumărate par a fi însă amurile nenumțate.

Chiar și „fructul” unor astfel de legături începe să fie legalizat. Societatea se adaptează noilor cerințe și noilor porunci. Sunt numeroase exemple de fete care au lucrat, în trecut, fără a se specifica data exactă, în „case vesele” și care acum primesc acordul episcopilor pentru căsătorie. Protejata aceluiași Ludovic XIV, doamna de Montespan, îi dăruiește nu mai puțin de zece copii. În general, se înregistrează „o soartă bună” pentru copiii nelegitimi, după cum se afirmă și în cronică diocesei La Rochelle, în aceeași perioadă.

Femeile ușoare, iubirea lor estimată și estimabilă va cucerii spiritul financiar al secolelor trecute. Efectivele par astăzi impresionante. Dacă la Curtea spaniolă a lui Filip IV sunt înregistrate doar 143 de femei de asemenea condiție, lucrurile se schimbă radical în ceea ce privește mai „înfocatele”

regiuni ale Parisului sau Romei. Spre 1 600, capitala Italiei înregistra aproximativ 1 000 de asemenea personaje, cu posibilități de creștere în timp de criză economică. Pe la 1780, un cronicar parizian vorbește de nu mai puțin de 3 000 de femei ușoare catalogate drept „simple” și 10 000 – „de lux”, semn evident al apanajului clasei bogate.

La Amsterdam, unde altunde va?

Prețurile și aspectul difereau de la o regiune la alta. După lucidul Montaigne, te costa 5 scuzi la Veneția pentru a o îmbrățișa pe celebra Veronica Franco și 50 pentru a o iubi pe fosta protejată a lui Henric III. Existau și cazuri când cu un singur sărut se putea câștiga salariul mediu al unei servitoare pe timp de șase luni.

Orașele italiene, Roma și Veneția, în special, erau renumite pentru frumusețea femeilor,

pentru atractivitatea lor. Sub Pius V prostituatelor purtau rochii lungi de mătase, singurele accesorii interzise fiindu-le perlele, în schimb, veșmintele lor de brocart, bordate cu costisitoare blănuri, le apropiuau foarte mult de imaginea femeilor oneste.

Unele metropole încep să și gestioneze noua „afaceră”. La Amsterdam – unde altunde va? – e înregistrată o organizație incipientă a lupanarelor, dotată chiar și cu gărzi și cărți de supraveghere. Un cronicar din 1780 calculează la Paris de pe urma deloc noi invenții un posibil câștig de... 5 milioane de livre anual. Se cunosc cartiere, străzi. Încep chiar adevărate cariere.

Plăcerile se vor plăti, și nu numai cu bani. Onorabilitatea, morala trebuiau să guverneze în continuare. Iar legislațiile inventate vor fi pe măsura cerințelor teoretice ale vremii. Aplicarea însă se va face selectiv și favorizant. Dar, când se va face, va fi simțită.

Pedepsele vor varia în funcție de duritate, dar și de inventivitate. În ultima categorie se poate încadra decretul din 1684, dat de

Ludovic XIV împotriva prostituatelor care mișunau în jurul Luvrului împreună cu soldații, ambele categorii fiind pedepsite prin tăierea nasului și a urechilor. Probabil, pentru recunoașterea și stigmatizarea păcatului – de părsire a postului încredințat. Englezii vor fi mult mai duri. În 1650, Cromwell va ordona pedeapsa cu moartea pentru toate femeile adultere. Tot el va rămâne în istorie și prin interzicerea caselor de toleranță de pe întreg teritoriul țării și expulzarea spre insulele Antile a 400 de locatari ale unor foste stabilimente, 10 000 de oameni fiind trimiși, în același timp, în America, cu învinuirea de comportament indecent.

Tot pentru reeducare, dar de data aceasta mult mai blândă, va milita și alt conducător englez, și anume regele Eduard VI

(1547-1553), care va înființa ospiciul de la Briedewell, unde erau primite toate practicantele acestei meserii, pentru a-și regăsi virtutea, prin muncă forțată și uniformă obligatorie de serge albastru.

Legislația italiană condamna cu severitate adulterul. Florentinii care se recunoșteau vinovați de el erau exilați la Pisa, Livorno sau Sienna, cu amenințarea întemnițării în eventualitatea întoarcerii. La Fermo se ajunge în 1589 chiar la... decapitare.

Secolul XVIII va aduce galerele pe viață.

Spania lui Goya va avea legi foarte drastice în ceea ce privește castitatea. Există chiar o instituție a „comisarilor de castitate“, legile înregistrând uneori scăpări destul de simpatice. Cum este cazul istoriei pomenite de Casanova de la hanul „La Boul roșu“, unde celebrul personaj trăia cu amanta sa în același pat, dar fiind înregistrați în două camere separate, nu comiteau nici o ilegalitate.

Uneori se mai fac și excepții, câștigurile financiare nefiind deloc de neglijat. Și nu numai cele financiare. Așa se întâmplă în cazul unui decret din Thermidor, care tolerează toate prostituțiile de la Palais Royal, de pe bulevardele limitrofe și pe cele care își practicau meseria în perimetrul magazinelor de pe cheiul Sf. Augustin.

Altfel de plăceri

Apar destul de dese discuții despre plăceri; despre homosexualitate; despre valoarea unei astfel de pasiuni. În atelierele artiștilor și savanților din Italia, în secolul lui Michelangelo, nu întâlneai servitoare femeie. Bărbații iluștri trebuiau înconjurați de „garsoni“, de virilitate, de masculin, simbolul forței și al potenței.

Despre „viciul socratic“ va povesti și Marlowe în piesa sa *Eduard II*, evocând o

scenă de dragoste pasională dintre rege și „micuțul“ său Gaveston. Franța secolului XVI reînvață pasiunea de tip Sapho. Istoria cunoaște exemple celebre: Iacob I, fiicele Mariei Stuart, prea efeminatul Richard Cromwell sau Philippe de Orléans. Statistic, cercetătorii vor înregistra nu mai puțin de 4 000 de cazuri de homosexualitate, sub domnia regilor Ludovic XIV și, respectiv, XV.

Admisă practic, respinsă teoretic. După cum reiese și din legislația daneză din 1683, care pune semnul de egalitate între bestialitate și homosexualitate. Sau cazul legilor din timpul regelui englez Henric VIII, care îl cataloga drept o crimă de înaltă trădare.

Crizele demografice, dar și „inspirațiile divine“, conduc la nașterea unor teorii destul de bizare pentru observatorul de astăzi. Un fost capucin trecut la protestantism, pe numele lui Bernardino Ochino, va atribui pe la mijlocul secolului XVII, după un text din Ezechiel, tendința spre bigamie lui... Dumnezeu însuși.

Criza demografică din Franconia mijlocului de secol XVII îl va determina pe un preot german, Leyser, să propovăduiască și căsătoria preoților. Apar chiar teorii ce converg spre o oarecare „comunism sexual“. Apar mormonii. Concubinajul pare mai bine văzut decât monogamia neproductivă. Băile publice, saloanele aristocratice sau cluburile de dans devin tot atâtea locuri de căutare a plăcerii. Sărbătorile Curții încep să prindă și contururi licențioase: revenirea Regenței, în Franța, sau balurile mascate ale țarifei Elizaveta, când femeile făceau schimb de îmbrăcăminte cu bărbații, gustul obscenului și al promiscuității cu predilecție cultivate de cercurile foarte înalte.

Se încearcă într-un alt fel să se uite pasiunea. Să se scape de dragoste. De implicare și de urmări. Secole înecate în erotism. ■

1918 - 1925

Principiul
naționalităților

În mesajul anual adresat Congresului la 8 ianuarie 1918, președintele Woodrow Wilson prezintă o nouă inițiativă de pace. Intitulată „Cele 14 puncte”, ea se bazează pe principiul dreptului la autodeterminare pentru toate popoarele. Guvernele vor crea o Societate a Națiunilor, a cărei misiune va fi să reglementeze, pe cale pașnică, diplomatică, conflictele ce se pot ivi între statele lumii. Liga Națiunilor avea să se întrunească pentru prima oară la Geneva, la 5 noiembrie 1920. Singurul președinte care a fost ales în două sesiuni consecutive a fost Nicolae Titulescu (10 septembrie 1930; 7 septembrie 1931).

Final de
imperiu

Trei soldați pătrund, la 1 noiembrie 1918, în palatul contelui Tisza. „Unul dintre ei îi strigă: „Sunteți răspunzător de acest război. Din cauza dumneavoastră, sute de mii de oameni au căzut pe câmpurile de luptă și alte milioane au avut de suferit. Am venit să dați socoteală”. Soldații l-au împușcat sub ochii so-

ției. La 8 noiembrie se reunește o adunare a tuturor consiliilor provinciale. În dimineața de 17 noiembrie, Camera Deputaților și cea a magnaților țin o ultimă ședință și decid să se dizolve. După-amiaza, se reunesc, în sala Camerei Deputaților, membrii consiliilor provinciale, care acclamă proclamarea Republicii Ungare.

În dimineața zilei de 12 noiembrie, Reichrat-ul austriac ține ultima ședință. Deja, deputații cehi s-au reunit într-un Consiliu național. Deputații austrieci se constituie în Adunare Națională Provizorie, care proclamă Republica.

Cheie a casei
europene

„România a intrat într-o etapă în care, grație situației sale

geografice și politice, va atrage atențiunea și în același timp, stima lumii întregi. Dunărea și Marea Neagră au devenit, mai mult ca oricând, două din cheile vechii case europene, unde toți suntem locatari”. Astfel saluta istoricul britanic R.W. Seton-Watson, în cuvântarea rostită la banchetul dat în cinstea lui la 14 octombrie 1920, la București, realizarea României Mari, încununată la 1 Decembrie 1918 prin Adunarea de la Alba Iulia.

Redeschis

Revista *L'Illustration* din 18 ianuarie 1919 anunță că Muzeul Luvru și-a redeschis porțile. Pot fi vizitate sălile cu artă egipteană și asiriană. Pe măsură ce vor fi reînstatate la locul lor tablourile, vor putea fi vizitate și galeriile de artă.

Weimar

Se deschide prima ședință a Adunării de la Weimar, menită să dea noua organizare Germaniei după război. În acea zi de 6 februarie 1919 ninge. Lipsesc mașinile și deputații vin cu tramvaiul. Ședința se desfășoară

Semnarea Armistițiului, de către amiralul Wemyss, mareșalul Foch și generalul Weygand, la 11 noiembrie 1918

în sala teatrului din localitate. Se alege un președinte al Germaniei, Friedrich Ebert, și un președinte de Consiliu, social-democratul Philipp Scheidemann. Alegerea orașului lui Goethe și Schiller exprimă noua orientare a țării, care este Germania clasicismului, nu a spiritului militantist.

Pace

La exact cinci ani din ziua în care a fost asasinat arhiducele Austro-Ungariei, Franz-Ferdinand, 28 iunie 1914 – scânteia care a declanșat primul război mondial –, la ora 15.12, delegația germană semnează, la Versailles, în Sala Oglinzilor, tratatul de pace.

Blestemat

Lovit de tuberculoză din copilărie, trăind în cea mai neagră mizerie, stăpânit de patima alcoolului și a drogurilor, pictorul blestemat, Amedeo Modigliani, își găsește tihna definitivă la 24 ianuarie 1920.

Miracol

Conflictul ce opune Polonia Rusiei bolșevice cunoaște spectaculoase răsturnări de situație. Deși respinse până la liniile de unde pleaseră, trupele sovietice pregătesc o contraofensivă. Comandanții sunt sfătuiți, se spune, și de Brusilov și alți generali ai fostei armate țariste. La 8 iunie, cavaleria condusă de Budionni rupe frontul între Nipru și Nistru. La 7 iulie, generalul de numai 27 ani, Tuhacevski, străpunge liniile polone între Dvina și Berezina. La 22 iulie, polonii cer armistițiu, dar sovieticii refuză. Roata norocului se întoarce brusc. Polonezii, conduși de mareșalul Pilsudski, reușesc „miracolul de pe Vistula”, salvând Capitala de ocupația rusească și Polonia de la dezastru.

Jack Dempsey, campion mondial de box, în iulie 1919

30 mai 1921: prințul moștenitor al Japoniei, Hirohito, este primit la Elizee

Moda de vară – o rochiță românească într-o revistă franceză

Secret

Pentru a putea spera într-o recunoaștere oficială, Rusia sovietică trebuie mai întâi să își asume obligațiile financiare ale regimului țarist. Pentru găsirea unei soluții prin care Rusia să fie integrată în ordinea economică mondială, se convoacă la Geneva o conferință. Delegația sovietică este condusă de Gheorghe V. Cicerin, ministru de externe, și numără între membrii săi pe Maksim M. Litvinov, locțiitorul său și viitorul ministru de externe. Conferința se deschide la 10 aprilie 1922. La

16 aprilie, de Paști, cancelarul Germaniei, Wirth, merge la biserică. După slujbă, dispăre. Abia a doua zi lumea află că a fost la Rapallo, unde a semnat, cu delegații sovietici, un tratat prin care cele două țări stabileau relații diplomatice, renunțau la plata reciprocă a reparațiilor de război și conveneau asupra unor schimburi comerciale preferențiale. Era prima recunoaștere internațională a statului sovietic.

Mars

„Eu sunt reacționar și revoluționar, după cum cere momentul”, spunea Benito Mussolini. În 1912, el era redactorul-șef al ziarului socialist *Avanti*. În 1922, la 24 octombrie, mobiliza milițiile fasciste la Napoli. La 27 octombrie se desfășura o impresionantă paradă pe străzile orașului. Seara, Mussolini le ordona adeptilor săi să pornească împotriva Romei. Regele Victor-Emmanuel III refuză să semneze decretul pentru instituirea stării de urgență. Primul ministru demisionează și regele îl invită pe Mussolini să formeze noul cabinet. Benito a „mărșăluit” spre Cetatea eternă cu trenul expres.

Dezastru

Ziua de 1 septembrie 1923, ora prânzului. Japonia este zgâlțâită de un puternic seism. La Tokio, pământul se crapă, înghite oameni și case și se închide la loc. Focul se adaugă ravagiilor provocate de mișcările telurice. Bilanțul este impresionant: cel puțin 150 000 victime la Tokio și 100 000 la Yokohama.

Puci

În iulie 1914, un dolar valora 4,2 mărci germane. La 15 noiembrie 1923, el echivala cu 4 200 000 000 000 mărci. În Germania prețurile se schimbau de la o oră la alta: Populația striga tot mai des: „Mai întâi pâine și apoi reparații de război“. La 8 noiembrie, într-o berărie din München pătrunde Adolf Hitler urmat de partizanii săi și intrerupe, cu un foc de revolver tras în tavan, discursul comisarului general al Bavariei, Gustav von Kahr. Hitler anunță răsturnarea guvernului landului Bavariei și pe a celui al Germaniei. A doua zi, pentru a încerca să forțeze situația, Hitler și generalul Ludendorff, care i s-a alăturat, organizează o manifestație, împrăștiată de poliție. Hitler reușește să fugă și este arestat abia peste două zile. În pușcărie scrie lucrarea *Mein Kampf* (Lupta mea).

Olimpiadă

La Chamonix, în Franța, se inaugurează, la 25 ianuarie, prima ediție a jocurilor de iarnă. Inițial, Comitetul olimpic internațional nu a dorit să creeze jocuri olimpice de iarnă distincte și le-a botezat Săptămâna sportivă internațională de iarnă. Succesul

Telex

- La 11 noiembrie 1918, ora 11.00, intră în vigoare armistițiul pe frontul de Vest; pe frontul italian, el este aplicat din 4 noiembrie
- 21 martie 1919, Budapesta: Bela Kun preia puterea și proclamă republica sovietică
- Începe, la 6 iulie 1919, epidemia de gripă spaniolă, care va face ravagii în Europa
- Miklos Horthy devine rege al Ungariei la 1 martie 1920; la 28 martie instaurează dictatura
- La 2 august 1921 se creează la Haga Curtea internațională de justiție
- 30 decembrie 1922: ia naștere U.R.S.S., care dispare la 30 decembrie 1991
- Kemal Atatürk proclamă, la 29 octombrie 1923, Republica Turcia
- Moore, la 21 ianuarie 1924, V.I. Ulianov, mai cunoscut sub numele Lenin
- La 8 februarie 1924 are loc în S.U.A. prima execuție prin gazare
- Moore, la 3 iunie 1924, Franz Kafka, scriitor ceh de limbă germană
- Coana după aur, al 72-lea film al lui Charlie Chaplin, cunoaște un mare succes de public, după lansarea sa la 16 august 1925.

Semnarea acordurilor de la Rapallo; în centru: Lloyd George și Louis Barthou

Maurice Chevalier

deosebit pe care l-a cunoscut manifestarea – 300 de participanți, din 16 țări – a determinat schimbarea denumirii.

Automobile

La 1 ianuarie 1925 pe poarta uzinelor Ford din Detroit, S.U.A., iese automobilul cu numărul 10 000 000. Preful unei mașini a scăzut de la 1 000 dolari înainte de război la 298. Ziarul *Le Petit Parisien* își informează cititorii că „într-un an, nu se va mai putea circula“. Parcaroa devine o problemă. Iar medicii avertizează: „zgomotul vă va ucide, dacă nu îi veniți de hac“. Există în lume 22 768 006 automobile.

Speranțe

„Data de 16 octombrie [1925] marchează o cotitură în istoria Europei postbelice. Atunci a fost abolită linia de demarcație dintre învingători și învinși și s-a restabilit balanța puterilor“. Este, poate, una dintre cele mai realiste aprecieri făcute de un contemporan despre Conferința de la Locarno. Spre deosebire de lordul d'Abernon – autorul gândului de mai sus –, Aristide Briand, ministrul de Externe al Franței, se extazia: „spuneți dacă un asemenea acord nu justifică cele mai frumoase speranțe de pace“. Conferința din orașul elvețian trebuia să revizuiască Tratatul de la Versailles. Practic, ea a oficializat arbitrajul ca formă de reglementare a diferendelor între state. Marea Britanie s-a implicat în garantarea frontierelor occidentale ale Germaniei, dar nu și a celor răsăritene.

**Florentina DOLGHIN,
Ioan LĂCUSTĂ,
Dorin MATEI**

REGI AI DACIEI

TĂRAN DEPENDENT DIN VALAHIA c. 82-44 î.Hr.	URMAȘUL LUI BUREBISTA ICI-COLO	POARTĂ ACELAȘI NUME CIOMAG	CĂREIA I S-A DAT OTRAVĂ	DOCUMENT
SCHIMBĂ LINIA			ÎN ARCAI	
ÎNĂLȚĂTOR			VEHICUL RUSTIC	
			REZULTĂ LA IMPĂRTIRE	
			PARADIS	
ÎN VIAȚĂ	OBICEI PROST			PREDEOESOR AL LUI DECEBAL
REVERII	DĂRĂCIT			
		TEREN USCAT		
		GRUP SOCIAL		
	PĂSĂRI SOLITARE		ÎN STUPI	
	NUMIT ȘI CORYLLUS		87-106 d.Hr.	
		OLGA OLTEANU	CADOU	
			A STRIGA	
INTRARE				
DIN CROAȚIA				STRADĂ LA ȚARĂ
URMAȘ AL LUI DECENEU				
ÎN ORAȘI		CHEMARE		LOCALITATE RURALĂ
CULPĂ		ÎN MASĂ!		
			PRĂPASTIE	
			ÎN PIPĂ!	
DAU BIR CU FUGIȚII				
LOCUIȚOR DIN APUSENI			FIR	
		CASĂ REGALĂ		

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

MAGAZIN ISTORIC LA CHIȘINĂU

Primum din partea doamnei CLAUDIA BALABAN, directoarea Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”, din Chișinău, Republica Moldova:

Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă” din Chișinău, din partea cititorilor săi, încă o dată vă transmite recunoștința pentru **Magazinul istoric**, care pe zi ce trece este tot mai solicitat atât de copii cât și de adulți. Totodată, prin intermediul revistei vrem să-i mulțumim din toată inima d-lui **GHEORGHE NUȚIU** din București, pentru gestul mărinimos de care a dat dovadă făcând donație Bibliotecii Naționale pentru Copii din Chișinău colecțiile **Magazinului istoric** din anii 1967-1969, colecții care până în prezent nu au fost cunoscute de către cititorii noștri și care, sperăm, vor da răspuns la multe întrebări ce-i preocupă pe românii de aici de peste Prut.

PERIODICE PRIMITE

Călăuză ortodoxă, an IX, nr. 113-122; periodic editat de Episcopia Dunării de Jos (sub îngrijirea P.S. Episcop dr. Casian Crăciun). • Analele Bucovinei, an V, nr. 1, 1998: publicație a Filialei Iași a Academiei Române – Centrul de Studii „Bucovina”, Rădăuți (redactor șef prof. dr. Dimitrie Vatamanuic). • Muzeum, Craiova, decembrie 1998: revistă de cultură a Muzeului Olteniei. • Familia, an V, nr. 4(20), decembrie 1998: publicație editată de Biserica Ortodoxă Română din Vladimirovaț-Petrovasăla, Iugoslavia. • Marea Noastră, an VIII, nr. 27/1998: „revistă pentru propaganda, orientarea și apărarea intereselor pe apă”, publicată de Liga Navală Română. • Realitatea evreiască, an XLIV, nr. 91 (891)/1999: publicație a Federației Comunităților Evreiești din România; în acest număr și cuvinte de despărțire de cel ce a fost gazetarul și scriitorul Leon Sărățeanu. • Căminul nostru, an 77, nr. 4(68) 1998: „foaie de legătură a românilor din Elveția”, tipărită la Geneva.

Romanian Journal of International Affairs, vol. IV, nr. 3-4/1998: trimestrial editat de Institutul Român de Studii Internaționale, numărul de față fiind consacrat suveranității, autonomiei și

integrării în Europa contemporană. • Magazin de filatelie, cartofilie și numismatică, an V, nr. 3(51)/1999: editor – Asociația Filateliștilor „Tomis” din Constanța • Lumină lină – Gracious Light, vol. IV, nr. 1/1999: revistă de spiritualitate și cultură românească, publicată de Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York, USA.

GHIDUL SERVICIILOR

Ajuns la cea de-a cincea ediție, Ghidul Serviciilor, editat de gazeta Anunțul telefonic (director dl. RADU ION POPESCU), se distinge, dintre alte publicații similare, prin faptul că, așa cum se recomandă, „este singurul ghid care actualizează, timp de un an, în fiecare ediție a gazetei Anunțul telefonic, toate modificările survenite pe parcurs (telefon, adresă, activitate) prin rubrica permanentă Ghidul Serviciilor la zi”.

Acest Ghid tipărit în condiții grafice deosebite cuprinde și o hartă a Bucureștilor – 17 pagini polimerice, cu lista actualizată a străzilor.

COLUMNA

Primum noi vești despre activitatea CERCULUI DE ISTORIE „COLUMNA”, din cadrul S.C. MECON S.A., din Brașov (președinte de onoare,

ing. Traian Anghel, președinte fondator, ing. av. Toma Stoicescu, președinte executiv, ing. Ioan Mailat), despre a cărui înființare am scris în nr. 4/1987.

Între altele, aflăm că Cercul editează și un buletin, Foia noastră, ale cărui numere festive au fost dedicate sărbătorilor de iarnă și, respectiv, zilei de 24 ianuarie, când, în urmă cu 140 ani, s-a realizat Unirea Moldovei cu Muntenia.

Am primit, de asemenea, volumul de versuri și însemnări Românie, inima mea, de TOMA ISTRATI, membru de onoare al Cercului de istorie „Columna”.

CERERI ȘI OFERTE

FLORIANA TEIȘANU, str. Predeal, nr. 2, bl. AN 11, et. III, ap. 7, Oradea, oferă colecția completă.

GH. PUȘCAȘU, bd. Regina Elisabeta, nr. 23, sc. B, et. VII, ap. 30, București, oferă colecția completă.

ION PANAITESCU, str. Mladinovi, nr. 3, bl. R 15, sc. II, ap. 58, București, solicită: nr. 3, 6/1971; 2/1975; 5/1984; 3,7/9/1988; oferă: nr. 1-6, 9/1967; 1-3, 5, 6, 8, 11, 12/1968; 6-9, 11, 12/1969; 1-4, 7, 8/1972; 2-5, 6-8/1974; numere disparate din anii 1976-1997.

EMILIAN NINEACĂ, alea Callatis, nr. 4, bl. A16, ap. 20, București, solicită: nr. 1/1967; oferă numere disparate din anii 1967-1975; 1982-1983.

CONTENTS (Romanian History) T. Vianu Fidelity and Culture • S. Vasilescu Romanian Foundation at Jericho • I. Hudîță 1940. Diary (II) • N. Georgescu-Roegen My Escape to West • M. Chiritoiu Attempt on Gheorghiu-Dej's Life (New Documents) • R.I. Budura Re-establishing on the Diplomatic Relations between China and U.S.A. – The Romanian Connection • C. Isărescu War Diaries (V) • C. Nițulescu Aristide Blank, The Banker • A. Davier Great Romanian Families in Paris • N. Koslinski Badea – a Mediaeval Knight • V. Drăgoi D.A. Sturdza unveils the Statue of Gheorghe Lazăr • C. Macovei Franz Duschek, War Photo-Reporter in 1877

SOMMAIRE (Histoire roumaine) T. Vianu Fidélité et culture • S. Vasilescu Une église roumaine à Jéricho • I. Hudîță 1940. Pages de journal (II) • N. Georgescu-Roegen Comment je me suis enfui pour l'Occident • M. Chiritoiu L'attentat contre Gheorghiu-Dej (nouveaux documents) • R.I. Budura Le rôle de la Roumanie dans le rétablissement des relations sino-américaines • C. Isărescu Journal de front (V) • C. Nițulescu Le banquier Aristide Blank • A. Davier Les grandes familles roumaines à Paris • N. Koslinski Badea – un chevalier médiéval • V. Drăgoi D.A. Sturdza inaugure la statue de Gheorghe Lazăr • C. Macovei Franz Duschek, un reporter photographique dans la guerre de 1877

Содержание (Румынская история) Т. Вianу Верность и культура • С. Василеску Румынская церковь в Иерихоне • И. Худіца 1940 г. Страницы дневника (II) • Н. Джорджеску-Реген Как я бежал на Запад? • М. Кириитою Покушение на Георгию-Дей (архивные документы) • Р. И. Будура Роль Румынии в восстановлении китайско-американских отношений • К. Исăреску Фронтовой дневник (V) • К. Ницулеску Банкир Аристиде Бланк • А. Давье Известные румынские роды в Париже • Н. Кослински Средневековый рыцарь Бадея • В. Драгой Д. А. Стурдза торжественно открывает памятник Георге Лазару • К. Маковой Франц Дусчек, фоторепортер войны 1877 г.

INHALT (Rumänische Geschichte) T. Vianu Treue und Kultur • S. Vasilescu Die rumänische Kirche von Jericho • I. Hudîță 1940. Tagebuch-Auszüge (II) • N. Georgescu-Roegen Wie ich den Westen erreicht habe • M. Chiritoiu Anschlag auf Gheorghiu-Dej (neue Urkunden) • R.I. Budura Die Wiederherstellung der chinesisch-amerikanischen Beziehungen: Rumäniens Rolle • C. Isărescu Frontagebuch (V) • C. Nițulescu Der Bankier Aristide Blank • A. Davier Grosse rumänische Familien in Paris • N. Koslinski Badea – ein Mittelalterlicher Ritter • V. Drăgoi D.A. Sturdza einweihet Gheorghe Lazăr's Standbild • C. Macovei Franz Duschek, Photoreporter während des Krieges von 1877

SUMARIO (Historia romana) T. Vianu Fidelidad y cultura • S. Vasilescu Fundación rumana en Ierihon • I. Hudîță 1940. Páginas de diario (II) • N. Georgescu-Roegen Cómo huido en el Occidente • M. Chiritoiu Atentado contra Gheorghiu-Dej (nuevos documentos) • R.I. Budura El papel de Rumania en el restablecimiento de las relaciones chino-nordamericana • C. Isărescu Diario de frente (V) • C. Nițulescu El banquero Aristide Blank • A. Davier Grandes familias rumanas a París • N. Koslinski Badea – un caballero medieval • V. Drăgoi D.A. Sturdza estrena la estatua de Gheorghe Lazăr • C. Macovei Franz Duschek, foto-reporter en la guerra de 1877

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la oraș și de la sate; difuzare redacție, Constantina Mușat, telefon: 315.09.91

ABONEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>

E-mail: mistoric@itcnet.ro

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 6 000

magazine historie

1945

1989

1999